

Turvallisuusalan perustutkinnon tulevaisuus: haaste ammattiopistoille ja aikuiskoulutuskeskuksille

Harain Hannu

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Leppävaara

Turvallisuusalan perustutkinnon tulevaisuus:
- haaste ammattiopistoille ja aikuiskoulutuskeskuksille

Hannu Harain
Turvallisuusosaaminen

Hannu Harain

Turvallisuusalan perustutkinnon tulevaisuus: haaste ammattiopistoille ja aikuiskoulutuskeskuksille

Vuosi

2011

Sivumäärä

89

Turvallisuusosaamista tarvitaan aina, mutta kuka ne työt tekee tulevaisuudessa, millaisia töitä ja miten koulutettuna? Yhteiskunnassa on jo kauan puhuttu siitä, kuinka alat kilpailevat keskenään osaavasta työvoimasta. Turvallisuusalan on oltava vahvasti mukana tässä kilpailussa. Alan vetovoimasta on pidettävä huolta. Tämän ennakointiraportin tarkoituksena on lisätä tietoa, antaa uusia ajatuksia ja kasvattaa ymmärrystä yksityisen turvallisuusalan osaamisvaatimuksista alan peruskoulutuksen kehittämistä varten pitemmällä aikavälillä. Kaikki ammatit ovat jatkuvassa muutosprosessissa. Turvallisuusalan rajat ovat jo nyt ja tulevaisuudessa yhä enemmän kuin veteen piirretty viiva. Muiden alojen ja turvallisuusalan rajapinnoilla on tehtäviä, joiden osaamisvaatimuksia on perusteltua pohtia. Uskon, että eri alojen rajapinnat tuottavat innovaatioita, jotka puolestaan tuottavat uusia työtehtäviä turvallisuusosalalla.

Tässä tulevaisuustutkimuksessa on kerätty tietoa asiantuntijahaastatteluilla, osallistumalla kolmeen eri alojen tulevaisuutta käsittelevään tulevaisuusseminaariin ja muutaman tulevaisuutta käsittelevän julkaisun analyyseillä. Tutkimuksessa on käytetty PESTE-analyysia, jossa pyritään selvittämään yhteiskunnassa vaikuttavien muutostekijöiden vaikutusta turvallisuusalan ammatilliseen peruskoulutukseen. Tarkasteltavia muutostekijöitä ovat poliittiset, ekonomiset, sosiaaliset, teknologiset ja ekologiset muutostekijät. Myös arvojen ja asenteiden vaikutus koulutukseen on mukana tarkastelussa. Tämän lisäksi pohditaan koulun mahdollisuuksia vastata elinkeinoelämän tulevaisuuden ammatillisiin osaamishaasteisiin. Tutkimuksessa on argumentoivan Delfi-menetelmän piirteitä.

Tutkimuksen johtopäätökset auttavat koulutuksenjärjestäjiä jäsentämään ja ennakoimaan paremmin elinkeinoelämän tarpeita tulevaisuudessa ja antavat tukea päätöksenteolle. Turvallisuusalan koulutuksen on muututtava koulun muutoksen mukana. Miten yksityinen turvallisuusala pärjää tässä alojen välisessä kilpailussa, entä ovatko alojen väliset rajat häviämässä kokonaan? Turvallisuusalan ammatillisen peruskoulutuksen tulevaisuutta on tarkasteltava neljästä tasosta: opiskelijan taso, oppilaitoksen/koulutuksenjärjestäjän taso, koulutusjärjestelmän taso ja työelämän taso. On huomattava, että kaikki nämä tasot ovat jatkuvassa muutosprosessissa keskenään.

Turvallisuusalan ammattiopistojen ja aikuiskoulutuskeskusten keskeinen keino vastata tulevaisuuden haasteisiin on verkostoituminen ja tarkoituksenmukaisen ennakointitiedon kerääminen koulutuksen kehittämistä varten.

Avainsanat: tulevaisuus, turvallisuusalan perustutkinto, osaamisvaatimukset, ammattien rajapinnat, ennakointi, verkostoituminen.

Hannu Harain

The future vocational qualification in safety and security - A challenge to vocational colleges and adult education centers

Year	2011	Pages	89
------	------	-------	----

There is always need for security competence, but who will do the work in the future, what kind of work and with what kind of education? There has been a longtime social discussion on how different fields compete against each other to get skilled workforce. The field of security management has to be strongly involved in this competition. The attractiveness of the field must be maintained.

The purpose of this proactive report is to increase information, give new ideas and raise understanding of the competence requirements in private sector security management in order to improve basic education in the field over a long period of time. All professions are in a constant process of change. The boundaries of the security management are already now and in the future more and more like a line in the water.

There are tasks in the boundary surfaces between other fields and security management, the competence requirements of which are justifiably discussed. I believe that the boundary surfaces between the different fields produce innovations which, in their part, produce new tasks in security management. Companies work in a faster and faster changing economic operational environment in which vocational upper secondary education and training should never and nowhere bring up the rear.

The material of this future study was collected through specialist interviews, three seminars concerning the future of different fields and analyses of a couple publications about the future. The study method included the use of PESTE analysis which tries to explain how social change factors affect vocational upper secondary education and training in safety and security. The change factors viewed are political, economic, social, technological and ecological change factors. The effect of values and attitudes on education is also taken into consideration. Furthermore, it is discussed how schools take up the challenges of future vocational competence in economic life. There are features of the argumentative Delphi-method in the study.

The results of the study help the organizers of education to analyze and anticipate the needs of economic life in the future and give support to decision-making. The education in safety and security has to change with the change in school. How does private sector safety management get along in this competition between different fields, or are the differences between the fields disappearing totally? The future of the vocational upper secondary education and training in safety and security has to be viewed from four different levels: the student's level, school's/education organizer's level, education system's level and working life's level. It has to be noted that all these levels are in a constant changing process.

Vocational colleges and adult education centers teaching safety management take up the future challenges mainly by networking and collecting suitable proactive data for developing education.

Keywords: future, vocational qualification in safety and security, competence requirements, boundary surfaces of professions, anticipation, networking.

Sisällys

1 Johdanto	6
1.1 Tutkimuksen tavoite	6
1.2 Ennakointiraportin rakenne	7
1.3 Tarkastelun rajaus	8
2 Yksityisen turvallisuusalan koulutuksen mennyttä ja tulevaa	11
3 Keskeiset käsitteet	15
3.1 Osaamiseen ja koulutus	15
3.2 Ydinosaaminen, elinikäisen oppimisen, avaintaidot	16
3.3 Oppiva organisaatio ja organisaation kompetenssi	18
3.4 Tulevaisuudentutkimus tiedonalana	18
3.5 Ennakointi, muutosajurit, megatrendit, heikot signaalit ja villit kortit	19
4 Teoreettinen tietoperusta	21
4.1 Turvallisuusalan liiketoiminnan tulevaisuus	22
4.2 Turvallisuusvalvojan perustutkimuksen perusteet	24
4.3 Tulevaisuusluotain 2020	26
4.4 Postmoderni ammattikasvatus - haasteena ubiikkiyhteiskunta	27
4.5 Yleissivistys ja osaaminen työelämässä 2030	28
4.6 EVA-skenaariot, tulevaisuuden pelikentät	30
4.7 Turvallisuusalan osaamistarpeiden ennakointi	33
4.8 Lainsäädäntö	34
4.9 Seminaarien seulontaa	36
5 Tutkimuksen kulku	39
5.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet	40
5.2 Tutkimusmenetelmät	41
5.2.1 Haastattelujen, aiempien tutkimusten, seminaariaineistojen ja kirjallisuuden analysointi	42
5.2.2 Asiantuntijahaastattelut	43
5.3 Poliittiset muutostekijät	44
5.4 Ekonomiset muutostekijät	46
5.5 Sosiaaliset muutostekijät	46
5.6 Teknologiset muutostekijät	47
5.7 Ekologiset muutostekijät	50
5.8 Arvoihin ja kulttuuriin liittyvät muutostekijät	50
5.9 Koulun murrokseen liittyvät muutostekijät	51
5.10 Top ten -listat	53
5.11 Tutkimuksen luotettavuus	53
6 Johtopäätöksiä	55

6.1	Yksityisen turvallisuusalan tulevaisuudesta	55
6.2	Turvallisuusalan ammatillisen peruskoulutuksen tulevaisuudesta.....	56
6.3	Top ten-lista koulutuksenjärjestäjille	62
6.4	Jatkotutkimusaiheita	64
6.5	Loppusanat	65
	Lähteet	68
	Liitteet.....	72

1 Johdanto

”Kauneusbisnes kasvaa aina”, otsikoi Kauppalehti 15.9.2009. Lehden mukaan terveys- ja hyvinvointiliiketoiminta on nopeimmin kasvavia aloja. Jutun perusteella myös usko alan tulevaisuuteen on kova. Aikaisemmin kokemamme perusteella voimme väittää samaa myös yksityisestä turvallisuusalasta. Kasvua on tapahtunut joskus hitaasti, joskus nopeammin, mutta se on jatkunut pitkään. Turvallisuusosaamista tarvitaan aina, mutta kuka nämä työt tekee tulevaisuudessa, millaisia töitä ja miten koulutettuna? Yhteiskunnassa on jo kauan puhuttu siitä, kuinka alat kilpailevat keskenään osaavasta työvoimasta ja turvallisuusalan on oltava vahvasti mukana tässä kilpailussa.

Tutustuessani aiemmin julkaistuihin tulevaisuuden osaamista ja koulutusta käsitteleviin tutkimusraportteihin pelästyin, että kaikki tarvittava on jo tutkittu ja kirjoitettu kirjoihin ja kansiin. Yhteiskunnan tulevaisuudesta, jossa turvallisuudella merkittävä rooli, on julkaistu monta ansiokasta, arvokasta ja arvovaltaista julkaisua. Kuitenkin turvallisuusalan koulutuksen näkökulmasta aiemmat raportit pysyttelevät yleisellä tasolla ja tarkastelusta puuttuu usein käytännönläheisyys. Hiekka valuu tiimalasissa koko ajan ja välillä kannattaa pysähtyä rauhassa miettimään, mitä alalla tapahtuu. Mielestäni meidän on tarpeellista selvittää tarkemmin, mitä nämä eri lähteissä kuvatut kehityssuunnat merkitsevät juuri turvallisuusalan ammatillisen peruskoulutuksen tulevaisuudelle ja opettajuudelle sen sisällä.

1.1 Tutkimuksen tavoite

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on lisätä tietoa, antaa uusia ajatuksia ja kasvattaa ymmärrystä yksityisen turvallisuusalan osaamisvaatimuksista alan peruskoulutuksen kehittämistä varten pitkällä aikavälillä. Kaikki ammatit ovat jatkuvassa muutosprosessissa, eikä turvallisuusala tee tästä poikkeusta. Turvallisuusalan sisällä piilee uusia tehtäviä, joita ei vielä ole olemassakaan. Muiden alojen ja turvallisuusalan rajapinnoilla on tehtäviä, joiden osaamisvaatimuksia on perusteltua pohtia. Uskon, että eri alojen rajapinnat tuottavat innovaatioita, jotka puolestaan tuottavat uusia työtehtäviä turvallisuusalalla.

Tavoitteena on selvittää: Miten yhteiskunnan muutokset, koulutuksen muutokset, yksityisen turvallisuusalan sisäiset muutokset ja taloudellinen kasvu sekä työelämän pirstaloituminen voitaisiin jopa kääntää turvallisuusalan eduksi? Ammatit ovat koko ajan muutosprosessissa. Turvallisuusalan rajat ovat jo nyt ja tulevaisuudessa yhä enemmän kuin veteen piirretty viiva. Turvallisuusalan ammatillisen peruskoulutuksen tulee olla mukana tässä kehityksessä ja tiiviissä yhteistyössä alalla toimivien yritysten ja yhteisöjen kanssa. Tämä ennakointiraportti ei pyri olemaan turvallisuuden, osaamisen tai tulevaisuuden pedagoginen menetelmäopas eikä teoreettinen tarkastelu, koska niistä kirjallisuutta on runsaasti saatavilla. Turvallisuusalan

osaamista ja alan ammatillista peruskoulutusta tarkastellaan tulevaisuuden kehityksen näkökulmasta nimenomaan asiantuntijahaastattelujen ja aiempien tutkimusten valossa. Raportissa keskitytään turvallisuusalan ”tekijöiden” osaamisvaatimuksiin tulevaisuuden palvelu- ja verkostoyhteiskunnassa. Elinkeinoelämän keskusliitto, Tulevaisuusluotain 2006-loppuraportti jakaa ammatit tekijöihin, soveltajiin ja näkijöihin. Käytännössä tämäkin ammattiryhmäjako on tosin hämärtynyt jo nyt.

1.2 Ennakointiraportin rakenne

Tämä ennakointiraportti koostuu kuudesta luvusta. Johdannon jälkeen toisessa luvussa esitellään lyhyesti turvallisuusalan koulutuksen kehitystä ja nykytilaa. Kolmannessa luvussa perehdytään avainkäsitteisiin kuten osaaminen, ammattitaito, organisaation osaaminen, kompetenssi, ydinosaaminen, avaintaidot ja kvalifikaatiot. Luvussa esitellään lyhyesti tulevaisuuden tutkimuksen käsitteistöä ja teoriaa sen takana. Neljännessä luvussa luodaan katsaus aiempiin koulutuksen ja ammattien kehitystä käsitteleviin tutkimuksiin, kirjallisuuteen ja kolmen tulevaisuusseminaarin sisältöihin. Mitä voimme oppia niistä? Viidennessä luvussa kerrotaan tutkimuksen tavoitteet ja osatavoitteet, vaiheet, menetelmät ja teemahaastattelujen anti. Viimeisessä luvussa esitellään tutkimuksen johtopäätöksiä ja niiden perusteella turvallisuusalan ja sen ammatillisen peruskoulutuksen mahdollisia kehityssuuntia, alan vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja mahdollisia uhkia.

Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa kerättiin tietoa turvallisuusalan ja myös muiden alojen huippuasiantuntijoiden teemahaastatteluilla. Tutkimuksen toisessa vaiheessa kerättiin tietoa perehtymällä aiempiin tulevaisuustutkimuksiin ja tulevaisuutta käsittelevään kirjallisuuteen. Kirjallisuuden ja haastattelujen analysoinnin lisäksi osallistuttiin kolmeen tulevaisuusseminariin. Saatua aineistoa analysoitiin yhteiskunnan globaalien ja lokaalien muutostekijöiden näkökulmasta.

Tarkastelun näkökulmina ovat yhteiskunnassa vaikuttavat poliittiset, taloudelliset, ekologiset, sosiaaliset ja teknologiset muutostekijät. Myös yhteiskunnassa vaikuttavien arvojen muutoksen vaikutusta osaamisvaatimuksiin pohditaan. Turvallisuusalan koulutuksen nykytilasta antoi tietoa Vantaan ammattiopisto Varian koordinoima opetushallituksen tutkinnon perusteiden uudistamis-hanke ja sen tuotoksena julkaistu määräys. Arvokasta tietoa antoi myös ammattien muuttumista käsittelevät aiemmat tutkimukset ja kirjallisuus. Tavallaan tässä tutkimuksessa pyritään ennakoimaan vuonna 2010 elokuussa voimaantulleiden turvallisuusalan perustutkinnon (turvallisuusvalvoja, engl. security officer) perustutkinnon perusteiden (opetushallituksen määräys 18/011/2010) seuraavaa kehitysvaihetta ja hahmottamaan kehitykseen vaikuttavien muutostekijöiden merkitystä.

Esimerkkinä globaaleista ilmiöistä ja niiden vaikutuksista tiettyjen alojen koulutukseen voidaan pitää vaikkapa ilmastonmuutosta. Ilmastonmuutoksella on jo nyt ja tulevaisuudessa vielä enemmän suora vaikutus mm. rakennusalaan. Rakentamisen suunnittelu, sovellettavat tekniikat ja tuotteet kehittyvät muutoksen mukana tai siitä johtuen. Kosteusongelmat, routimissyvyyksien muutos, energiatehokkuus ja vastaavat asiat ovat seurauksia ilmastonmuutoksesta. Kehityksen taustalla ovat kulloinkin vallitsevat arvovalinnat.

Aivan samalla tavalla kuin edellä mainitut, ilmastonmuutoksen ja globalisaation vaikutuksesta ilmaantuvat uudet sairaudet vaikuttavat suoraan terveydenhoitoalaan. Tämä pitää ottaa huomioon jo nyt koulutuksen suunnittelussa. Esimerkkinä tästä on vuoden 2011 alussa käynnistynyt sairaanhoitajien erikoiskoulutus, jonka jälkeen hoitajat voivat kirjoittaa lääkeresptejä. Elinkeinorakenteen muutokset, alueelliset erot, monikulttuurisuus ja väestön ikääntyminen ovat haaste kaikille aloille. Toisaalta näihin haasteisiin sisältyy aina mahdollisuus toiminnan kehittämiseen ja uuden, myös kannattavan liiketoiminnan luomiseen.

Tässä raportissa pyritään kaivamaan esiin turvallisuusalaan vaikuttavia ilmiöitä ja antamaan konkreettisia kehitysehdotuksia koulutuksen järjestäjille. Turvallisuusalan bisneksessä toimivat yritykset innovoivat tälläkin hetkellä kuumeisesti sitä, mitä ja millaisia ovat alan tuotteet, palvelut ja tekniset sovellukset tulevaisuudessa. Tämä raportti antaa strategisia vinkkejä koulutuksen järjestäjille siitä, miten tulevaisuuden työelämän osaamisvaatimuksiin ja työelämäyhteistyön vaatimuksiin turvallisuusalalla voitaisiin vastata.

Tämä tutkimus on jatkoa Vantaan ammattiopisto Varian hallinnoimalle ja opetushallituksen organisoimalle Turvallisuusalan osaamistarpeiden ennakointi-hankkeelle. Hanke toteutettiin opetushallitukselle vuosina 2006-2008. Kyseisessä hankkeessa kartoitettiin turvallisuusalan perustutkinnosta valmistuneiden sijoittumista alalle ja alalla toimivien opettajien ja työpaikkaohjaajien näkemyksiä osaamisalueiden painotuksista tulevaisuudessa. Hankkeen tuloksista päästään nyt tämän raportin avulla konkreettisemmalle tasolle, mutta myös tarkastelemaan turvallisuusalan ammatillisen koulutuksen muutosta laajemmasta näkökulmasta.

1.3 Tarkastelun rajaus

Rajaan tässä tarkastelussa pois puolustusvoimien, pelastustoimen ja muiden viranomaissektorien koulutukset. Tämän tutkimuksen fokuksessa on alan 2. asteen perustutkinto. Turvallisuusalan perustutkinnossa on yksi koulutusohjelma, jonka nimi on turvallisuusalan koulutusohjelma. Tutkintonimike on turvallisuusvalvoja. Perustutkinnossa voi erikoistua pelastustoimintaan, turvallisuustekniseen toimintaan tai vartiointitoimintaan.

Ennakointiraportin lopussa tuloksina esitetyt asiat eivät ole ennustuksia eivätkä tieteellisiä totuuksia vaan mahdollisia turvallisuusalan koulutuksen kehityspolkuja ja mahdollisia painopistealueita, joiden avulla alan toimijat voivat ennakoida tulevaisuudessa ilmiöitä ja suunnitella prosessejaan, toimintatapojaan sekä luoda tarvittavia verkostoja toiminnan edelleen kehittämiseksi. Erilaiset kehityspolut eivät myöskään sulje pois toisiaan ja ne voivat olla alueellisesti hyvinkin erilaisia ja osittain sisäkkäisiä. Tulokset auttavat koulutuksenjärjestäjiä jäsentämään elinkeinoelämän tarpeita tulevaisuudessa ja antavat tukea päätöksenteolle. Turvallisuusalan koulutuksen on muututtava koulun muutoksen mukana. Miten yksityinen turvallisuusala pärjää tässä alojen välisessä kilpailussa, vai ovatko alojen väliset rajat häviämässä kokonaan? Miten jäykät oppilaitosorganisaatiot voisivat olla strategisesti ketterämpiä nopeassa muutoksessa? Tämän tutkimuksen tuloksista voidaan päätellä, että turvallisuusalan kehityksen kannalta on keskeistä, että rajapintojen (horisontaalisuuden) mahdollisuudet oppilaitosmaailmassa ymmärretään kokonaisvaltaisesti.

Kehityksen on tapahduttava sekä eri teknologioiden että eri ammattialojen näkökulmasta. Kehitystä tulee ohjata kaikilla tasoilla: yksilön osaamisessa, yrityksen, oppilaitoksen organisaation ja yhteisön osaamisessa, alueellisessa osaamisessa sekä yhteiskunnallisen päätöksenteon osaamisessa. Tämän kaiken takana on oltava syvä ymmärrys turvallisuusalaan vaikuttavista globaaleista ja yhteiskunnallisista ilmiöistä, jotka vaikuttavat suoraan, lokaalisti, meidän kaikkien elämään, työssä ja vapaa-aikana.

Yhtäältä tämän ennakointiraportin tarkoituksena on herätellä, ravistella ja sparrata turvallisuusalan ammatillisen peruskoulutuksen piirissä toimivia innovatiivisuuteen ja suhtautumaan suurella sydämellä alan kehittämiseen. Toisaalta koko ajan suurentuvien oppilaitosjättien menestymisen kannalta on tärkeää, että ne organisaatioina pystyisivät ketterästi uudistumaan ottamalla huomioon juuri eri alojen erilaiset tarpeet.

Yritykset toimivat alati nopeammin muuttuvassa taloudellisessa toimintaympäristössä, jossa ammatillisen peruskoulutuksen ei pitäisi missään tapauksessa olla kehityksen jälkijunassa. Todennäköisesti tämä raportti antaa lukijalle enemmän kysymyksiä kuin vastauksia. Silloin tavoite onkin jo saavutettu. Ainakin se on varmaa, että lukijalle selviää kyseessä olevan hyvin moniulotteinen ja monitasoinen asia. Tutkimuksesta saatu tieto voi auttaa turvallisuusalan ammatillisen peruskoulutuksen kehittämisessä sekä nuorisoasteen että aikuiskoulutuksen piirissä.

Tämä tutkimus on tavallaan kaikuluotain, jonka avulla voimme saada kaikuja turvallisuusalan ja sen koulutuksen tulevaisuudesta. Turvallisuusalan ammatillisen peruskoulutuksen tulevaisuutta onkin tarkasteltava neljästä tasosta: opiskelijan taso, oppilaitoksen/

koulutuksenjärjestäjän taso, koulutusjärjestelmän taso ja työelämän taso. On myös huomattava, että kaikki nämä tasot ovat jatkuvassa muutosprosessissa keskenään.

Tutkimus toteutettiin ajallisesti suurin piirtein yhden vuoden aikana. Kun tarkastelee tätä ajanjaksoa 2010-2011, voi vain ihmetellä muutosten nopeutta. Tämän vuoden aikana tapahtui maailmalla ja Suomessa paljon asioita, joilla on merkitystä monien alojen kehityksen kannalta. Tutkimusprosessin aikana tottui seuraamaan yhteiskunnan ja maailman tapahtumia entistä aktiivisemmin. Tämä tapa on tietenkin luontaista turvallisuusalan piirissä toimiville. Koulutuksen kehittämisen fokusta kannattaa siirtää hieman kauemmaksi, jotta koulutuksen laadulla ja sisällöllä kyettäisiin vastaamaan elinkeinoelämän vaatimuksiin. Voidaan vain todeta, että vanha sanonta ”vain muutos on pysyvää”, tuleekin korjata muotoon ”vain nopea muutos on jatkuvaa”.

”Hälytin ei pelasta”

”Pieni uutinen keskiviikon lehdessä (HS 30.12.) kertoi yksin asuneen miehen kuolleen pakkaseen lähes kotipihalleen Paltamossa. Muistisairaana miehen asunnon oveen oli asennettu hälytinjärjestelmä, jotta auttajat ehtisivät ajoissa perille, jos ovi avataan keskellä yötä. Toimivasta ovihälyttimestä ei ollut apua, sillä kukaan ei huomannut hälytystä tai ainakaan apuun ei lähdetty.

Kymmenientuhansien vanhusten hoidossa osa vastuusta on säilytetty erilaisille valvontajärjestelmille, joiden ylläpitäjät ovat kirjavia joukkoa. Osa hälytyksistä menee omaisille, osa kunnan kotipalveluun ja suuri osa erilaisille vartiointiliikkeille. Reagointi turvapuhelinten tai hälyttimien viesteihin vaihtelee sekin vastaanottajasta riippuen.

Kun tulevaisuudessa paljon nykyistä suurempi osuus vanhuksista aiotaan hoitaa kotona, turvalaitteiden tarjonta ja käyttö kasvavat varmasti. Pitää kuitenkin muistaa, ettei paraskaan laite etsi eksynyttä eikä nosta kaatunutta. Siihen tarvitaan ihmisiä, auttavia käsiä ja jalkoja.” (Helsingin Sanomien pääkirjoitus 3.1.2010).

2 Yksityisen turvallisuusalan koulutuksen mennyttä ja tulevaa

”Jos etsit tietoa menneestä, katso nykyistä tilaasi, jos haluat tietoa tulevasta, katso mitä parhaillaan puuhaat.” - Buddha

Suomen tutkintojärjestelmä pitää sisällään 52 perustutkintoa, 189 ammattitutkintoa ja 133 erikoisammattitutkintoa (opetushallitus). Nämä tutkinnot sisältävät n. 4000 tutkinnon osaa. Koulutuksen näkökulmasta yksityinen turvallisuusala on todella nuori verrattuna muihin aloihin. Vuonna 2009 turvallisuusalan perustutkinnon suoritti 16 oppilaitoksessa (opetushallituksen WERA - web - raportointipalvelu ja oppilaitostietojärjestelmä OPTI) yhteensä 238 henkilöä. Näistä 22 suoritti tutkinnon näyttötutkintona. Perinteisesti ammatillisten opistojen tehtävänä on ollut nuorten ammatillinen koulutus, kasvatusta sekä työelämän kehittämis- ja palvelutehtävä. Turvallisuusalan perustutkinto, joka kuuluu tekniikan ja liikenteen alaan, saatiin Suomen tutkintorakenteeseen vuonna 2001.

Joillakin ammattiopistoilla ja aikuiskoulutuskeskuksilla on runsaasti aikuisten ammattitutkintoihin johtavaa turvallisuusalan ammatillista perus- ja lisäkoulutusta sekä erilaisia lyhytkursseja. Lyhytkursseja toteuttavat myös monet järjestöt ja yhdistykset. Ammattikorkeakoulu-tutkinnot ja muiden korkeakoulujen kaupalliset lisäkoulutukset ovat käynnistäneet tutkimus- ja kehitystoiminnan, joka antaa pohjan alan kehitykselle, kohti laajempaa asiantuntijuutta.

Jotta ymmärtäisimme, missä tilanteessa turvallisuusalan ammatillisessa peruskoulutuksessa nyt olemme ja mihin olemme menossa, on syytä lyhyesti käydä läpi, mistä tähän on tultu. Tiivistin yksityisen turvallisuussektorin koulutuksen lyhyen historian rajusti yksinkertaistaen seuraavaan taulukkoon:

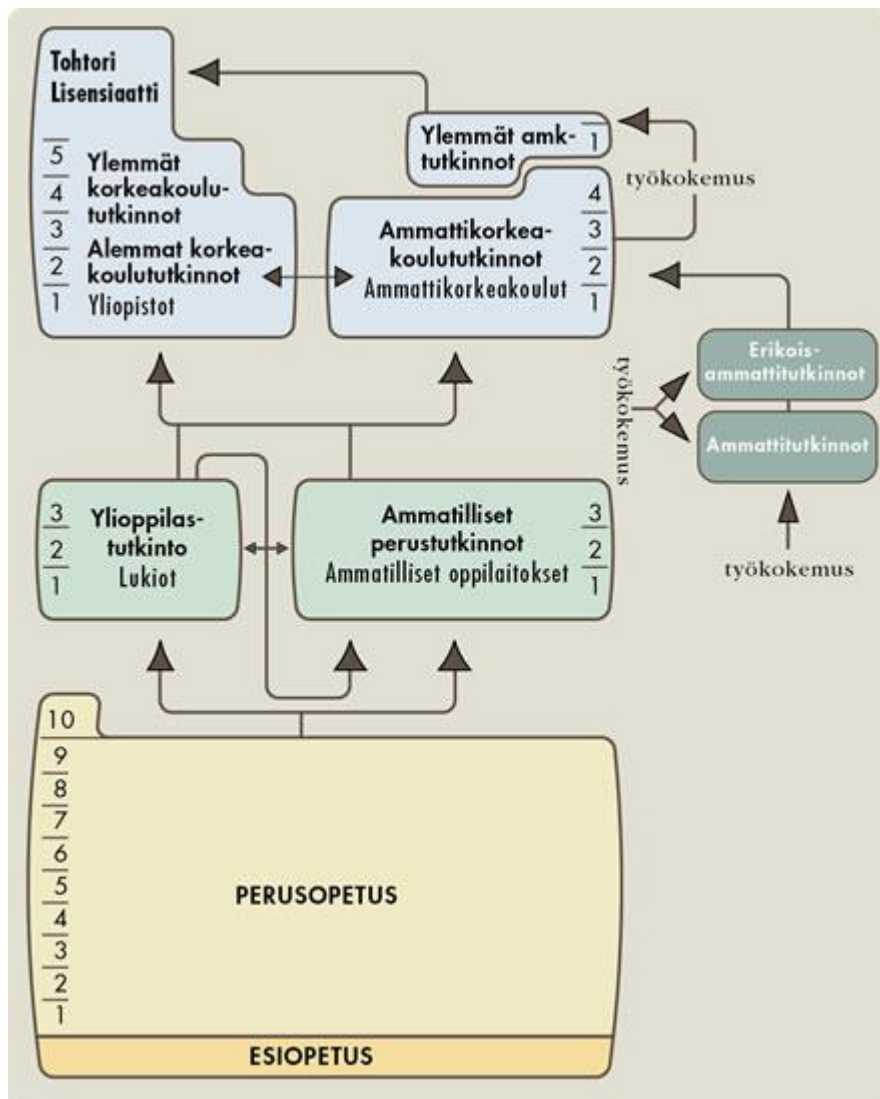
AJANKOHTA	KOULUTUSTARJONTA	HUOMATTAVAA
1980-luku	<ul style="list-style-type: none"> • 40 tunnin vartijakurssit, yksittäiset erikoiskurssit • Rikosilmoitusjärjestelmien suunnittelijan tutkinto 	<ul style="list-style-type: none"> • Kouluttavien konsulttien kulta-aika, Suomen teollisuuden vartiointi STV. • Suomen vakuutusyhtiöiden keskusliitto SVK.
1990-luku	<ul style="list-style-type: none"> • Turvallisuusalan toimikunta asetettiin kehittämään koulutusta 11.5.1995. • vartijan ammattitutkinto (1996) • turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinto (Oph:n määräys 41/011/1996) • AMK-tutkinto (tradenomi) 1998 • TKK- täydennyskoulutus (Espoo, TRE) • turvallisuustekniikkaan liittyviä kursseja (Sähkötieto ry., Esmi) • Johtamistaidonopisto -JTO • yritysturvallisuuskoulutus • Lukkoseppän ammattitutkinto ja lukkoseppämestarin erikoisammattitutkinto 	<ul style="list-style-type: none"> • Turvallisuusala tuli Suomen koulutusrakenteeseen (kts. kuva 2) ”latvasta tyveen”. • Turvallisuusjohdon täydennyskoulutukset kehittyivät, käsite ”yritysturvallisuus” lanseerattiin (STK/YTNK). • Ammattikorkeakoulujen esiinmarssi alkoi niin turvallisuusalalla kuin myös muilla aloilla. • Esmi-koulu ja koulutti turvallisuussuunnittelijoita, turvatekniikan myyjiä ja kiinteistön tekniikasta vastaavia henkilöitä. • Rakenteellisen turvallisuuden puolella on omaa koulutusta.
2000-luku	<ul style="list-style-type: none"> • Vartijan peruskoulutuksen tuntimäärä laajeni 100 tuntiin. • Turvallisuusvalvojan 2. asteen perustutkinto (1.8.2001) liitetään Suomen koulutusjärjestelmään • vartijan ammattitutkinto uudistui (Oph:n määräys 1.1.2007). • Turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinto uudistuu (Oph:n määräys 21/011/2003). • Lukuisat järjestöt kuten SPEK, Suomen turva-alan yrittäjät ry. järjestävät monipuolista kurssitoimintaa. • ylempi-amk tutkinto (2008) • Ammattiosaamisen näytöt tulevat myös opetussuunnitelma-perusteiseen koulutukseen, turvallisuusvalvojan perustutkinto uudistuu (Oph:n määräys 18/011/2010). • Ammattitutkinto ja erikoisammattitutkinto tarvitsevat myös uudistamista. Tarvitaan uusia verkostoja uudenlaisen koulutuksen luomiseksi. Järjestelmä sallii eri tutkintojen osittaisen yhdistämisen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Perustutkinnon saaminen turvallisuusalalle jakoi alalla mielipiteitä, viisi pioneerioppilaitosta aloitti koulutuksen. • Turvallisuusala asemoitui perinteisten alojen joukkoon, vaikka peruskoulutuksen tunnettuus on huono yritysten piirissä. • Perustutkintoa toteuttavia oppilaitoksia tuli lisää aluepoliittisin perustein. • Tutkimus- ja kehittämistoiminta muotoutuu ammattikorkeakoulussa. • Opettajien pedagogisen pätevyyden arvo kohosi. • Yritykset tulivat mukaan oppimis- ja arviointiprosessiin. • Oppilaan arviointimenetelmät kehittyivät. • Yhteistyö oppilaitosten ja yritysten välillä tiivistyy. • Opetusmenetelmät monipuolistuvat. • Näyttötutkintoperusteinen koulutus ja opetussuunnitelma-perusteinen koulutus lähentyvät.

		<ul style="list-style-type: none"> Eri rahoitusmuotojen käyttö aikuiskoulutuksessa monipuolistuu.
--	--	--

Kuva 1. Kooste yksityisen turvallisuusalan koulutuksen kehityksestä. Harain 2010.

Viranomaissektorin koulutukset on siis jätetty tämän tarkastelun ulkopuolelle, vaikka niiden rooli on tärkeä ja niiden tulee olla mukana alan ammatillisen peruskoulutuksen kehittämisessä. Kuvan 1 taulukosta voi päätellä, että alan kehitys koulutuksen näkökulmasta on ollut varsin epäjohdonmukaista ja yksityisen turvallisuusalan koulutuksen tulo kansalliseen tutkintojärjestelmään on ollut vähintäänkin kummallinen.

Perinteiset alat ovat saaneet rauhassa rakentua vuosikymmenien kuluessa ja johdonmukaisemmin. Tietysti matkan varrella on tutkintoja kadonnut Suomen tutkintorakenteesta ja tilalle on tullut uusia. Jotta hahmottaisimme turvallisuusalan tutkintojen sijainnin Suomen koulutusrakenteessa, esitän tässä tutun kaavion.

Kuva 2. Suomen koulutusrakenne. Opetushallitus.

Ansiokasta pioneerityötä on tehty monilla tahoilla, mutta liiaksi erillään ja erillisten hankkeiden kautta ja lähes kokonaan ilman eri koulutustasojen yhteistyötä. Yksittäisillä kehittämishankkeilla on taipumusta olla intervallimaisia pyrähdyksiä, joissa hetkellisesti innostutaan kehittämään asioita. Pysyviä tuloksia, joista tulee hyviä käytänteitä, onkin sitten jo vaikeampi saavuttaa.

Keskeistä jatkossa on, että turvallisuusala vakiinnuttaa asemansa myös ammatillisen peruskoulutuksen osalta alana muiden alojen joukossa ja että koulutuksen kehittymisen edellytykset taataan. Myös muista aloista on osattava ottaa oppia. Huomattakoon, että turvallisuusalan eri tutkintojen osaamisvaatimukset ja opetussisällöt (vartijan ammattitutkinto, lukkosepän ammattitutkinto, lukkoseppämestarin erikoisammattitutkinto, turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinto, turvallisuusvalvojan perustutkinto, AMK-tutkinnot, muiden turvallisuussektorien tutkinnot) eivät ole tällä hetkellä johdonmukaisia keskenään edellä kuvatun kehityksen takia. Perustutkinnon lisäksi turvallisuusalan muutkin ammattitutkinnot tarvitsevat siis kehittämistä. On huolehdittava voimallisesti alan vetovoimasta kokonaisuutena.

Nykyisten opetushallituksen määräysten eli tutkinnon perusteiden painotukset, jotka koskevat kaikkia Suomen perustutkintoja, ovat kansainvälisyys, teknologia- ja tietotekniikkaosaaminen, työkyky- ja terveysosaaminen sekä yrittäjyys. Nämä painotukset tuskin voisivat paremmin sopia turvallisuusosalalle. Ikään kuin johdatuksena tämän raportin aiheeseen, siis turvallisuusalan ammatillisen peruskoulutuksen kehittämiseen, esitän heti aluksi Chanin ja Mauborgnen kirjasta Sinisen meren strategia yhden strategiatyökalun, jonka avulla koulutuksen uusia mahdollisuuksia voi jäsentää. Nelikenttä on toimiva työkalu käytettäväksi vaikka heti oppilaitosten strategiatyössä paikallisesti. Vastauksia neljään avainkysymykseen kannattaa miettiä aina ja kyseenalaistaa oman oppilaitoksen turvallisuusalan koulutuksen nykyiset käytänteet.

<u>SUPISTA</u> Mitä tekijöitä tulisi supistaa selvästi turvallisuusalan koulutuksen normaalitasoon verrattuna?	<u>KOROSTA</u> Mitä tekijöitä tulisi korostaa selvästi enemmän kuin turvallisuusalan koulutuksessa yleensä tehdään?
<u>POISTA</u> Mitkä turvallisuusalan koulutuksessa selviönä	<u>LUO UUTTA</u> Mitä turvallisuusalan koulutukselle täysin

pidettävät tekijät tulisi eliminoida?	uusia tekijöitä tulisi luoda?
---------------------------------------	-------------------------------

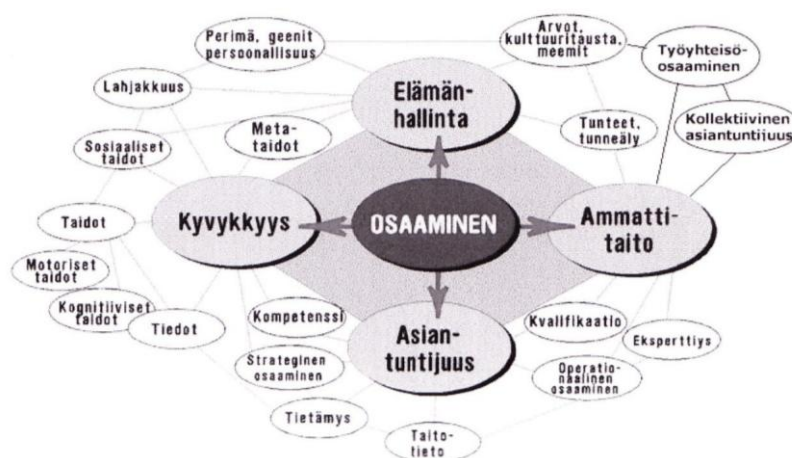
Kuva 3. Turvallisuusalan koulutuksen mahdollisuudet. Sinisen meren strategia 2008.

3 Keskeiset käsitteet

3.1 Osaamiseen ja koulutus

Vaikka tämä tutkimus ei paneudu ”osaamisen” käsitteen teoreettiseen luonteeseen, eikä ”koulun” institutionaaliseen tulevaisuuteen, on paikallaan määritellä ja pohtia muutamia niihin liittyviä käsitteitä. Oppilaitosmaailmassa ja elinkeinoelämässä osaamisesta ja sen arvioinnista on puhuttu iät ja ajat, eikä puhe ei lopu jatkossakaan. Kirjallisuudessa osaamista on määritelty hyvin eri tavoin. Tässä luvussa paneudutaan osaamiseen ja sen arviointiin muutamasta ammatilliselle peruskoulutukselle keskeisestä näkökulmasta.

Alla oleva kuvio muistuttaa, että osaamisessa ja ammattitaidossa on kyse hyvin monimutkaisesta ja hyvin moniulotteisesta asiasta. Voimme vain kysyä, kuinka hyvin tällä hetkellä ammattiopistoissa/lukioissa osataan ohjata ja tukea eri aloille suuntautuvien nuorten oppimista ja ammatillista kasvua kokonaisvaltaisesti, ennen opiskelua, opiskelun aikana ja sen jälkeen.

Kuva 4. Osaamisen ja ammattitaidon käsitteistöä ja yhteyksiä. Helakorpi 2005.

Varsin mielenkiintoinen osaamista käsittelevä teos on Superyksilöistä joukkovoimaan - mistä osaamisesta puhutaan ja pitäisi puhua (2010 DEMOS HELSINKI, www.demos.fi). Raportin johdannossa luvataan, että siinä mennään syvemmälle siitä, mihin yleensä osaamisen ennakointiraportit lukijansa jättävät. Todellakin, tuo teos ravistelee ajattelemaan osaamista uudella tavalla ja päätelmissään kehottaa meitä luomaan positiivisen kuvan tulevaisuudesta, jonka rakentamisessa tarvitaan juuri osaamista. Teos kritisoi sitä, että nykyisissä keskusteluissa tulevaisuus on ikään kuin jo annettu ja suhtautuminen siihen on keskusteluissa reaktiivinen, jälkijätöinen. Toinen teoksen päätelmistä on, että osaamiskeskustelussa keskitytään liikaa yksilöön kokonaisuuden sijasta, jossa oppimisen evoluutio on siirtynyt yhteisölliseen oppimiseen. Näitä kahta asiaa yritän myös tässä raportissa välttää.

Euroopan jäsenvaltiot, työmarkkinaosapuolet ja muut sidosryhmät loivat asiantuntijatyönä eurooppalaisen tutkintojen viitekehyksen elinikäisen oppimisen edistämiseksi (EQF, European qualifications framework). EQF hyväksyttiin Euroopan parlamentissa ja neuvostossa virallisesti vuonna 2008. EQF määrittelee oppimistulokset tietoina, taitoina ja pätevyysinä. Tiedot määritellään oppimalla tapahtuneiden asioiden omaksumisen tulosta. Taidoilla tarkoitetaan kykyä soveltaa tietoja ja käyttää tietotaitoa tehtävien suorittamiseen ja ongelmien ratkaisuun. Pätevyydellä tarkoitetaan todistettua kykyä käyttää tietoja, taitoja sekä henkilökohtaisia, sosiaalisia ja/tai menetelmällisiä valmiuksia työ- tai opintotilanteissa ja ammatilliseen ja henkilökohtaiseen kehitykseen (EQF). NQF- viitekehys (National framework for qualifications and other competence, Ministry on Education 2009:24) pyrkii yhdistämään kansalliset ja EU-tasoiset suunnitelmat.

3.2 Ydinosaminen, elinikäisen oppimisen, avaintaidot

Kun yritysmaailmassa puhutaan ydinosamisesta, tarkoitetaan sillä yrityksen ydinliiketoiminnan osaamista tai työntekijän työn keskeisen sisällön osaamista, jota on vaikea korvata. Ydinosaminen on osaamista, jota ei ole muilla, jonka yksilö tai yhteisö osaa tehdä paremmin kuin muut (Wikipedia, luettu 12.1.2010). Oppilaitosmaailmassa käsite määritellään hieman eri tavalla. Opetushallitus on määritellyt aikaisemmin ammattiosaamisen arvioinnille seuraavat arvioinninkohteet (määräys 4/011/2001, 66):

- työprosessin hallinta
- työtehtävien hallinta
- työn perusteena olevan tiedon hallinta
- työturvallisuuden hallinta
- yhteiset painotukset, valmiudet kehittyä yksilönä
- ydinosaminen, valmiudet kehittyä yhteisön jäsenenä

Yhteiset painotukset ja ydinosaaminen tarkoitti sitä, että koulutuksen tuli antaa valmiuksia kansainvälisyyteen, kestävän kehityksen edistämiseen, teknologian ja tietotekniikan hyödyntämiseen, yrittäjyyteen, laadukkaaseen ja asiakaslähtöiseen toimintaan, kuluttajaosaamiseen sekä työsuojeluun ja terveydestä huolehtimiseen. Tulevalla ammattilaisella tuli olla oppimistaitoja, ongelmaratkaisutaitoja, vuorovaikutustaitoja, yhteistyötaitoja ja eettisiä sekä esteettisiä taitoja. Viime vuosina on opiskelijan arvioinnin kokonaisuudessa painopistettä siirretty tekemisen arviointiin pääasiassa työpaikoilla. Näyttötötilaisuudet ja nuorten ammattiosaamisen näytöt keskeisenä arviointimenetelmänä ovat oppilaitosten arkea.

Eurooppalainen tutkintojen viitekehys elinikäisen oppimisen edistämiseksi yrittää löytää keinoja Euroopan eri maiden ja eri koulutusjärjestelmien tuottamien tutkintojen vertailuun ja ymmärtämiseen. Tavoitteena on edistää kansalaisten liikkuvuutta maiden välillä ja helpottaa elinikäisen oppimisen toteutumista. Nykyiset osaamisen arvioinninkohteet ovat lähempänä eurooppalaista jaottelua (määräys 18/011/2010, 140). Ne ovat

- työprosessin hallinta
- työmenetelmien, -välineiden ja materiaalin hallinta
- työn perustana olevan tiedon hallinta
- elinikäisen oppimisen avaintaidot.

Opetushallitus määrittelee elinikäisen oppimisen Euroopan parlamentin ja neuvoston suosituksia ja koulutuslinjauksia (määräys 18/011/2010, 14) mukaillen seuraavasti. Ne ovat

- elinikäinen oppiminen ja ongelmanratkaisu
- vuorovaikutus ja yhteistyö
- ammattietiikka
- terveys, turvallisuus ja toimintakyky
- aloitekyky ja yrittäjyys
- kestävä kehitys
- estetiikka
- viestintä- ja mediaosaaminen
- matematiikka ja luonnontieteet
- teknologia ja tietotekniikka
- aktiivinen kansalaisuus ja eri kulttuurit.

Avaintaidot siis tukevat yhteiskuntaan kasvavan yksilön ammattisivistystä, ammatillista kasvua, muutosvalmiutta ja kansalaisvalmiuksia. Nuoren tulee siis oppia sietämään erilaisuutta ja jatkuvaa muutosta sekä olla lähdekriittinen. Lisäksi hänen on opittava koko ajan uutta. Käsite ”elinikäinen oppiminen” otettiin käyttöön koulutuksen piirissä jo viime vuosikymmenellä.

3.3 Oppiva organisaatio ja organisaation kompetenssi

Taatila määrittelee väitöskirjassaan (2004) organisaation kompetenssin seuraavasti:

”Organisaation kompetenssilla tarkoitetaan sen sisäistä kykyä saavuttaa tarkastelijasta riippuvaisia tilannesidonnaisia tavoitteita. Organisaation sisäinen kyvykkyys muodostuu tilannesidonnaisesta kombinaatiosta yksittäisiin henkilöihin, organisaation rakenteeseen ja omaisuuteen perustuvista organisaation hallitsemista attribuuteista, jotka ovat organisaation saatavilla tilanteessa.” Tuohon Taatilan määritelmään palataan viimeisessä luvussa.

Määritelmä on varmasti pätevä kaikista näkökulmista, joita keksiä saattaa.

Organisaatioinahan juuri oppilaitosten tulisi nimenomaan olla uutta luovia. Suutarin lapsilla tulisi siis olla kengät. Sarala & Sarala (2009, 22) pitää eräänlaisena kiviriippana oppilaitoksissa menneitä vuosikymmeniä. Oppilaitosten toimintatavat ja -ympäristöt eivät anna luontaisia mahdollisuuksia kehitystyölle. Saralan & Saralan mukaan opettajan työ on kokonaisuudesta eristetty ja se vieraannuttaa helposti työelämästä ja vapaa-ajasta. Tunne on varmasti tuttu monelle ammattiopistonkin opettajalle. Luokahuoneopetuksen perinne ja opetusvelvollisuus perinteisesti ajateltuna vangitsee opettajan koulun arkeen. Tämä on omiaan estämään kehittämistä. Vanhoissa toimintatavoissa roikkuminen ei ole opiskelijankaan etu.

Olemme nyt määritelleet osaamisen yleisesti, osaamisen oppijan ja osaamisen organisaation näkövinkkelistä. Nämä käsitteet ovat sidoksissa opettamiseen ja opettajuuteen, joita en tässä lähde määrittelemään. Opettajan työn ja oppilaitosten tulevaisuuden näkymät selviävät kattavasti myöhemmin tässä raportissa.

Koska tämän tutkimuksen ote on tulevaisuushakuinen, on tässä lyhyesti määriteltävä joitakin käsitteitä, jotka ovat keskeisiä tulevaisuustutkimuksessa eli futurologiassa. Käytän lähteenä Tulevaisuudentutkimuksen verkostoakatemian sivustoa www.tvanet.fi.

3.4 Tulevaisuudentutkimus tiedonalana

Tulevaisuudentutkimuksen tunnetuimmat tieteelliset menetelmät ovat skenaariomenetelmä, Delfoi-menetelmä ja pehmeä systeemimetodologia. Tämän tutkimuksen tiedon hankinnassa ja analysoinnissa on havaittavissa kaikkien näiden menetelmien piirteitä.

Tulevaisuustutkimuksessa käytetään yleisesti myös muilla tieteenaloilla kehitettyjä menetelmiä.

Pehmeä systeemimetodologia (SSM) pyrkii löytämään yhteyden visioiden ja nykyhetken välillä. Kun jotain mielenkiintoista ilmaantuu, pureudutaan siihen. Menetelmällä pyritään löytämään

siis keinot, joilla voidaan varautua mahdollisiin muutoksiin ja ohjata muutosprosesseja organisaatiossa tai toimialalla. Tämä ajatusmalli on logiikaltaan kuin turvallisuusallalle luotu.

Delfoi-menetelmällä etsitään tietoa tulevaisuuden kehityksestä asiantuntijoiden mielipiteiden avulla. Menetelmä voi sisältää useita vaiheita kuten haastattelut, seminaarit, työpajatyöskentelyt ja paneelikeskustelut. Suoritettava kierrosten määrä on 2-4. Koska kyseessä ovat asiantuntijoiden subjektiiviset mielipiteet, ei tuloksia voida pitää varmoina totuuksina vaan mahdollisina tulevaisuuksina.

Skenaariomenetelmällä kerätyn tiedon avulla luodaan tarinoita eli kuvauksia mahdollisista tulevaisuuksista, jotka voivat toteutua - tai sitten ne toteutuvat vain osittain. On ilmeistä, että skenaariot perustuvat aina nykyiseen tietoon, joka koostuu menneisyydestä ja nykyhetkestä, sillä mitään muuta ei ole tarjolla. Skenaariotyöskentely voidaan jakaa vaiheisiin, jossa ensimmäisessä vaiheessa todennetaan organisaation, yrityksen tai toimialan nykyinen tilanne. Sen jälkeen kerätyn tiedon avulla luodaan 3-5 skenaariota (Mannermaa 1999). Skenaarioita ei kannata olla liikaa niiden hallitsemisen vuoksi. Toisaalta, jos skenaarioita luodaan vaikkapa vain kaksi, ovat ne helposti liian vastakkain aseteltuja. Hyvä-paha-asetelma ei yleensä riitä, edes turvallisuusallalla. Keskeistä skenaarioiden luomisessa on luova, mutta looginen ajattelu, joka lähtee nykyhetkestä ja etenee perustellusti mahdollisia kehityspolkuja pitkin.

3.5 Ennakointi, muutosajurit, megatrendit, heikot signaalit ja villit kortit

Turvallisuusallalla toimivien piirissä ennaltaehkäisy on hyvin keskeinen ja tuttu käsite. Itse asiassa tässä raportissa on kysymys logiikaltaan samasta asiasta - pyritään tunnistamaan ja ottamaan huomioon tulevia tapahtumia. Myös ennakointi-käsite on tämän tutkimuksen ytimessä, joten on syytä miettiä, mitä se tarkoittaa. Rubin (2006) määrittelee ennakointi-käsitteen (foresight) seuraavasti: ”ennakointi on tulevaisuustutkimuksen menetelmällistä soveltamista organisaatioiden, yritysten ja alueiden tulevaisuuden hallinnassa. Ennakointiprosessi koostuu tulevaisuuden menetelmällisestä analyysistä, interaktiivisten menetelmien hyödyntämisestä, verkottumisesta, strategisen visioinnin lisäämisestä ja tulevaisuuslähtöisestä toiminnasta. Vision ja alueellisen strategian rakentamisen prosessi organisaatioissa on luonteeltaan systemaattinen, osallistava, verkottava, tulevaisuustietämystä kokoava ja kehittävä, keskipitkän ja pitkän aikavälin asioihin keskittyvä. Se on tarkoitettu nykyhetken päätöksenteon apuvälineeksi mobilisoimaan yhteisesti toteutettavia asioita.”

Foresight.fi-sivusto on kohtaamispaikka päätöksentekijöille ja tulevaisuuskeskusteluista kiinnostuneille. Kyseisellä sivustolla oleva Mikko Ampujan artikkeli korostaa nuorten

huomioimista tulevaisuuden ennakkoinnissa - väestöhän ikääntyy vauhdilla. Ennakointityö pitäisi saada konkreettiselle tasolle, lähemmäs ihmisten elämää. Jos ennakointikulttuuria edes löytyy oppilaitoksesta tai yrityksestä, se jää usein korkealentoiseksi maalailuksi.

Mannermaa (1999) puolestaan määrittelee megatrendi-käsitteen seuraavasti. ”Megatrendillä tarkoitetaan yleensä sellaista ilmiötä tai ilmiökokonaisuutta, jolla voidaan nähdä olevan yleinen jo toteutuneen kehityksen perusteella tunnistettava suunta ja jonka uskotaan jatkuvan samansuuntaisena myös tulevaisuudessa.”

Tulevaisuustutkimuksessa keskeinen termi on myös ”heikot signaalit”, joita on pyrittävä tunnistamaan systemaattisesti ja jotka tulee ottaa huomioon pitkän aikavälin kehittämisessä. Mannermaan mukaan se on ilmiö, jolla ei ole yleensä historiaa, mutta sen voi tunnistaa ja sillä voi olla hyvinkin suuri merkitys tulevaisuudessa. Esimerkkeinä heikoista signaaleista voidaan mainita jengisodat Tanskassa ja Ruotsissa; kysymys kuuluu, milloin ne tulevat Suomeen ja Suomen kouluihin? Milloin Suomessa poltetaan kasapäin autoja? Toinen esimerkki heikoista signaaleista voisi olla henkilökohtaisen palvelun ja laadukkaampien tuotteiden paluu. Mielipidekirjoituksista saa usein sen käsityksen, että asiakaspalvelun taso ja erilaisten laitteiden kestävyys on romahtanut ja ihmisten kärsivällisyys on usein koetuksella. Voi olla, että paluu parempaan on tosiaan jo alkanut.

Heikoilla signaaleilla on suora yhteys organisaation strategiatyöhön. Tätä yhteyttä pitää hyödyntää organisaation kehittämisessä. Kun heikkoja signaaleja on havaittu, muodostuu niistä trendejä ja trendirypäitä. Näistä trendirypäistä voidaan muodostaa uutta luovia skenaarioita. Skenaariot muuttuvat strategioiksi ja skenaariot voidaan laittaa testiin käytännössä. (Hiltunen 2010, 111). Hiltusen mukaan on helposti testattavissa vaikka työpaikan kahvipöydässä, onko kyseessä heikko signaali. Jos yksikin seuraavista ehdoista toteutuu kahvipöytäkeskustelussa, kyseessä voi olla heikko signaali. Nämä ehdot ovat: 1) työkaverit nauravat kuulemalleen, työkaverit toteavat, että tuo ei tule koskaan toteutumaan, 3) työkaverit alkavat miettimään asiaa, 4) kukaan ei aiemmin ole kuullutkaan asiasta ja 5) kukaan ei enää puhu siitä sen jälkeen. (Hiltunen 2010, 6).

Villit kortit (wild cards) on käsite, josta kylläkään turvallisuusalalla ei erityisemmin pidetä, mutta josta haluttaisiin ennakkotietoa keinolla millä hyvänsä! Kyseessä on yllättävästi ilmaantuva muutostekijä, joka muuttaa tapahtumien kehityskulut epävarmoiksi. Tällaisia tapahtumia on valitettavasti ollut ja tulee aina olemaan. Esimerkkinä tästä voidaan mainita esim. Neuvostoliiton romahtaminen, vakavat terrori-iskut, massiiviset tietojärjestelmien romahtamiset ja laajat luonnonkatastrofit.

Tulevaisuustutkimuksessa puhutaan usein myös muutosajureista eli muutoksen mahdollistajista tai muutoksen edistäjistä. Niiden löytäminen ja näkeminen on tulevaisuustutkimuksen logiikan ydinongelma. Tulevaisuustutkimuksessa pyritään löytämään ”muutosajureita”, joiden avulla voidaan perustella, kuvata ja jäsentää niiden vaikutuksia tiettyyn, valittuun fokukseen (Meristö 2009).

Olemme nyt määritelleet tulevaisuustutkimuksen käsitteitä, jotta ymmärtäisimme tämän tutkimuksen tavoitteet ja tulokset. Kyseessä on siis ”tieto” tulevaisuudesta eikä ”luulo” tulevaisuudesta, ainakin jos uskomme tätä tutkimusta varten haastateltuja asiantuntijoita, analysoitua kirjallisuutta, seminaareissa esitettyjä näkemyksiä ja aiemmin tehtyjä tutkimuksia.

4 Teoreettinen tietoperusta

Tarkoituksena on tässä herätellä lukija laaja-alaiseen ajatteluun ja tarjota hänelle monipuolinen kattaus turvallisuusalan ammatillista peruskoulutusta lähellä olevista julkaisuista. Valitsin kirjallisuustarkastelun kohteeksi muutaman tätä tutkimusta parhaiten tukevan ja täydentävän julkaisun ja tutkimuksen. Tarkasteltavat raportit ja julkaisut ovat sisällöltään varsin monipuolisia: toisaalta yleisellä tasolla maailmaa syleileviä ja toisaalta hyvinkin maanläheisiä ja paikallisia.

Itse asiassa ne seikat, jotka löytyivät, ovat keskeinen osa tämän tutkimuksen prosessia, sisältöä, analyysiä ja myös sen tuloksia. Pyrin tässä lyhyesti tuomaan esiin julkaisuista näkökohtia, joilla on merkitystä seuraavassa luvussa kuvatulle tutkimukselle, haetulle tiedolle ja niistä johdetuille tuloksille. Tarkoituksena ei siis ole esitellä julkaisuja ”jokaiselle jotain” referoiden. Katsauksessa on pyritty tuomaan lukijalle valmiiksi pureskeltuna tai punnittuna näkökulmia, jotka auttavat ymmärtämään ja esittelemään tämän tutkimuksen tavoitteita, prosessia ja tuloksia (Hirsjärvi - Remes - Sajavaara, 2009, 303). Jokaisen katsauksen lopussa esitän lukijalle muutaman kysymyksen pohdittavaksi.

Seuraavassa analysoitavat teokset käsittelevät turvallisuusalan liiketoiminnan kehitystä, koulutuksen murrosta ja tulevaisuuden osaamista yleisesti. Nämä tutkimukset ja julkaisut haastavat meitä miettimään, mitä ne merkitsevät juuri turvallisuusalan ja sen ammatillisen koulutuksen kehitykselle tulevaisuudessa. Tietty tajunnan laajennus onkin tarpeen, kun alamme miettiä turvallisuusalan oppilaitosten tulevaisuutta.

Kun mietimme tulevaisuutta, on muistettava, että me olemme helposti aikamme vankeja, jos emme pidä varaamme. Tällaisia kykyämme arvioida tulevaa rajoittavia tekijöitä voidaan kutsua ”ajattelun ansoiksi” (Mannermaa 2007). Hänen mielestä puutteelliset perustiedot, kehnnot menetelmät tai niiden keho käyttö luovat ajatteluumme rajoituksia. Varmasti meillä kaikilla on ollut joskus tunne siitä, että ”kyllähän tuo tiedettiin, mutta ”miksi kukaan ei tehnyt mitään”. Ajattelun ansat, jotka voivat olla meidän kaikkien riesana, ovat ”uuden tiedon vähättely”, ”kulttuurinen ylimielisyys”, ”trendiajattelu”, ”paradigmasokeus”, ”yli-into” ja ”tässä se nyt on”-ajattelu. Tätä ei liene tarpeellista perustella tuon enempää - Mannermaan viesti osui ja upposi.

4.1 Turvallisuusalan liiketoiminnan tulevaisuus

Valitsin tarkasteltavaksi Secli - Turvallisuusalan liiketoiminnan kasvualueet ja -mahdollisuudet Suomessa - loppuraportin (VTT 2010) ja Finnsecurity ry:n suhdanne- ja toimialaraportin (2008), koska liiketoiminnastahan tässä kaikessa on kyse. Millaisia muotoja tuo liiketoiminta saa tulevaisuudessa, on mielenkiintoinen kysymys.

Secli-raportin tuloksina voidaan mainita huomio, että turvallisuusalaa tulee tulevaisuudessa tarkastella nykyistä laajemmin. Toinen keskeinen huomio oli se, että turvallisuus voidaan integroida muihin tuotteisiin ja palveluihin. Tämä tarkoittaa raportin mukaan sitä, että alan omilla ryhmittymillä tai klustereilla ei ole niin hyvää liiketoimintapotentiaalia kuin vertikaalisilla, eri alojen toimijoista kootuilla klustereilla. Turvallisuusala on Suomessa suhteellisen pieni verrattuna moniin perinteisiin aloihin, joten tuo päätelmä pitänee hyvinkin paikkansa.

Raportti määrittelee - tai ei oikeastaan määrittele, vaan hyväksyy tarkasteluun varsin mielenkiintoisesti turvallisuusalan toimijoita: ”tarkasteltavat yritykset ovat itse tunnistauneet tai tunnistettu turvallisuusalan toimijoiksi yhdistysjäsenyyksien tai alan luetteloiden ja lehtiartikkeleiden kautta”. Tämä on sitä laajakatseisuutta, jota tarvitaan. Raportin mukaan turvallisuusalan tulevaisuuden haasteet ovat verkostoitumisessa, innovatiivisuudessa, kansainvälistymisessä ja siinä, osataanko turvallisuutta ”myydä”. (Kuva 8, 40).

Raportissa on löydetty aineiston perusteella seuraavat turvallisuusalan potentiaaliset kasvualueet. Kasvualueet on ryhmitelty raportissa seuraavasti: 1) kiinteistöt ja asumisen turvallisuus, 2) Logistiikka ja liikenne, 3) Tietoturva ja tietojärjestelmät, 4) Terveys/-hoivaturvallisuus ja 5) Kriisinhallinta ja erityistilanteet. (60-75). Turvallisuusalan visioissa korostuu asiakaslähtöisyys, jossa turvallisuuspalvelut tuottavat asiakkaalle konkreettista

hyötyä ja mielenrauhaa. Tähän päästään muodostamalla alalla dynaamisia verkostoja. Alan pirstaleisuus näkyy ja tuntuu myös koulutuksessa.

Tulevaisuusnäkömien jälkeen on hyvä tarkastella yksityisen turvallisuusalan liiketoiminnan faktisia tilastotietoja nykyhetkestä. Finnsecurity ry:n yritysjaoston tekemä turvallisuusalan yritysten suhdanne- ja toimialaraportti (2008), jonka tarkoituksena on peilata lähitulevaisuuden suhdanteita ja alan kehittämisenäkymiä, kuvaa liiketoiminnan kehitystä seuraavasti. Yksityisten turvallisuusalan yritysten tuottamien tuotteiden ja palvelujen arvo (liikevaihto) oli 1,1 miljardia euroa vuonna 2007. Tämä on noin 0,3 % koko yrityssektorin liikevaihdosta. Alalla työskentelee noin 13.000 henkeä, mikä vastaa 0,5 %:a koko kansantalouden työllisyydestä. On huomattava, että tarkastelun ulkopuolella ovat turva-alan tuotteita valmistavat, tuotteita maahan tuovat ja niiden vähittäiskauppaa harjoittavat yritykset. Myös suurin osa tietoturva-alan yrityksistä on tarkastelun ulkopuolella.

Turvallisuusalan liikevaihdon kokonaisuuden sisällä kolme suurinta palvelua ovat seuraavat: rakenteelliset turva-alan tuotteet, vartiointi- ja etsiväpalvelut ja erittelemättömät turvatuotteet ja palvelut. Jokaisen osuus turvallisuusalan liikevaihdosta on noin 20 %. Kasvu palveluvaltaisissa turvallisuusalan yrityksissä on ollut suurin piirtein samaa luokkaa kuin muulla yrityssektorilla. Kuitenkin kasvuhakuisten yritysten osuus alalla on suurempi kuin muualla yritys kentässä. Raportin mukaan kasvua rajoittaa pääasiassa ammattitaitoisen työvoiman saanti, kiristynyt hintakilpailu ja asiakkaiden hajanaiset tarpeet. Toisaalta kasvua ruokkivat asiakkaiden muuttuvat tarpeet, riskienhallinnan roolin kasvaminen yhteiskunnassa, turvallisuustoimintojen ulkoistaminen ja yritysten halu keskittyä omimpaan eli ydintoiminnan kehittämiseen. Kysynnän katsotaan olevan melko riippumaton lyhyen suhdannevälin vaihteluista.

Raportin mukaan kehittämistarpeet liittyvät asiakkuuden, kumppanuuksien sekä myynti- ja markkinointitoiminnan kehittämiseen. Kaksi raportin mainitsemaa kehittämisen kohdetta kiinnostaa erityisesti: ”Julkinen koulutustarjonta ei vastaa yritysten todellisia tarpeita, yritykset joutuvat ottamaan vastuuta työntekijöiden koulutuksesta” ja ”alan kasvua hidastaa ammattitaitoisen ja alan tarpeisiin koulutetun työvoiman rajoitettu saatavuus”. Tähän asiaan palataan Johtopäätökset -luvussa. Siinä on esitetty muutamia haasteita alalla toimiville ammattiopistoille ja muulle koulutus kentälle, joista tässä raportissa on kyse.

ISS Security Oy:n toimitusjohtaja Hannu Kankkunen kuvasi Turvallisuus-lehden numerossa 6 jo vuonna 2008 turvallisuusalan tulevaisuutta seuraavasti: ”On kaksi tapaa nostaa työn kannattavuutta. Ensimmäinen konsti on viedä palvelu asiakkaalle, käyttää sen tukena teknisiä turvallisuusratkaisuja, sekä automatisoida palvelu mahdollisimman pitkälle. Toinen konsti on monipalvelu. Monipalvelu saa asiakkaatkin uskomaan, että me uudistumme.” Tuossa

lausunnossa on mielestäni kuvattu hyvin turvallisuusalan tulevaisuuden ja sen koulutuksen ydin, ja se viitoittaa tietä alan tulevalle kehitykselle. Kysymykset, joilla johdetaan lukijan pohtimaan tämän raportin aihepiiriä, ovat:

- Millä tavalla turvallisuusalan ammatillinen peruskoulutus voi tukea alaa uuden liiketoiminnan luomisessa - ja päinvastoin?
- Millä tavalla koulutuksenjärjestäjien tulisi verkostoitua horisontaalisesti eri alojen kesken? Entä millä tavalla tulisi verkostoitua toistensa kanssa alueellisesti tai kansallisesti?
- Miten uusia palveluinnovaatioita luodaan?

4.2 Turvallisuusvalvojan perustutkinnon perusteet

Kun turvallisuusalalle luotiin vuonna 2000 perustutkintoa, oli valtakunnan koulutusjärjestelmän kehittäjien vallitseva ja virallinen linjaus se, että tutkintojen määrää koulutusjärjestelmässä tuli vähentää. Turvallisuusalallakin oli monenlaisia näkemyksiä siitä, tarvitaanko yleensäkin alalle perustutkintoa, ja ilmassa oli erilaisia näkemyksiä turvallisuusalan koulutuksen tarpeista. Jälkeenpäin voitaneen todeta, että perustutkinnon saaminen oli lopultakin lottovoitto turvallisuusalalle nimenomaan osaamisen tason ja alan jatkokehittämisen näkökulmasta. Tutkinnosta hyötyvät kaikki turvallisuusalan sektorit. Vuonna 2001 julkaistuun ja monella tavalla edistykselliseen turvallisuusvalvojan perustutkinnon perusteisiin liittyi useita ongelmia, jotka olivat seuraavat:

- Pioneerihengessä tekemällä laadinnassa ei ollut riittävää kokonaisnäkemystä alan tarpeista. Tämä oli ymmärrettävää, koska ei ollut mihin verrata.
- Edellisestä johtuen ei ollut riittävää näkemystä perustutkinnon osaamisvaatimuksista verrattuna muihin alan ammattitutkintoihin, jotka siis olivat jo olemassa.

Opetushallituksen tutkintojen perusteiden rakenne oli tuolloin se, että samassa määräystekstissä esitettiin sekä osaamisvaatimukset että arviointikriteerit osaamiselle, jolloin opetussisältöjen määrittely ja osaamisen arvioinnin toteutus oli vaikeaa oppilaitoskohtaisissa opetussuunnitelmissa.

Vuonna 2010 elokuussa voimaan tulleiden tutkinnon perusteiden näkökulma opetussuunnitelmien tekoon, osaamisvaatimuksiin ja osaamisen arviointiin on tyystin erilainen. Erityisesti opiskelijan osaamisen arviointiin oli kehitetty opetushallituksen johdolla kahden ESR-rahoituksella toteutetun (Euroopan sosiaalirahasto) hankkeen avulla työelämälähtöinen arviointimenetelmä, ammattiosaamisen näytöt. Tavoitteena oli työelämälähtöisyyden lisääminen ja aloite niihin hankkeisiin tulikin työelämältä. Kyseisiä hankkeita hallinnoi opetushallitus ja pääkoordinaattorina toimi kuudessatoista tutkinnossa, joista yksi oli turvallisuusala, Ammattien edistämislaitos AEL. Myös muut alat olivat mukana

muissa vastaavissa hankkeissa. Hankkeiden tulokset vaikuttavat tälläkin hetkellä kaikkien alojen koulutukseen ja opiskelijan osaamisen arviointiin Suomessa.

Edellä mainittujen hankkeiden tuloksena syntyneen opiskelijan uudenlaisen osaamisen arviointiajattelun ja uusien tutkinnon perusteiden luomat mahdollisuudet joustaviin oppilaitoskohtaisiin toteutuksiin, voidaan kuvata seuraavasti:

- Tutkinnon perusteet mahdollistavat joustavan opintotarjottimen suunnittelun oppilaitoskohtaisesti.
- Tutkinnon perusteet erottavat selkeästi oppimistavoitteet ja osaamisvaatimukset toisistaan.
- Tutkinnon perusteet antavat mahdollisuuden suunnitella alueellisesti tarkoituksen mukaisia koulutustarjontoja paikallisen elinkeinoelämän tarpeisiin.
- Tutkinnon perusteet sallivat liittää tutkintoon johtaviin opintoihin muiden ammattitutkintojen suoritettuja tutkinnon osia.
- Tutkinnon perusteet sallivat ammatillista osaamista syventävät opinnot (esim. yrittäjätoiminta).
- Tutkinnon perusteet kuvaavat pääosin osaamisvaatimuksia työn tekemisenä, jolloin opetus automaattisesti tukee menetelmiltään ja sisällöiltään tavoitetta.
- Näyttötutkinto- perusteisen ja opetussuunnitelmaperusteisen koulutuksen käsitteistö on yhdenmukaistettu eli aikuisten ja nuorten koulutus lähenee toisiaan.

Uudet tutkinnon perusteet korostavat linjauksissaan yrittäjyyttä, toteuttavat työelämälähtöisyyttä, elinikäisen oppimisen periaatetta ja horisontaalista ajatusta eri alojen osaamisesta. Perustutkinnot on suunniteltu modulaarisesti siten, että opiskelija voi valita opintoja eri aloilta. Toisaalta tämä jakaa myös lisää vastuuta oppilaitoksille kehittämään koulutusta ja lisäämään opettajien osaamista sekä haastaa oppilaitoksia löytämään uusia yhteistoiminnan tapoja yritysten kanssa alueellisesti. Itse asiassa tämä on osa oppilaitosten perustehtävää. Tämän julkaisun eteenpäin vieviä oivalluksia ja mahdollisuuksia perusideaa ja sen mahdollisuuksia käsittelen myöhemmin myös Tutkimuksen kulku-luvussa 6.3 ja Johtopäätökset-luvussa 7.

Kysymykset, joilla johdetaan lukijan pohtimaan tämän raportin aihepiiriä, ovat seuraavat:

- Miten tutkinnon perusteiden joustavuutta voidaan hyödyntää käytännössä eli oppilaitosten arjessa?
- Miten joustavuutta voidaan vielä lisätä-eli miten oppijan elinikäistä oppimista tuetaan oppilaitoksessa ja sen ulkopuolella?
- Miten yritykset saadaan mukaan vielä tehokkaammin osaamisen arviointiin ja oppimisprosessiin?

4.3 Tulevaisuusluotain 2020

Tulevaisuusluotain jaottelee ammatit seuraaviin ryhmiin: tekijät, soveltajat ja näkijät. Tämän tutkimuksen fokuksessa on ammattien ryhmäjaon mukaisesti tekijät. Tekijät vastaavat esimerkiksi kokoonpanosta, asennuksesta, huollosta, ylläpidosta, myynnistä, vartioinnista ja turvatarkastuksista. *Soveltajat* vastaavat esimerkiksi tuotteen testauksesta ja soveltamisesta asiakkaan tarpeisiin. *Näkijät* puolestaan vastaavat esimerkiksi teknologian ja liiketoiminnan luomisesta, kehittämisestä ja uudistamisesta.

Mitä sitten tekijöiltä odotetaan Luotain-raportin mukaan tulevaisuudessa? Luotain jakaa osaamisen kuuteen lohkokseen: luovuus ja innovatiivisuus, teknologinen osaaminen, liiketoimintaosaaminen, palveluosaaminen, monikulttuurisuuden hallinta ja vastuullinen liiketoiminta.

Tekijöiden tapauksessa luovuus tarkoittaa ongelmaratkaisutaitoja ja vallitsevien toimintatapojen ja käytänteiden kehittämistä. Teknologinen osaaminen puolestaan tarkoittaa ydinosaamista eli juuri tietyn rajatun tehtävän hallintaa. Liiketoimintaosaamisella tarkoitetaan yritteliäisyyttä ja asiakaspinnassa toimimista. Tämä tarkoittaa työskentelyn asiakaslähtöisyyttä ja tuloksentekeyttä. Palveluosaamisella tarkoitetaan vuorovaikutustaitoja ja yhteistyötaitoa. Myös tähän tarvittava teknologinen osaaminen on keskeistä. Monikulttuurisuuden hallinta tarkoittaa kielitaitoa yleensä ja eri kulttuurien tuntemusta.

Mielenkiintoinen osaamisalue turvallisuusajattelun näkökulmasta on vastuullinen liiketoimintaosaaminen. Tämä tarkoittaa Luotain-raportin mukaan vastuullisuuden ymmärtämistä kokonaisuutena ja myös sen käytännön toteuttamista. Kuulostaa sopivalta turvallisuusorientoituneelle henkilölle. Raportti kuvaa koulutusjärjestelmän haasteita ja siihen vaikuttavia muutosvoimia seuraavasti. Luotaimen mukaan muutosvoimat ovat väestön ikärakenteen muutos, eettisyys, turvallisuus, kestävä kehitys, globaali työnjaon muutos, tieto- ja informaatiotekniikan keskeisyys ja elämyksellisyys. Nämä siis vaikuttavat raportin mukaan koulutusjärjestelmään erittäin paljon.

Koulutusjärjestelmän kehittämisen ohjenuorana on Luotain-raportin mukaan oltava osaamistarpeet. Tämä edellyttää koulutuksen toimijoilta vahvaa verkostoitumista. Luotaimen mukaan koulutuspalvelun keskiöön on saatava oppijat, joiden elinikäiselle oppimiselle on luotava uusia rakenteita. Tämä puolestaan edellyttää opettajuuden uudistumista eli opettajien muutostahtoa.

Luotain peräänkuuluttaa varsinkin koulutusjärjestelmältä osaamisen strategista johtamista. Tieto- ja viestintäteknologioiden hyväksikäyttö ja kestävä kehityksen mahdollisuuksien hyödyntäminen ovat ydinasioita koulutusjärjestelmän kehittämisessä. Luotaimen mukaan oppiminen tukeutuu jatkossakin opettajien hyvään ammattitaitoon. Vain menetelmät muuttuvat. Tulevaisuuden opettaja nähdään yrittäjämäisesti toimivana verkostokumppanina, jonka rooli on yhä enemmän opintojen ohjaaja. Oppimisprosessin kehittäminen ja opiskelijan henkilökohtainen ohjaus korostuu. Virtuaali- ja muihin tietoteknologioihin perustuvat työkalut ja opetusmenetelmät suuntaavat voimavaroja yksilöllisyyteen ja luovuuteen. Tämä kehitys on ollut mielestäni vallitsevana oppilaitoksissa jo kauan. Uudistuva opettajuus tarkoittaa raportin mukaan sitä, että opettajalla tulee olla valmiuksia laatia oppimisen ”käsikirjoituksia” yhdessä opiskelijan ja niiden tahojen kanssa, jotka tuottavat oppimiselle lisäarvoa.

Tulevaisuusluotain luettelee loppusanoissaan palveluiden tulevaisuuden haasteita (kuva 60, 56) seuraavasti: 1) globalisaatio: asiantuntijatyön paikkasidonnaisuus vähenee, paikallisuus voi korostua kilpailuvalttina, 2) väestörakenteen muutos: työvoimapula voi olla uhka, ikääntyvä väestö on potentiaalinen kuluttajajoukko, hyvinvointipalvelujen merkitys korostuu, 3) asiakaslähtöisyys: uusia liiketoimintamalleja etsitään asiakkaiden tarpeisiin, asiakassegmentoinnin merkitys korostuu, 4) arvojen muutos: yksilöllistyminen korostuu, eettiset arvot korostuvat kuluttajien valinnoissa, ja 5) teknologinen kehitys: teknologiset ratkaisut muuttavat sekä palveluprosesseja että -tuotteita, osa palveluista siirtyy verkkoon.

Kysymykset, joilla johdetaan lukijan pohtimaan tämän raportin aihepiiriä, ovat:

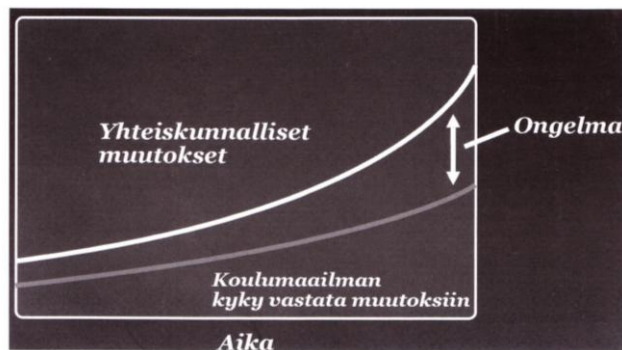
- Mitä tulevaisuusluotaimen osaamistarpeiden takana on koulutuksen näkökulmasta?
- Puuttuuko Tulevaisuusluotaimen raportista jotain olennaista turvallisuusalaa ajatellen?
- Miten luodaan uudenlaista opettajuutta?
- Mitä mobiilioppiminen tarkoittaa turvallisuusalan perusopetuksen kehittämisessä?

4.4 Postmoderni ammattikasvatus - haasteena ubiikkiyhteiskunta

Vaikka tässä tutkimuksessa tuntuisi järkevältä rajata aihepiiri koskemaan pelkästään turvallisuusalan tulevaisuuden koulutusta ja osaamista, ei käsitteen ”sulautettu tietotekniikka” roolia voi olla ottamatta esille tässä yhteydessä. Tuota käsitettä kuvaa englanninkielinen termi ”Ubiquitous computing” ja sitä on syytä tarkastella erikseen. Tämä jos mikä vaikuttaa turvallisuusalan koulutuksen tulevaisuuteen.

Seppo Helakorven kirjassa kuvataan (2008, kaavio 11, 27) yhteiskunnan muutosta ja koulun kykyä vastata tähän muutokseen. Kaavio näyttää karulla tavalla, missä ongelma piilee tulevaisuudessa. Koulun kyky vastata haasteeseen näyttää koko ajan heikkenevän yhä nopeammin muuttuvassa ympäristössä. Tämä heikkeneminen koskee eniten ammattiopistoja

ja lukioita. Viime aikoina on uutisoitu opettajien kyvyttömyydestä ja/tai halukkuudesta hyödyntää tietotekniikan ja verkko-opetuksen/-oppimisen mahdollisuuksia opetuksessa.

Kuva 5. Koulun kyky vastata yhteiskunnan muutokseen, Helakorpi 2008.

Kirja kuvaa yhteiskunnan kehitysvaiheita seuraavasti: Ensin oli maatalousyhteiskunta, jossa maa oli kriittinen tuotannontekijä. Sitten tuli teollisuuden yhteiskunta, jossa pääoma oli kriittinen tuotannontekijä. Seuraavana oli vuorossa tiedon yhteiskunta, jossa osaaminen oli kriittinen tuotannontekijä. Tässä vaiheessa kannattaa hetkisen miettiä, missä mennään? Helakorven kuvaama verkostoyhteiskunta, jossa kriittinen tuotannontekijä on verkostoituminen ja kumppanuus, on jo täällä. Keskeinen kysymys kuuluukin, miten tästä eteenpäin turvallisuusalan ammattiopistoissa, millä ehdoilla ja keinoilla?

Kysymykset, joilla johdetaan lukijan pohtimaan tämän raportin aihepiiriä, ovat nämä:

- Mitä verkkopedagogiikka on turvallisuusallalla?
- Miten oppilaitokset pysyvät tekniikan kehityksen mukana?
- Miten varttuneet opettajat saadaan mukaan tietotekniikan hyödyntämiseen opetuksessa?

4.5 Yleissivistys ja osaaminen työelämässä 2030

Miten perinteisestä oppilaasta päästään oppivaksi verkostotoimijaksi? Tämä on Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen julkaisun 1/2008 loppuraportin keskeinen kysymys. Tämä on keskeinen kysymys jokaisen toimijan vinkkelistä: opiskelijoiden, opettajien ja koulutusjärjestelmän. Raportti ennustaa, että tulevaisuuden ihmisen työura muodostuu useista erilaisista kombinaatioista kuten palkkatyöstä, yrittäjyydestä, freelance-yrittäjäverkostoista ja III sektorin työskentelystä. Myös työuria voi olla useita.

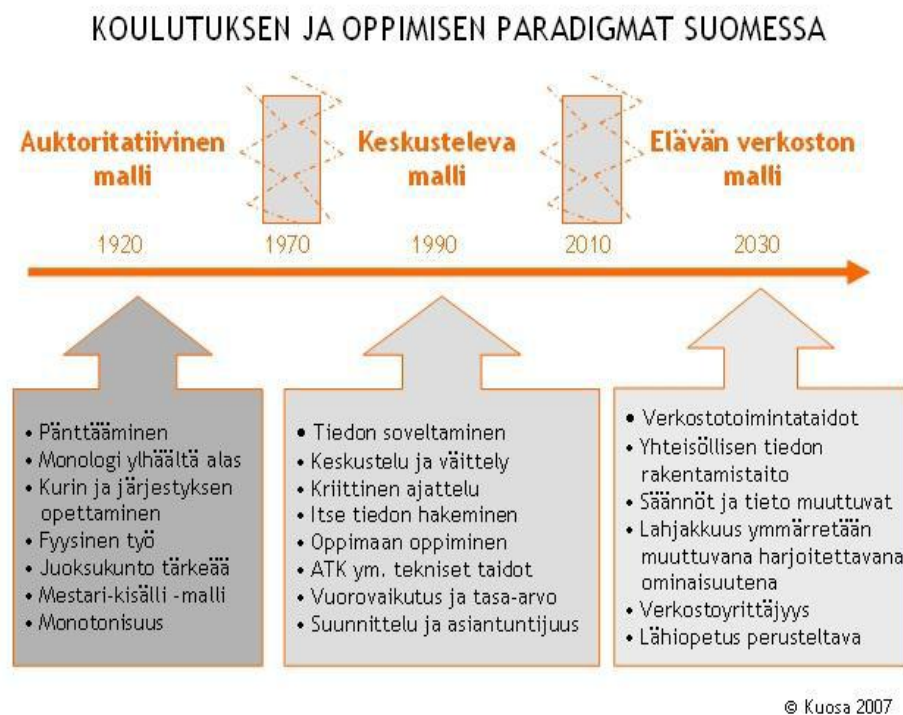
Jo tästä voi päätellä, että modulaariset tutkinnot ja osatutkinnot, joita jo nykyisetkin perustutkinnon perusteet tukevat, ovat tulleet jäädäkseen kaikilla aloilla-myös turvallisuusallalla. Yhtäältä jatko-opintokelpoisuudesta olisi pidettävä kiinni opiskelijan edun nimissä. Mutta toisaalta voidaan kysyä, kuten loppuraporttikin kysyy aiheellisesti: ”Onko

meillä siis mitään asiallista perustetta uskoa, että monipuolisillakaan kertatutkinnoilla voitaisiin todella vastata muuttuvan työelämän tuleviin osaamistarpeisiin?”

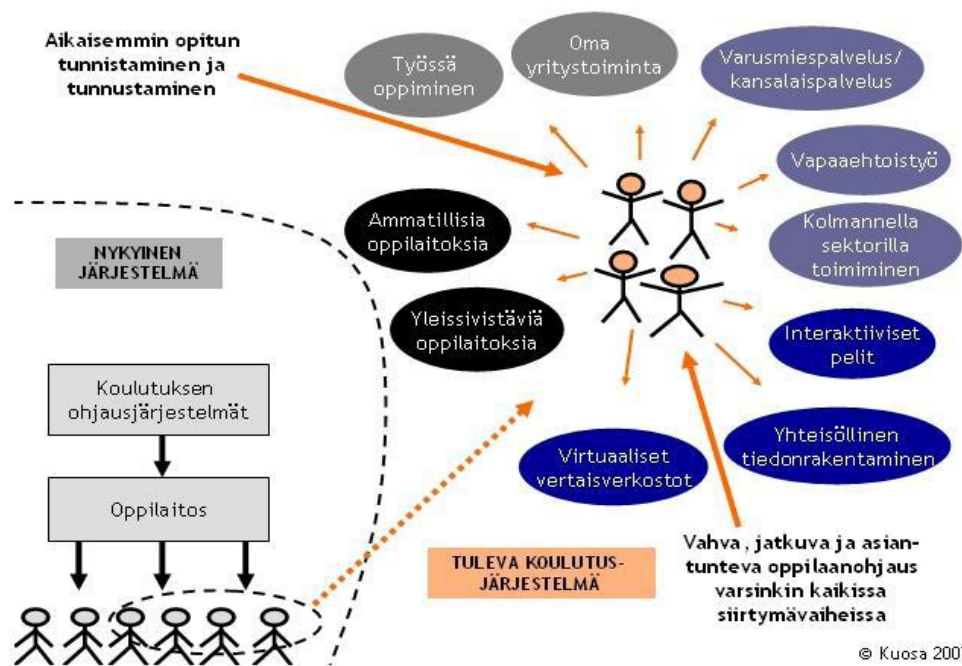
Raportin mukaan keskeisimmät muutosvoimat, jotka vaikuttavat koulutukseen Suomessa, ovat globalisaatio ja toisaalta ”logaalisuus” eli paikallisuus sekä teknologia.

Koulutuksenjärjestäjän näkökulmasta raportti esittää hyvin mielenkiintoisesti ja loogisesti epävarmuuden lähteet (Aalto, Ahokas, Kuosa, van Asselt 2000, 6), jotka vaikeuttavat strategioiden laatimista. Epävarmuustekijät johtuvat ensiksi erilaisten tekijöiden vaihtelevuudesta johtuvasta epävarmuudesta. Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi yhteiskunnallinen sattumanvaraisuus, arvojen vaihtelut ja teknologiset yllätykset.

Toiseksi epävarmuutta koulutusjärjestelmään luo tietoisuuden puute. Tämä johtuu esimerkiksi havaintojen puutteesta, ristiriitaisista aineistoista ja epätarkkuudesta. Tämä johtaa siihen tilanteeseen, jossa epäluotettavan tiedon perusteella koulutuksenjärjestäjät kokevat rakenteellista epävarmuutta. Tämä epävarmuus heijastuu luonnollisesti käytännön toimintaan oppilaitoksissa. Tässä vaiheessa on hyvä saada käsitys koulutuksen menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden ”isosta kuvasta”. Kuosa (2007) visualisoi kehityksen, johon myös turvallisuusalan koulutuksen on mukauduttava. Kuosa määrittelee koulutuksen ja oppimisen tulevaisuuden Suomessa seuraavasti:

Kuva 6. Koulutuksen ja oppimisen paradigmat Suomessa. Kuosa 2007.

Kuva 7. Oppilaasta oppivaksi verkostotoimijaksi Kuosa 2007.

Kuvissa 8 ja 9 Kuosa on oivallisella tavalla kuvannut koulutuksen tulevaisuuden kehityskulun eli opiskelijan ja opettajan roolien muutokset. Nuorena koulutusalan turvallisuusalan ammatillisen peruskoulutuksen kehittäjien on oltava hereillä tässä asiassa. Toisaalta koska koulutus on nuorta, ei meillä välttämättä ole mukana sellaisia rasitteita, jotka vaativat ”pois-oppimista”.

Kysymykset, joilla johdetaan lukijan pohtimaan tämän raportin aihepiiriä, ovat:

- Miten pitkäjänteistä suunnittelua nakertavia em. epävarmuustekijöitä voidaan vähentää oppilaitoksissa?
- Miten opiskelija saadaan toiminnan keskiöön?
- Miten valtava tietomäärä saadaan hallintaan - tukemaan oppimista?
- Miten koulutuksenjärjestäjät osaavat verkostoitua innovatiivisesti?

Näihin, tämän tutkimuksen kannalta aivan avainkysymyksiin, palataan myöhemmin.

4.6 EVA-skenaariot, tulevaisuuden pelikentät

Tämä yhteenvetoraportti pyrkii kuvaamaan sitä, millainen maailma on vuonna 2020. Raportti listaa Suomen elinkeinoelämän (jonka tarpeisiin koulutusjärjestelmän tulisi vastata), kehitykseen vaikuttavat kohtalonkysymykset ja epävarmuustekijät:

- kansainvälisen yhteistyön kehitys (yhdentyvä vai eriytyvä?)
- maailmankaupan kehitys (vapaakaupan eteneminen vai protektionismi?)
- yhteiskunnallisten ja taloudellisten uudistusten painopiste (missä?)
- geopolitiikan, kansainvälisten suhteiden ja maantieteellisten alueiden kehitys (millaisia valtapolitiikan muutoksia on odotettavissa?)
- ekologisen epätasapainon kehitysnopeus ja muutosten voimakkuus (miten toimintaympäristö muuttuu ilmastonmuutoksen vaikutuksesta, puhtaanveden riittävydestä ja muuttoliikkeiden vaikutuksesta?)
- energian ja raaka-aineisen riittävyys (saatavuus ja hinta?)
- teknologioiden kehitys (uudet ratkaisut?)
- kilpailu osajista (millainen kilpailu aivoista ja käsistä tulee?)
- arvojen, uskontojen, kulttuurien ja terrorismin kehitys (miten uskonnot ja monikulttuurisuus vaikuttavat elämään?)

”Tulevaisuuden pelikentät” (57, 58) mainitsee kaikille raportissa esitetyille skenaariolle yhteisinä asioina seuraavat:

- globalisaatio
- Kiinan ja Intian painoarvon kasvu
- energiatarpeen lisääntyminen
- väestöräjähdyksen jatkuminen
- väestön ikääntyminen
- elintarviketuotannon merkitys
- julkisen sektorin ylikuormitus ja tehokkuuspaineet
- teknologian kehittyminen
- tietoverkkojen ja sosiaalisten yhteisöjen merkitys kasvu
- ekologisen näkökulman ja ympäristön merkitys lisääntyminen
- turvallisuushakuisuus korostuminen
- osaamisen ja innovaatiokyvyn tarve voimistuminen
- kilpailu osajista kiristymisen ja ulkomainen työvoiman lisääntyminen
- liiketoimintamallien uudistuminen

Tietysti asiat vaikuttavat yhteiskunnan kehitykseen ja sitä kautta turvallisuusalaan ja turvallisuusalan koulutukseen tulevaisuuteen. Vaikka maailmantason skenaariot ovat äkkiä ajatellen valovuosien päässä oppilaitosten arjesta, on niihin tartuttava jollain tasolla ja ankkuroitava ne ajoissa strategiatyössä oppilaitoksen prosesseihin. On muistettava, että lähes jokaisen paikallisen ilmiöt takana on globaali ilmiö. Erityisesti kun puhumme turvallisuusalasta, ovat monet tulevaisuuteen mieltämämme muutokset jo läsnä - tässä ja nyt. Raportti esittelee neljä globaalia skenaariota, jotka esittelen tässä lyhyesti. Skenaariot

ovat seuraavat: ”Länsi luo nahkaansa”, ”Blokkien taisto”, ”Kiinalaista kapitalismia” ja ”Stimulus ja romahdus”.

”Länsi luo nahkaansa”-skenaariossa euroalue laajenee ja sisämarkkinat toimivat. Tässä skenaariossa ilmastonmuutos otetaan tosissaan ja yritysten yhteiskuntavastuu ja arvomaailma korostuu yksilöiden valinnoissa. Kansainvälisten sopimusten avulla pidetään talous vakaana ja kasvu-uralla. Myös teknologian kehitykseen luotetaan vahvasti. Venäjän, Kiinan ja Afrikan talouskasvu on suhteellisen hidasta. Öljyn hinta pysyttelee korkealla.

”Kiinalaista kapitalismia”-skenaariossa uusi markkinavetoinen maailma hyödyntää eniten Kiinaa. EU pysyy kasassa, mutta sen vaikutusvalta hiipuu. Venäjä on kiinnostunut eniten Kiinan markkinoista, ja kaupan pelinsäännöt muuttuvat. Perinteisten kansainvälisten instituutioiden merkitys vähenee. Tässä skenaariossa opportunistit pärjäävät ja demokratia ei enää ole itseisarvo. Monikulttuurisuus lisääntyy talouskasvun myötä.

”Blokkien taisto”-skenaariossa EU:lla menee suhteellisen hyvin ja sisämarkkinat toimivat. EU:n ja Venäjän välinen yhteistyö toimii. Tässä skenaariossa taloudelliset ajattelutavat ja alueelliset kauppablokit kilpailevat keskenään. Kiina ajautuu sisäisiin ongelmiin ja syntyy suuria muuttovirtoja.

”Stimulus ja romahdus”-skenaariossa Euroopan unioni on toimintakyvytön ja talousalue on vaarassa hajota. Yhdysvaltojen kansainvälinen asema on luhistunut, ja terroristijärjestöt ovat kasvattaneet valtaansa. Pandemiat leviävät ja pakolaisten asema on heikko, koska taloudelliset resurssit ja kansainvälinen kehitysapu hiipuvat. Ainut hyvä asia tässä skenaariossa on päästöjen väheneminen pitkän taloustaantumana johdosta. Tässä skenaariossa elinkeinorakenteet pirstoutuvat alueellisesti ja usko valtion turvaverkkoihin on kadonnut.

Raportin mukaan Suomella on mahdollisuus onnistua tai epäonnistua kaikissa esitetyissä skenaarioissa. Tärkeintä onkin jatkuvasti keskustella toimista, jotta suunta pysyy oikeana. Suomen heikkoudet ovat raportin mukaan ikärakenne, julkisen sektorin huono tuottavuus, kansainvälisten osaajien puute ja henkisten ja taloudellisten kannustimien kehittymättömyys. Suomen vahvuuksina raportti näkee mm. koulutusjärjestelmän, terveen suhtautumisen työhön ja vapaa-aikaan sekä ihmisten keskinäisen luottamuksen.

Kysymykset, joilla johdetaan lukijan pohtimaan tämän raportin aihepiiriä, ovat nämä kolme:

- Miten erilaisista maailman kehityssuunnista keskustellaan koulutuksenjärjestäjien piirissä nimenomaan strategisesta näkökulmasta?
- Ottavatko poliitikot ja koulutuksenjärjestäjät huomioon tulevaisuuden signaalit ajoissa?

- Miten EVAn raportissa esitetyt Suomen vahvuudet kyetään hyödyntämään koulutuksen kehittämisessä yleisesti -- entä turvallisuusalalla?

Tämän tason skenaarioissa pitää muistaa, että kaikki voi jatkua ennallaan eikä mitään erityistä ei tapahdu. Toisaalta kaikki voi tapahtua aivan eri tavalla tai sitten osittain esitettyjen skenaarioiden tavalla. Tärkeintä on jatkuva heikkojen signaalien tunnistamisen taito, menetelmät ja tahto nähdä asioita.

4.7 Turvallisuusalan osaamistarpeiden ennakointi

Osaamistarpeiden ennakointi-hankkeen tavoitteena oli saada tietoa opetussuunnitelman perusteiden päivittämistä (2010) varten ja selvittää turvallisuusvalvojan perustutkinnosta alalle valmistuneiden sijoittumista työmarkkinoille ja kartoittaa työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja niillä aloilla, joihin tämä ammatillinen perusopetus kouluttaa (eli mitä pitäisi osata?). Silloiset tutkinnon perusteet jakoivat opinnot kolmeen suuntautumisvaihtoehtoon: turvasuojaus, vartiointi ja pelastustoiminta. Hankkeessa on myös selvitelty, miten ammatti hallitaan? Eli työnantajilta ja opiskelijoilta on tiedusteltu arvioita työllistyneiden/opiskelijoiden sen hetkistä ja toivotuista taidoista.

Raportti jakaa osaamisen yhdeksään peruskategoriaan (Tarkoma, Harain 2007):

- viestintäosaaminen
- palveluosaaminen
- yrittäjäyys
- ammattiosaaminen
- eettinen osaaminen
- ympäristöosaaminen
- yleiset osaamisalueet
- kommunikointi- ja ihmissuhdetaidot
- toimeenpanotaidot.

Kyselyyn osallistuneet arvioivat osaamiskategorioiden tärkeyttä. Kyselyyn vastasivat valmistuneet opiskelijat, oppilaitosten kanssa yhteistyötä tehneiden yritysten työpaikkaohjaajat ja turvallisuusalan opettajat. Lisäksi kartoituksesta saatua tietoa on täydennetty kolmella asiantuntijahaastattelulla. Tämän raportin tiedot toimivat pohjana vuonna 2010 uudistettujen tutkinnon perusteiden sisällölle.

Kartoituksen tuloksista voidaan huomata, että jo vuonna 2007 peräänkuulutettiin erityisesti perustutkintojen työelämälähtöisyyttä ja joustavuutta. Tutkinnon osien suositeltiin olevan suoraan työelämän tehtäväkokonaisuuksia, jotta koulutuksen suunnittelu palvelisi parhaalla

mahdollisella tavalla yrityksiä. Tässä ei mielestäni vielä onnistuttu riittävän hyvin. Uudet tutkinnon perusteet kyllä antavat joustavuutta, mutta sen jalkauttaminen käytäntöön ontuu. Työelämän laaja-alaisuus on edelleen ongelma. Joillakin aloilla tämä on ratkaistu siten, että kaksi ensimmäistä vuotta on laajapohjaisia opintoja ja kolmantena vuonna erikoistutaan.

Ennakointiraportissa korostetaan ns. yhteisten aineiden (nykyään ammattitaitoa tukevien opintojen) merkitystä turvallisuusalan oppimisessa. ATTO-aineiden opetuksen integroiminen ammatillisiin opintoihin olisikin järkevää, mutta yllättävän vähän tätä keinoa käytetään opetuksessa tällä hetkellä.

Mielenkiintoinen yksityiskohta tuloksissa oli se, että ammattiopistot eivät kartoita systemaattisesti turvallisuusalan opiskelijoiden sijoittumista alalle opintojen jälkeen. Opiskelijoihin on vaikea saada yhteyttä vuosia opintojen jälkeen, jos menetelmiä ei ole mietitty etukäteen. Tästä saatava tietohan olisi keskeistä opetuksen kehittämisen kannalta. Raportti suosittelee, että oppilaitokset vaihtaisivat tietoja myös tässä asiassa. Vaikka osaamiskartoitus oli tehty melko kattavasti perustutkinnossa työskentelevien opettajien ja työpaikkaohjaajien keskuudessa, on tulosten yleistämiseen suhtauduttava varovaisesti.

Varovasti oli suhtauduttava myös ammattialojen rajoihin. Asiantuntijat esittivät jo tuolloin, että alalle voi ilmentua uusia tehtäviä: ympäristövartijat, turvallisuustalkkarit, vartija-palomiehet, erilaiset tarkastajat. Työntekijöiden ja työmarkkinajärjestöjen näkökulmasta on ammatteja kehitettävä maltillisesti.

Kysymykset, joilla johdetaan lukijan pohtimaan tämän raportin aihepiiriä, ovat:

- Mihin opiskelijat ovat sijoittuneet viime vuosina perustutkinnon jälkeen?
- Mihin opiskelijat suuntautuvat tulevaisuudessa?
- Mitä opiskelupolkuja opiskelijoille voidaan aidosti tarjota?
- Mikä on opinnäytetyön ja ns. yhteisten aineiden rooli tulevaisuuden 2. asteen koulutuksessa?

4.8 Lainsäädäntö

Lainsäädäntö uudistuu yhteiskunnassa koko ajan. Laki yksityisistä turvallisuuspalveluista uudistui vuoden 2010 lopulla. Uudistus heijastelee tulevaa kehitystä ja keskustelu viranomaisroolista ja yksityisen turvallisuusalan roolista on vilkasta. Mitä ulkoistetaan ja milloin? Tammikuussa 2011 uutisoitiin, että sosiaali- ja terveyssektorin palveluista kolmasosa on yksityistä palvelutuotantoa. Aika ajoin nousee keskusteluun vankien kuljettaminen, humalaisten kuljettaminen ja säilöönotto sekä pysäköinninvalvonta toteutettuna yksityisinä palveluina.

Sisäasiainministeriön tulevaisuuskatsaus 2020 (SM julkaisu 25/2010) mainitsee toimenpide-ehdotuksissaan sisäisen turvallisuuden parantamiseksi, että poliisin ja yksityisen turva-alan tehtäväjakoa ja rooleja kehitetään yhteiskunnassa pitkäjänteisesti. Muun muassa poliisin ja yksityisen turvallisuusalan rooleista on julkaistu parikin tutkimusta, joista mainittakoon Yksityinen turvallisuusala - poliisin kilpailija vai yhteistyökumppani? (Aho 2006). Nämä tutkimukset antavat mielenkiintoisia ajatuksia, mutta toisaalta on todettava, että tieto vanhentuu nopeasti. Suoranaisesta kilpailusta ei raporttien mukaan toimijoiden välillä ole kysymys, mutta toimijoiden roolit kyllä muuttuvat tulevaisuudessa.

Tässä vaiheessa jätän tietoisesti lainsäädännön ja turvallisuusalan lainsäädännön analysoimatta, koska tämä asia nousee esiin monin tavoin myöhemmin esiteltävien asiantuntijoiden näkemyksissä. Aiheesta on julkaistu useita tutkimusraportteja ja lisää tutkimusta tarvitaan.

Yksityiset pysäköinninvalvontayritykset joutuvat odottamaan lainsäädännön selkiintymistä. Tämä on osuva esimerkki siitä, kuinka lainsäädäntö ohjaa elinkeinoja. Pelastuslain uudistus kesällä 2011 vaikuttaa muun muassa pientalojen tarkastustoimintaan, josta saattaa tulevaisuudessa kehkeytyä uusia tehtäviä yksityiselle turvallisuusalalle. Meneillään olevista lainsäädännön uudistamisista antaa lisätietoa Sisäasiainministeriön Lainsäädäntöhankkeet-julkaisu 37/2010.

Poliisiammattikorkeakoulun tulevaisuusverstaan loppuraportti (2010) kuvaa tulevaisuuden poliisin toimintaympäristöä ja osaamistarpeita, kuva 8, 14. Toimintaympäristössä on oma sijansa myös yksityisellä turvallisuusalalla.

Kuva 8. Poliisiammattikorkeakoulun tulevaisuusverstaassa tunnistetut poliisin osaamistarpeet, joiden merkitys kasvaa. 2010.

4.9 Seminaarien seulontaa

Vuosien 2009-2010 aikana osallistuin kolmeen eri alojen tulevaisuutta käsittelevään seminaariin. Esittelen tässä lyhyesti seminaarien luennoista poimittuja näkemyksiä, jotka ovat kiinnostavia tämän tutkimuksen kannalta. Tarkoituksena on siis linkittää seminaareissa käsiteltyjä asioita tämän raportin pääteemaan eli turvallisuusalan ammatillisen peruskoulutuksen tulevaisuuteen.

Laurea-ammattikorkeakoulu järjesti Vantaalla 17.9.2009 sosiaali- ja terveysalan tulevaisuutta pohtivan seminaarin. Yhtenä luennoijana toimi Turun kauppakorkeakoulun kehitysjohtaja Olli Hietanen, jonka luennon näkemyksiä käsittelen seuraavassa. Vaikka seminaari ja kyseinen luento piti sisällään ”hyvinvoinnin tulevaisuuden näkökulmia”, voimme vetää niistä mielenkiintoisia johtopäätöksiä myös turvallisuusalalle.

Hietasen mukaan jokaisen alan luova tulevaisuus on alalla toimivien ”korvien välissä”. Eli kyseessä on kyky luoda toteutuneen historian ja nykyhetken perusteella omalle alalle tulevaisuuden kuvia. Nämä kuvat tulevaisuudesta auttavat myös fokusoimaan ja

ymmärtämään nykyisyyttä. Hietasen mukaan muutosta ei tarvitse tehdä, se tulee joka tapauksessa. Kyseessä on murrosajattelu, joka sisältää samanaikaisesti uutta, vanhaa ja väliaikaista. Hietanen osuu mielestäni tässä naulankantaan. Kyse onkin siitä, miten tähän murrosajatteluun päästään - tai pikemminkin, miten siinä pysytään koko ajan.

Kehitys vaatii innovatiivisuutta. Hietasen mukaan innovaatiojärjestelmät ovat kommunikaatiojärjestelmiä. Tämä tarkoittaa sitä, että verkostot tulee luoda yhdessä toimijoiden kesken. Varmasti meillä kaikilla on kokemuksia siitä, että organisaatiossa ei ole kyetty luomaan edes toimintamalleja verkostojen luomiseksi. Tällöin jokainen tiimi puuhastelee omiaan organisaation sisällä, organisaatio puuhastelee omiaan ilman muita ja aikaa muuhun ei edes tunnu löytyvän. Laajemmin ajateltuna onkin siis mietittävä, ketkä alaa kehittävät ja miksi?

Hietanen haastaa aloja arvioimaan uudelleen keskeisten työtehtävien ydinosaamisen ja kyseenalaistamaan keskeiset työtehtävät. Esimerkkinä tästä Hietanen mainitsee, että sosiaali- ja terveysalan on siirrettävä painopistettä ennaltaehkäisevään suuntaan. Hietanen ennustaa, että sosiaali- ja terveysalalla palvelutyypit lisääntyvät eli ihmisille (kuluttajille) tulee paljon enemmän vaihtoehtoja nykyiseen verrattuna.

Hietanen näkee, että turvallisuudella ja hyvinvoinnilla on tulevaisuudessa tiivis yhteys. Alojen välisiä synteesejä syntyy koko ajan. Jos personal trainereita tarvitaan, miksei myös security & safety & environment personal trainereita. Tämä on mielestäni päivänselvää. Hietanen sanoo: ”On päästävä sisäisestä ja ulkoisesta turvallisuudesta kokonaisturvallisuuteen”.

Turvallisuusalalla on varmasti tulevaisuudessa paljon annettavaa, jos vain osaamme antaa, vaikkapa elämysmatkailulle, työhyvinvointialalla tai hoiva-alalle. Tai sitten päinvastoin - jos vain osaamme ottaa sitä vastaan.

Helsingin Seudun Kauppakamarin järjestämät Ennakointikamari-tilaisuudet ovat hyödyllisiä eri alojen elinkeinoelämän ja oppilaitosten tavoitteiden yhdistämisessä. 27.10.2010 järjestettiin Vantaan kaupungin Yrityspalvelukeskus Leijassa kiinteistöpalvelujen ja turvallisuusalan ennakointikamarin, jonka aiheita käsittelen seuraavassa.

Ennakointikamarin yksi luennoitsijoista oli Kauppakeskus Sellon toimitusjohtaja Matti Karlsson. Hän tiivistä luennossaan hyvin asiakkaan eli tässä tapauksessa kauppakeskuksen tarpeet: hyvä sisäilma, hyvä valaistus, hyvä viihtyvyys ja hyvä siisteys. Tämä on yhtä kuin turvallinen kauppakeskus. Turvallisuuden synonyymi on siis viihtyvyys. Käsittelen seuraavassa osaamista, jota useissa luennoissa peräänkuulutettiin tulevilta turvallisuusalan ja kiinteistöalan osajilta. Myös näiden alojen ammatillisen koulutuksen laatu puhutti seminaariväkeä.

Tulevaisuudessa tarvitaan moniosaajia, joilla on hyvä kielitaito (suomi + muut kielet) ja laatu-tietoinen asiakaspalveluosaaminen sekä vahva tekninen osaaminen. Työntekijöiltä kaivataan nykyistä enemmän ymmärrystä monikulttuurisuudesta ja liiketoiminnasta. Monikulttuurisuus on ymmärrettävä kahdella tavalla: koulutuksen järjestämisessä myös maahanmuuttajille ja asiakaspalvelun laadussa. Molemmille aloille yhteisenä asiana korostettiin kokonaisturvallisuuskäsitteitä. Koulutukselta odotetaan tulevaisuudessa nopeampaa reagoitua alan muutoksiin, lyhempiä koulutusputkia ja enemmän käytännön harjoittelua. Ehdotettiin, että molempien alojen koulutuksissa lisätään yritys-yhteistyötä ja käytetään myös yritysten asiantuntijoita koulutuksissa.

Sekä turvallisuusalan että kiinteistöalan työvoiman saatavuudesta, alan arvostuksesta ja vetovoimasta oltiin huolestuneita. Helsingin seudulla kyseisten alojen työvoimantarve on hienoisessa nousussa vuoteen 2020 saakka ja työvoiman saatavuuteen törmätään useilla aloilla (Monten 2010, 61)

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ:n ja Tekniikan Opettajat ry.:n järjestämä vuotuinen Tekniikan alojen foorumi (TAF) 2011 pohti mielenkiintoista aihetta: Suomi vuonna 2025. Tarkastelun painopisteessä oli lähinnä tekniikan alat eli ns. ”insinööritieteet”. Seminaari käsitteli lähinnä korkeakoulutusta, mutta mielenkiintoisia näkökohtia löytyi myös 2. asteen koulutukseen.

Seminaarin eräs keskeinen anti (luento: Pasi Repo, Jyväskylän ammattikorkeakoulu) tulevaisuuskäsitteistä oli pelko siitä, että opetuksen laatu korkeakouluissa on monista syistä ollut jo kauan laskussa. Ainakin monet ovat sitä mieltä. Yksi syy tähän on resurssien allokointi eli se, annetaanko oppilaitoksissa tarpeeksi resursseja kehittämiseen. Esimerkiksi MIT:ssä on opiskelija-opettaja-suhde 1:10, ja ”huippuprofessori” opettavat 12 opintojaksoa vuodessa. Suhde tarkoittaa sitä, kuinka monta opiskelijaa on yhtä opettajaa kohden. Seminaarin luennon mukaan esimerkiksi Metropolia ammattikorkeakoulun opiskelija-opettaja-suhde on 1:27, ja ”huippuprofessori” opettaa 15-16 opintojaksoa (60 op) vuodessa. Eräs päätelmä luennossa oli, että tällä menolla suomalainen insinööri on katoava luonnonvara ja että insinöörikoulutuksen laatu heikkenee edelleen.

Mielestäni 2. asteen koulutuksessa on aivan samalla tavalla kiinnitettävä myös huomiota resurssien riittävyyteen ja oikeaan kohdistamiseen sekä opetuksen laatuun. Opettajien lisäkoulutus ja työelämäjaksot ovat yksi esimerkki keinoista pitää heidät ajan tasalla yritysten toiminnasta ja siellä tarvittavasta osaamisesta. Mittarit, joilla koulutuksen laatua mitataan, tarvitsevat myös uudistamista. Määrälliset mittarit eivät takaa opetuksen laadun paranemista. Pelkät kansalliset ja alueelliset luvut elinkeinoelämän tarpeista eivät riitä. Tarvitaan

laadullisia mittareita, joilla mitataan todellisia vaikutuksia opiskelijoiden sijoittumiseen yhteiskuntaan.

Toinen mielenkiintoinen näkökulma (luento, Timo Järvensivu, Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu) tulevaisuuteen oli se, että kaikki taloustieteilijät eivät enää usko kasvun vaatimukseen hyvinvointivaltion ylläpitämisessä. ”Kakun on kasvettava, jotta siitä riittää jaettavaa maapallon kasvavalle väestölle” -periaate oli puntarissa. Vaihtoehtona tälle kehitykselle esitettiin ekologisesti kestävämpää ”vihreää kasvua”, Degrowth-taloutta ja Degrowth-yhteiskuntaa. Markkinoita tulee ohjata asettamalla rajoituksia saastuttamiselle, edistämällä oikeudenmukaisuutta ja kannustamalla vihreään teknologiaan. Degrowth-taloudessa luovuttaisiin kasvukeskeisyydestä ja politiikan tehtävänä on talouden rajaaminen ekologisiin rajoihin. Keskeinen kysymys kuuluu: Osataanko määritellä talouden sopiva taso? Oikeastaan ainoana ratkaisuna tähän globaaliin ongelmaan nähtiin arvopohjan muutoksessa sekä ekologisesti että sosiaalisesti kestävässä teknologioissa.

Seminaarien perusteella esitän kysymykset, joilla johdetaan lukijan pohtimaan lisää tämän raportin aihepiiriä:

- Mistä turvallisuusalan asiakkuus muodostuu vuonna 2020?
- Jotkin asiat muuttuvat, mutta mitkä asiat eivät muutu?
- Millä tavalla arvojen merkitys korostuu, ja miten se vaikuttaa turvallisuusalaan?

Näihin kysymyksiin -ja myös vastauksiin, palataan myöhemmin.

Tulevaisuusseminaarit, joita kävin seuraamassa, antoivat monipuolista tietoa eri alojen tulevaisuuksista. Tiedot vahvistivat käsitystäni siitä, että tulevaisuudesta on saatavissa hyödyllistä tietoa myös oman alan ulkopuolelta.

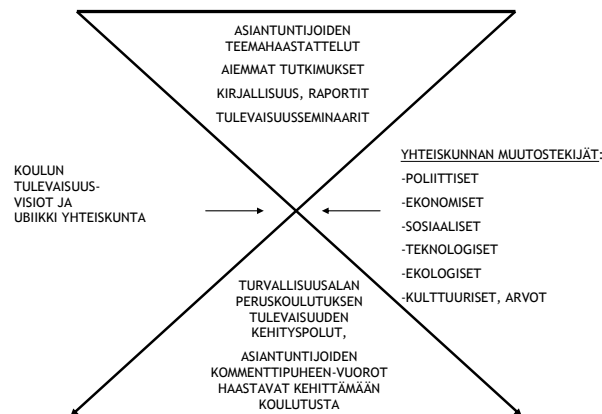
5 Tutkimuksen kulku

EK:n tulevaisuusluotain 2006 jakaa ammatit ryhmiin seuraavasti: ”tekijät”, ”soveltaajat” ja ”näkijät”. Tämän tarkastelun fokuksessa ovat ”tekijät” ja heidän ammatillinen peruskoulutuksensa turvallisuusalalla. Kuten johdannossa todettiin, on tulevaisuuden osaamisesta paljon yleistä tutkimustietoa. Tässä raportissa pyritään kuitenkin syvemmälle käytäntöön ja fokusoitumaan juuri turvallisuusalan tulevaisuuden osaamiseen ja koulutukseen.

Kokonaisuutena tavoitteissa voidaan nähdä kolme peruskysymystä: Miksi?, Mitä? ja Miten? Ensimmäinen kysymys haastaa alalla toimivia oppia ymmärtämään, miksi erilaiset muutokset tapahtuvat. Toinen kysymys haastaa meitä etsimään tietoa, jonka avulla voimme

luoda/kuvata tulevaisuuden vaihtoehtoja. Kolmas kysymys haastaa meitä miettimään omia toimintavaihtoehtojamme muutoksen muokkaajina. (Meristö 2009).

Tutkimuksen kulkua ja sen sisältöä voidaan kuvata seuraavalla kuviolla:

Kuva 10. Tutkimuksen tiimalasimainen luonne.

Kuten kuva 10 osoittaa, tämä tutkimus tarkastelee ongelmaa kahdesta näkökulmasta: toisaalta koulun/opettamisen/oppimisen muutokset tulevaisuudessa ja toisaalta yhteiskunnalliset muutostekijät, jotka vaikuttavat turvallisuusalaan ja sen koulutukseen.

Voidaan tietysti sanoa, että koulun murros ja ubiikkiyhteiskunta tulisi olla myös tiimalasin oikealla puolella eli muutostekijöinä. Halusin kuitenkin havainnollistaa ja korostaa molempien merkitystä. Mielestäni näitä näkökulmia ei kannata eikä voi erottaa toisistaan tässä tutkimuksessa. Hiekka, joka siis valuu tiimalasista, on siis näiden muutosvoimien puristuksessa. Miten paljon hiekkaa on tiimalasin yläosassa ja kuinka paljon sitä valuu alas, riippuu tässä tutkimuksessa kerätyn tiedon kokonaismäärästä ja laadusta, raekoosta.

5.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet

Tämän tutkimuksen tavoitteena on lisätä tietoa, tuottaa uusia ajatuksia ja kasvattaa ymmärrystä yksityisen turvallisuusalan osaamisvaatimuksista alan ammatillisen peruskoulutuksen kehittämistä varten pitkällä aikavälillä.

Tavoitteet voidaan kuvata tiivistäen seuraavasti:

- Miten turvallisuusalan ammatillisen peruskoulutuksen tulevaisuutta voidaan ennakoida?
- Tiedon antaminen koulutusta varten alan tulevaisuuden liiketoiminnasta

- Tietopohjan parantaminen päätöksenteon tueksi
- Keskeisten tietojen kokoaminen ja olennaisen näkeminen (valtavasta ja ehkä ristiriitaisestakin tietomäärästä)

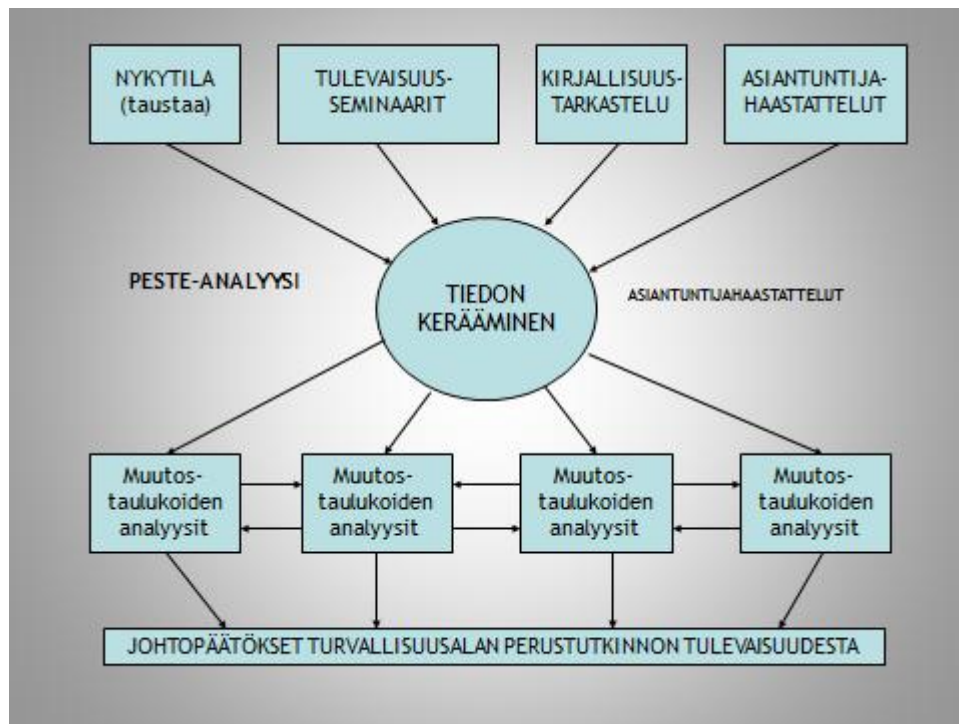
Tutkimuksen tarkastelunäkökulmina ovat seuraavat yhteiskunnallisen kehityksen muutostekijät: poliittiset tekijät, taloudelliset tekijät, sosiaaliset tekijät, ekologiset tekijät, teknologiset tekijät ja arvoihin ja kulttuuriin liittyvät tekijät. On muistettava, että usein yhteiskunnallisen muutoksen taustalla ovat yleismaailmalliset yhteydet, joita usein kutsutaan megatrendeiksi.

Tutkimuksen tavoitteita voidaan vielä tarkentaa: Tutkimuksesta saadaan laaja-alaista tietoa oppilaitoskohtaisten opetussuunnitelmien ja alan ammattitutkintojen perusteiden seuraavaa kehitysvaihetta varten. Tiedon avulla voidaan oppilaitostasolla ennakoida osaamistarpeita nopeasti muuttuvassa toimintaympäristössä ja luoda uudenlaisia verkostoja. Tutkimuksen avulla saadaan tietoa myös turvallisuusalan yritysten ja yhdistysten mahdollisesta tulevaisuudesta. Tätä tietoa koulutuksenjärjestäjät voivat käyttää kehittämistyössä nimenomaan paikallisesti.

5.2 Tutkimusmenetelmät

Tätä tutkimusta voisi kuvata poikkitieteelliseksi tulevaisuustutkimukseksi, jolla argumentoivan Delfi-menetelmän ja pehmeän systeemimetodologian piirteitä. Puhtaasti se ei ole kumpaakaan. Asiantuntijoiden näkemysten analysoinnin lisäksi perehdytään aiemmin tehtyihin tutkimuksiin ja julkaistuun kirjallisuuteen, joita käsiteltiin edellisessä luvussa. Kerätyn aineiston analysointi perustuu muutostaulukoiden käyttöön ja niiden analysointiin.

Tulevaisuutta on tarkasteltu PESTE-menetelmällä. Analysoin siis haastatteluja ja aiempia julkaisuja yhteiskunnassa tapahtuvien muutostekijöiden ja ilmiöiden näkökulmasta. Koska tutkimuksen kohteena ovat nimenomaan turvallisuusalan koulutuksen kehityspolut, otin mukaan tarkasteluun myös arvojen muutokset yhteiskunnassa yhtenä muutostekijänä.

Kuva 11. Tutkimuksen vaiheet.

Tutkimuksen vaiheet ovat tiedonkeruu, haastattelutiedon pohjalta laaditut muutostaulukot ja niiden analysointi. Kerätyn tiedon ryhmittely muutosten edistäjiin eli aktoreihin ja niiden analysointi oli tärkeää johtopäätösten kannalta. Jos tarkastelee pelkästään taulukoita, niissä olevat asiat voivat tuntua lukijasta irrallisilta, jopa käsittämättömiltä irrotettuina asiayhteydestään. Siksi taulukoiden sisältöä on kuvattu luvuissa 5.3-5.9 muutostekijä- ja aktorikohtaisesti.

5.2.1 Haastattelujen, aiempien tutkimusten, seminaariaineistojen ja kirjallisuuden analysointi

Aineistoa, joka koostuu viiden asiantuntijan näkemyksistä (liite 4-10), kolmen seminaarin luennoista, valitusta kirjallisuudesta ja aiemmista tutkimuksista, alettiin analysoida muutamien tulevaisuustutkimuksessa käytetyin keinoin. Analyysin perustana olivat yhteiskunnan muutostekijät. Muutostekijöiden sisällä pyrittiin löytämään yhteisiä piirteitä, joita kutsumme tässä aktoreiksi. Meristö (2009, luento) määrittelee aktorit muutosten käynnistäjiksi tai muutosten edistäjiksi. Niiden löytäminen, valitseminen ja ryhmittely oli aivan keskeinen tämän tutkimuksen kannalta. Tehtävä ei ollut helppo, mutta monipuolisen harkinnan perusteella koottiin muutostaulukot, jotka kuvaavat löydettyjä yhteisiä tekijöitä (liite 4-10). Tuli eräänlainen muna vai kana-ongelma: aina ei ole helppoa päätellä, mikä

johtuu mistäkin. Aktoriryhmittelyllä pyrittiin selkiyttämään ja havainnollistamaan aineiston käsittelyä.

Muutostaulukot ovat tiivistelmä haastattelujen löydöksistä. Muutostaulukoiden perusteella kuvattiin sanallisesti niihin koottuja asioista luvuissa 5.3-5.9. Sanallinen kuvaaminen perustuu myös omakohtaisuuteen ja pitkään kokemukseen ammatillisesta koulutuksesta.

5.2.2 Asiantuntijahaastattelut

Valitsin haastattelut pääasialliseksi tiedonhankintamenetelmäksi, koska halusin suoria mielipiteitä huippuasiantuntijoilta face to face-periaatteella. Pidin tärkeänä, että haastattelut olivat joustavia tilaisuuksia, joissa pääsin esittämään myös tarkentavia kysymyksiä, ja että haastateltavan persoona pääsi tulemaan esiin. Toinen perustelu haastattelujen valitsemiseksi tiedonhankintamenetelmäksi oli se, että halusin tallentaa ajatuksia ja sanoja puhuttuina autenttisesti, koska sanat luovat merkityksiä asioille. Halusin rajata haastattelujen määrän viiteen henkilöön, koska keräsin tietoa myös muista lähteistä.

Toteutin haastattelut puolistrukturoituneina teemahaastatteluina. Haastattelut toteutettiin kevään 2010 aikana. Kuten Hirsjärvi - Remes - Sajavaara (2009, 208) toteavat, että teemahaastattelu on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto. Toisin sanoen haastattelun aihepiirit oli valittu, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys voivat muuttua haastattelun aikana. Mielestäni juuri tämä periaate auttoi keskustelun sujuvassa toteutumisessa ja selkeään lopputulokseen pääsemisessä.

Suunnittelin haastattelun kysymykset (liite 2) siten, että ne soveltuvat yhtä hyvin myös muille aloille kuin turvallisuusalalle. Kysymykset voidaan jaotella kolmeen kategoriaan:

- 1) alan kehityksen taustalla olevat yhteiskunnalliset muutostekijät
- 2) alan tulevaisuuden innovaatiot
- 3) rajapinnat ja oppimisen tulevaisuus.

Näiden perusongelmien lisäksi annoin keskustelun aikana asiantuntijoiden pohdittavaksi seuraavat alaongelmat: Mitä on ammattisivistys/yleissivistys? Mitä on viestintä- ja palveluosaaminen tulevaisuudessa? Mitä yrittäjyys tarkoittaa tässä kontekstissa? Mitä ympäristöosaaminen on tulevaisuudessa? Miten yksilön, oppilaitosten ja yritysten/yhdistysten rooli muuttuu tulevaisuuden oppimisessa ja mihin suuntaan? Näiden alateemojen kysymysten tavoitteena on syventää ja laajentaa keskustelun näkökulmaa. Haastattelun kuluessa täydensin tarvittaessa haastattelua tarkentavilla kysymyksillä. Tämän tarkoituksena oli päästä tarpeeksi detaljitasolle keskustelussa.

Kaikissa haastatteluissa fokuksessa oli turvallisuusala ja sen tekijät. Haastattelujen kesto oli 30-45 minuuttia. Haastattelut taltioitiin nauhalle ja litteroitiin tekstinkäsittelyohjelmalla, jotta tiedon saaminen ja sen jatkokäsittely helpottui. Sovin haastattelujen ajankohdat puhelimitse ja toimitin haastattelun teemat haastateltaville sähköpostilla 1-2 viikkoa ennen sovittua ajankohtaa. Haastateltavien valinnassa yksi tärkeä kriteeri oli erilaisuus, ammatillinen monipuolisuus. Haastatteluun pyydyt ja valitut asiantuntijat ovat oman alansa huippuosaajia. Valintakriteerinä oli myös asiantuntijoiden työn sisällön, työkokemuksen ja koulutuksen monipuolisuus. Asiantuntijoiden alan kokemus ajallisestikin oli laaja. Jääkiekkotermein joukkueessa oli sopiva sekoitus kokemusta ja nuoruuden intoa. Tällä tavalla saatiin mahdollisimman monipuolisia näkökulmia haluttuun aiheeseen. Kaikki haastateltavat suostuivat mukaan ilmeisen helposti, mikä kuvanee heidän suhtautumistaan alan ja yleensä elinkeinoelämän kehittämiseen positiiviseksi.

Asiantuntijat, joita haastattelin, olivat:

Arnell Jani	turvallisuuspäällikkö,	Viestintävirasto
Heinonen Ilkka	tekninen johtaja,	Keski-Uudenmaan pelastuslaitos
Kurvonen Lauri	erityisasiantuntija,	aik. Opetushallitus/nyk. OAJ
Mikkonen Jarmo	toimitusjohtaja,	Securitas Oy,
erityisasiantuntija x	yhteiskunnan ilmiöiden arvostettu tuntija/tutkija	

Yksi haastateltavista halusi antaa haastattelun tuntemattomana, joten kutsumme häntä tässä yhteydessä erityisasiantuntija X:ksi. Seuraavassa esitellään haastattelujen perusteella kerätyn tulevaisuusaineiston tulokset. Monet ilmiöt ovat tunnistettavissa ja läsnä jo tänään. Toiset ilmiöt taas saattavat yllättää ja aiheuttaa myös vasta-argumentoinnin haluja. On muistettava, että tutkimuksen tarkastelukulmana on vuosi 2020. Joka tapauksessa molemmat seikat patistavat meitä miettimään turvallisuusalan ammatillisen koulutuksen tulevaisuutta.

5.3 Poliittiset muutostekijät

Keskeisinä poliittisina muutosajureina nähtiin valtiohallinnon muutokset, kuten hajasijoituspolitiikka, lainsäädännön muutokset ja viranomaisten roolin muuttuminen. Tällä on suurin vaikutus nimenomaan viranomaissektoriin. Tämä johtaa suuryksiköiden muodostumiseen ja alueellisia palveluja ajetaan alas. Tämä kehitys on jatkunut jo kauan ja tulee jatkumaan. Tulemme näkemään paljon kaupunkien ja kuntien pakkoliitoksia ja yhteiskuntarakennetta tullaan tarkastelemaan yhä enemmän kokonaisvaltaisesti. Joidenkin muutosten taustalla on EU-tason ohjaus, kuten ympäristölainsäädäntö ja tietoturvastrategiat. Seuraavat lainsäädännön muutokset muovaavat liiketoimintaa turvallisuusalalla: pelastuslain uudistus, valmiuslain uudistus ja ulkomaalaislain uudistus. Huolta kannettiin joidenkin turvallisuusalaan liittyvien palvelujen laadun säilymisestä. Ennustettiin, että liike-elämän

säännöt tulevat aloille, joihin ne eivät sovellu. Toisaalta viranomaissektorin osittainenkin yksityistäminen tuo mahdollisuuksia, mutta toisaalta sen pelätään järjettömien säästövaatimusten myötä luovan julkiselle sektorille jatkuvan resurssipulan.

”Maailman moninapaistumisen vaikutus on se, että nyt otetaan mittaa tietyllä tavalla suomalaisen työelämän toimivuudesta.”

Huolestuneita äänenpainoja oli myös kasvavan järjestäytyneen rikollisuuden vaikutuksesta päätöksentekoon, Ruotsissa tästä on jo viitteitä. Vaikka Suomi on aiemmin ollut maailman vähiten korruptoitunut maa, oltiin huolestuneita tulevasta kehityksestä, korruption nähtiin lisääntyvän tavalla tai toisella. Resurssipulan takia resurssien kohdistamisessa tulisi tulevaisuudessa siirtää painopistettä rikosten selvittämisestä rikosten ennaltaehkäisyyn. Toinen uhkakuva on nuorten syrjäytyminen. Tämä nähtiin erittäin keskeiseksi turvallisuusosalalla. Jos asiat kehittyvät huonompaan suuntaan, voi tästä aiheutua tilanne, jossa luottamus valtioon heikkenee paljon.

”Nämä ovat ajan oireita, jossa voidaan menettää Suomen paras kilpailuetu, ennakoitava ja turvallinen ympäristö.”

Eräs muutosajuri, jonka vaikutukset ovat suuret, on työvoiman muuttuminen. Työvoiman ikärakenne vaatii jatkuvasti toimenpiteitä poliittisilta päättäjiltä. Tämä asia on tiedetty jo kauan. Toisaalta pelättiin, että poliitikot ovat myöhässä monikulttuurisuuden huomioimisessa työelämässä. Ennakoitiin, että monikulttuurisuus aiheuttaa vielä monia ongelmia, väärinkäsityksiä ja suvaitsemattomuutta, mutta tarjoaa samalla erinomaisen mahdollisuuden ohenevien työmarkkinoiden työvoimapulan ratkaisemiselle myös turvallisuusosalalla.

Viimeinen muutosajuri on yhteiskunnan toimivuudelle elintärkeiden palvelujen saatavuuden varmistaminen kaikille kansalaisille. Haastattelujen perusteella nähtiin, että kansalaisten luottamuksen säilyttäminen ja palvelujen turvaaminen on avainasemassa. Tällaisia palveluja ovat mm. viestintäverkot ja rahahuolto. Tietosuoja ja tietoturvallisuuden rooli kasvaa paljon. Poliitikot joutuvat miettimään, myydäänkö infrastruktuuria vai pidetäänkö ne kokonaan valtion hallinnassa. Kansalaisten luottamuksen säilyttäminen järjestelmään on suuri haaste poliitikoille.

Turvallisuusalan ammatillisen koulutuksen kannalta edellä mainitut muutosvoimat aiheuttavat sen, että koulutuksessa pitää korostaa yhteiskunnassa tapahtuvien ilmiöiden ennakointia ja ymmärrystä. Opiskelijoiden tulee ymmärtää paremmin rakenteita ja kokonaisuuksia. Opiskelijan on osattava perustella, miksi ennaltaehkäisy on yhteiskunnalle ja yrityksille edullisempaa kuin jälkihoito. Kysymys on keskeinen turvallisuusosalalla. Koulutuksenjärjestäjien

on luotava edellytyksiä maahanmuuttajataustaisten kouluttamiseksi myös turvallisuusallalla. Tämä tarkoittaa opiskelijoiden tukipalvelujen ja koulutuksen sisällön kehittämistä. Toisaalta on huomioitava, että ihminen ei ole koko ikäänsä maahanmuuttaja, jos hän on syntynyt Suomessa. Jos suomen kieli on hallinnassa, ei erityisiä tukitoimia tarvita.

5.4 Ekonomiset muutostekijät

Keskeisinä taloudellisina muutostekijöinä nähtiin toisaalta uskon horjuminen järjestelmään, toisaalta positiivinen usko talousjärjestelmän kykyyn ratkaista ongelmia. Positiivisessa ajattelussa lähdetään siitä, että taloudellinen kasvu jatkuu. Suomen kilpailuetu, ennakoitava ja turvallinen ympäristö, kyetään hyödyntämään. Tämä edellyttää yhteiskunnassa tietynlaista konsensusta. Monet poliitikot puhuvat kakun jatkuvasta kasvamisesta ja kasvattamisesta, mutta riskinä on se, että jos kakku pienenee liikaa suurelta joukolta ihmisiä, ollaan ongelmissa.

”Bulkkivetoista taloutta on muutettava kohti symbolista kuluttamista, tuottava työ ja tuottavuus tulee määriteltäväksi uudestaan.”

Toisessa vaakakupissa nähtiin se, että kuluttajan luottamus järjestelmän toimivuuteen hiipuu. Tähän voi vaikuttaa usein toistuvat ja äkilliset talouskriisit, massiiviset häiriöt kansainvälisessä rahaliikenteessä ja järjestelmän kokeminen entistä monimutkaisempana. Viranomaisten resurssien riittävyyttä pidettiin uhkana. EU:n työaikadirektiivin vaikutusten koettiin heikentävän mm. palomiesammatin arvostusta. Viranomaispalvelujen liikelaitostumisesta voi seurata suuronnettomuusvalmiuden ja poikkeusolojen aikaisen valmiuden rapautuminen.

”Turvabisneskin kasvaa parhaiten vakaissa oloissa.”

Koulutuksen ja opiskelijan kannalta tulisi korostaa aloitteellista asennetta. Tekemätöntä työtä on vaikka millä mitalla. Tarttumalla siihen työhön nuori tekee itsensä tarpeelliseksi. Olennaista on nähdä työn merkitys.

5.5 Sosiaaliset muutostekijät

Keskeisinä sosiaalisina muutosajureina voidaan mainita turvallisuusalan ammatti-identiteetin muuttuminen, turvallisuuskulttuurin muuttuminen yhteiskunnassa, turvallisuusriskien muuttuminen ja sosiaalisen median merkityksen nousu.

Koettiin, että erityisesti viranomaisaloille on vaikea saada tulevaisuudessa laadukasta työvoimaa. Jos työvoimasta yhä suurempi osuus on määräaikaista, on vaarana, että ammattitaito heikkenee. Tämä vaikuttaa suoraan kansalaisten turvallisuuteen. Myös turvallisuusalan työpaikkojen yhteisöllisyys voi heikentyä eli joukkuehenki hiipuu. Riskinä pidettiin myös, että organisaatioiden johtoporras etääntyy yhä kauemmas suoritustason työntekijöiden arjesta. Työvoiman ikääntyessä epäiltiin, että eläkeikää lähestyvien työntekijöiden hiljaista tietoa ei osata hyödyntää työpaikoilla. Tuleeko yli 50-vuotiaista ongelmajätteistä?

Kansalaisten kokema turvallisuuden tunne tai turvattomuuden tunne muuttuu. Oman vastuun ottaminen korostuu, ja omaan elämään liittyvä turvallisuuskulttuuri omaksutaan laajalti. Omavalvonnan ja yksilöllisyyden vaatimus lisääntyy. Tämän takia uudelleen yhteisöllisyyteen panostetaan aiempaa enemmän. Yhteiskunnan riskeistä nostettiin esiin työttömät nuoret miehet. Jos tuloerot ja eriarvoistuminen yhteiskunnassa kasvaa liikaa eli jaettava kakku pienenee, haetaan omanarvontuntoa ryhmistä, jotka voivat olla radikaaleja. Haastattelujen perusteella voidaan sanoa, että sosiaalipolitiikassa on tulevaisuuden suurimmat haasteet.

Uudenlainen yhteisöllisyys on syntynyt verkon kautta: sosiaalisten verkostojen rooli kasvaa tulevaisuudessa voimakkaasti. Nuorten ihmisten ajatusmalli vuorovaikutuksesta on muuttunut. Halutaan olla läsnä 24/7 ja kertoa siitä muille. Tulevaisuudessakin halutaan yhteisöllisyyttä, mutta aivan eri lähtökohdista kuin ennen. Globalisaatio on verkossa. Ongelmana on, että verkossa ei opita oikeasti sosiaalisia taitoja, joita tarvitaan elämässä. Vaarana on eriarvoistuminen ja klikkiytyminen, toisaalta samanhenkiset ihmiset voivat kommunikoida yhteiskunnallisesta asemasta riippumatta. Kuten aiemminkin on nähty, sosiaalinen media toimii nopeammin kuin viranomaiset esim. katastrofitilanteessa tai poliittisessa myllerryksessä. Tämä suuntaus tulee jatkumaan.

”Hyvä esimerkki globalisaatiosta on, kun olet pari millisekunnin päässä Australiasta, Yhdysvalloista ja Aasiasta - reaaliaikaisesti.”

Koulutuksen näkökulmasta on huolestuttava siitä, että turvallisuusalan vetovoima voi hiipua. On vaarana, että nuorten syrjäytyminen ja yhteiskunnan eriarvoistuminen näkyy selkeästi koulun arjessa. Tämä tarkoittaa, että opiskelijoiden tukipalveluihin on panostettava vielä enemmän kuin nykyään. Tämä panostus tulee tehdä ajoissa. Sosiaalisten medioiden käyttö opetuksessa tulee olemaan keskeistä. Opettajien kouluttaminen on välttämätöntä.

5.6 Teknologiset muutostekijät

Keskeisimpänä asiana nousi esiin tekniikan kehityksen huima nopeus. Tähän liittyen löytyi muutosajureita, jotka ovat seuraavat: usko tekniikkaan säilyy, viranomaisten yhteistyö tiivistyy, loppukäyttäjän rooli/vastuu muuttuu, palvelujen automatisointi ja uusien innovaatioiden löytyminen.

”Laitetaan ihon alle siru, joka tarkkailee sun terveyden tilaa ja saat puhelinsoiton automaattisesti lääkäriltä, että nyt sinun on aika tulla varikolle.”

Uskotaan, että tekniikan kehittyminen helpottaa elämää monella tavalla. Asioiden hoitaminen ja suuri osa kommunikoinnista siirtyy verkkoon. Myös turvallisuuteen liittyviä palveluita tarjotaan verkon kautta. Turvallisuusalan toimijoiden ja viranomaisten yhteistyö tehostuu ja helpottuu; yhteistyötä tehostaa erilaisten tilanteiden nopeampi analysointi ja tilastotiedon tehokkaampi hyväksikäyttö. Tämä vaikuttaa suoraan tekniseen ja taktiseen suunnitteluun. Koska tieto reaaliaikaistuu, nopeutuu ja tarkentuu, voidaan tietoa hyödyntää ennaltaehkäisevästi, ja liikkuvat yksiköt saavat saman tiedon tilanteesta. Yhteistyön tehostamisessa ongelmana on järjestelmien yhteensopivuus. Kun samankaltaisia turvallisuuspalveluja tullaan tuottamaan, tarvitaan selkeää työnjakoa ja roolitusta.

Palveluiden tuottaminen verkossa ei ole itseisarvo, vaan sen pitää myös toimia. Avainasemaan nousee koko palveluketju, jonka toimivuus käyttäjälle on turvattava. Tietoturvallisuusstrategioiden ja kokonaisturvallisuuden merkitys korostuu. Verkkomaailman nurjana puolena nähtiin sen mahdollistama anarkismi ja suoranainen rikollisuus.

”Jos verkossa olisi liikennöinnin laajuuteen sidottu maksuperuste, ei roskapoteille tehtäisi niin helposti miljoonajakeluita.”

Toisaalta loppukäyttäjän roolin pitäisi helpottaa palvelujen kehittyessä, toisaalta loppukäyttäjän vastuu kasvaa. Pitää tietää jo pienestä pitäen paljon verkon käytöstä. Palvelujen automatisoinnissa nähtiin kaksi vaihtoehtoa. Jatketaan entiseen malliin, jossa palvelut tuotetaan tyhmien päätteiden ja palvelimien kautta (verkkopankki ym.). Toinen vaihtoehto on ympäristö (ubiikkiyhteiskunta), jossa palvelut seuraavat koko ajan mukana (RFID ym. sovellukset). Teknisesti ajatellen järjestelmien riippuvuussuhteet tulevat olemaan avainasemassa ja järjestelmien integroinnissa tulevat tutut riskit: kaikki jauhot samassa pussissa.

” Esimerkiksi Viro, jossa lähdettiin nollatasosta liikkeelle, on nyt sähköisen asioinnin edelläkävijä. Meillä on pirunmoinen kivireki vedettävänä: järjestelmien yhteensopivuuden vaatimus.”

Tekninen kehitys tuo mukanaan uutta liiketoimintaa. Uusia innovaatioita odotetaan erityisesti ympäristönsuojelussa ja -valvonnassa ja yleensäkin sellaisilla aloilla, jotka jollakin tavalla tangeeraavat toisiaan. Tuotteiden ja palveluiden tarjonnassa asiakkaiden ja loppukäyttäjän tarpeet on ymmärrettävä aiempaa syvällisemmin. Älyverkot ja neuroverkot kehittyvät, ja niiden sovellukset tulevat lähemmäs ihmisten arkea.

Mannermaa (2008) kuvaa ubiikkiyhteiskuntaa, johon liittyy myös englanninkielinen käsite ”ubiquitous computing”, seuraavasti: se on aika- ja paikkariippumaton, ja joka on auki 24 tuntia vuorokaudessa, seitsemänä päivänä viikossa. Yhteiskunta, jossa erilaiset elementit vaikuttavat seuraavasti. Eräs elementti on Mannermaan mukaan instantismi, jossa koko maailma on koko ajan taskussa. Ihmisten päivittäin käyttämissä tavaroissa on älykkyyttä, joka ohjaa toimintaa. Ubiikkiyhteiskunnassa korostuvat enemmistön, vähemmistön ja yksilön roolit.

Tällaisessa yhteiskunnassa reaaliaikailma ja virtuaaliaikailma sulautuvat joillekin vaikeasti hahmottuviksi maailmaksi. Tämä muodostaa eräänlaisia virtuaalikansoja ja virtuaaliheimoja. Yhteiskunta monimutkaistuu ja voidaan puhua riskiyhteiskunnasta. Yhteiskunta, jossa ääripäät korostuvat, esimerkiksi muodostuu systeemiäly ja sen vastapainona simplismi. Yhteiskunnassa vallitsee tunne, että jokuveli valvoo ja tietää, eikä unohda. Ihmisten elämää sävyttää tunne akvaariossa elämisen kiehtovuudesta ja yksityisyyden säilyttämisen välttämättömyydestä.

Sitran projekti Suomi verkossa 2019 pyrkii selvittämään, miten kansalaiset asioivat verkossa ja miten tekniikkaa tullaan hyödyntämään.

”Aivoriihessä suosiota sai ajatus siitä, että kaikkialla käytössä olevat verkkoyhteydet mahdollistavat esimerkiksi reaaliaikaisen videovirran lähettämisen missä tahansa. Tätä mahdollisuutta käytetään laajasti luontokameroista kansalaisvaikuttamiseen ja politiikan teosta puhtaaseen viihteeseen. Urheilua, musiikkia ja politiikan spektaakkeleja tuotetaan niin harrastevoimin kuin kalliisti ammattimaisesti. Käyttäjän tunneside sisältöön ratkaisee, mikä sisältö on tärkeää”, Karoliina Luoto kertoo. (Luettu 12.11.2009).

Koulutuksenkin kannalta teknologian hyväksikäytön mahdollisuudet ovat huimat. Turvallisuusalan koulutuksen kannalta esiin nousi pelko siitä, että oppilaitokset putoavat lopullisesti kehityksen kelkasta. Koulutuksessa tulee keskittyä mediataitojen osaamiseen ja rakenteiden ymmärtämiseen. Nämä rakenteet eivät ole pelkästään sovellusten hallintaa ja teknisiä rakenteita, vaan myös sosiaalisia rakenteita tulee ymmärtää. Tähän liittyvät myös eri

järjestelmien väliset riippuvuudet. Tietosuojaan syvälinen ymmärtäminen ja tietoturvallisuusosaaminen koettiin keskeiseksi. Oppilaitokset tarvitsevat jatkuvasti uutta tekniikkaa. Tätä ongelmaa ei tarvitse ratkaista yksin: keinona on yhteistyö muiden oppilaitosten ja yritysten kanssa. Ehdotettiin, että ammattiopistojen kannattaa kehittää jatko-opintoja verkko-opintoina. Ennustettiin, että alalle muodostuu laadukkaita sertifikaatteja, joita voi suorittaa nettikoulutusportaaleissa.

5.7 Ekologiset muutostekijät

Keskeisinä ympäristöajatteluun liittyvinä muutosajureina löytyi usko uuden ympäristöystävällisen tekniikan kehittymiseen ja ympäristöarvojen nousuun. Toisaalta ilmastomuutos tuo erilaisia haasteita.

Ympäristöarvojen korostuminen ohjaa asumisen ekologisuutta ja kokonaisten kaupunginosien suunnittelua turvallisuuden ja erityisesti ympäristöturvallisuuden kannalta. Luontoa säästävien materiaalien ja aineiden kehitys jatkuu voimakkaana. Materiaalitehokkuus, energiatehokkuus ja ympäristöajattelu ohjaavat investointeja ja poliittisia päätöksiä. Kokonaistaloudellinen ajattelu on keskeistä niin kuluttajien valinnoissa kuin järjestelmien toteutuksissa. Uusi turvallisuuskulttuuri omaksutaan jo esikoulusta alkaen. Ympäristönsuojelun tunnetut periaatteet kuten kestävä kehitys, varovaisuusperiaate ja globaaliajattelu korostuvat.

Koska Suomen ekologinen jalanjälki on valtava, lähes Yhdysvaltojen tasoa. Monesta asiasta joudutaan vielä tinkimään ympäristönsuojelun nimissä. Tässä piilee kuitenkin uusien innovaatioiden mahdollisuus, jota ei vielä ole osattu käyttää hyväksi. Bulkkituotannon keinoin ei enää selvitä, joten on kehitettävä uutta.

Koulutuksen on tuotettava uutta sisältöä ja sen on otettava huomioon kokonaistaloudellisuuden eli materiaali- ja energiatehokkuuden vaatimukset erilaisissa tehtävissä. Asentajien ja erityisesti suunnittelijoiden on ymmärrettävä luontoa säästävien materiaalien ja aineiden mahdollisuudet. Tuotteen elinkaariajattelu ja logistiikan merkitys korostuu.

5.8 Arvoihin ja kulttuuriin liittyvät muutostekijät

Keskeisinä arvoihin ja kulttuuriin liittyvinä muutosajureina nähtiin, että kansalaisten vastuut ja velvollisuudet muuttuvat, turvallisuuden/turvattomuuden tunne muuttuu, monikulttuurisuus lisääntyy ja yksilöllisyyden korostuminen jatkuu.

Haastatteluissa tuotiin esiin ajatus riskin tuottajan vastuun lisääntymisestä. Tämä korostuu erityisesti ympäristöturvallisuuteen liittyvissä asioissa. Tästä syystä yritykset haluavat olla yhä enemmän ekologia- ja turvallisuustietoisia (riskitietoisia). Viranomaisista tulee konsultoiva kumppani - julkisen vallan merkitys rapautuu vähitellen. Olennainen kysymys on, osaavatko ihmiset pitää arkaluontoiset tiedot itsellään?

Kansalaisten turvattomuuden tunne on aina ollut suurempi kuin todellinen turvallisuustilanne. Haastattelujen perusteella uskottiin, että asuntopalot, tapaturmatiheys ja väkivalta asettautuu tulevaisuudessa hyvälle länsimaiselle tasolle. Aiemmin ne ovat olleet Itäeurooppalaista keskitasoa.

Monikulttuurisuus työelämässä ja yhteiskunnassa aiheuttaa monenlaista kuohuntaa. Toisaalta myönnetään, että arvot muuttuvat yhteiskunnan mukana jatkuvasti. Tulevaisuuden yhteiskunnassa halutaan kuulua yhteisöihin, mutta ihan eri syistä kuin ennen. Omia tarpeita osataan tunnistaa ja arvostaa yhä enemmän. Eräs haastateltava antoi haastattelijalle artikkelin, jossa puolalaiset työntekijät kertovat karulla tavalla Olkiluodon rakennustyömaan ongelmista. Kyseessä on ääriesimerkki alihankintaketjujen pettämisestä ja monikulttuurisuuden tuomista ongelmista, joihin ei ole löydetty ratkaisua. Artikkelin mukaan Olkiluodossa on työskennellyt yli 4000 työntekijää, lähes 60 eri maasta. Suurin osa työläisistä on ulkomaisten vuokratyöfirmojen välittämiä (Helsingin Sanomat 31.1.2010).

Koulutuksen näkökulmasta tämä tarkoittaa, että yksilöllisiä koulutuspolkuja on kyettävä tarjoamaan ottamalla huomioon eri lähtökohdista tulevien opiskelijoiden tarpeet.

5.9 Koulun murrokseen liittyvät muutostekijät

Aineiston perusteella voidaan koota nykymuotoisen koulun/koulutuksen haasteet ja kehityssuunnat seuraavasti: oppiminen muuttuu, osaamisvaatimukset muuttuvat, osaamisen luonne muuttuu ja opetusmenetelmät muuttuvat.

Tulevaisuuden oppiminen ja osaamisen arviointi tapahtuu suurimmaksi osaksi työpaikoilla. Oppilaitokset luovat opiskelijoille ja elinkeinoelämälle entistä selkeämmin rekrytointikanavia. Yritysten tarpeiden ymmärtäminen korostuu entisestään. Tämän takia opettajien on oltava erityisen vahvasti kiinni työelämän arjessa ja kehityksessä. Tulevaisuudessakin pidetään kuitenkin tärkeänä, että ammatilliset perustaidot opitaan oppilaitoksessa.

Haastattelujen perusteella on odotettava, että toimintaympäristö komplisoituu koko ajan työelämässä. Tämä tarkoittaa, että toimintaympäristö muuttuu myös oppilaitoksissa koko

ajan monimutkaisemmaksi. Maailman muuttuessa on ymmärrettävä, että myös turvallisuustarpeet muuttuvat. Näkökulma laajenee kohti kokonaisvaltaista riskienhallintaa. Turvallisuuspäälliköistä tulee laatupäälliköitä. Tulevaisuudessa tarvitaan hyvin kapean alan syvällistä erikoisosaamista, mutta myös moniosaamista. Osaamisesta tulee selkeä kilpailuvaltti työmarkkinoilla, jossa myös tulos tai ulos-periaate on läsnä. Joka tapauksessa pidettiin vahvasti todennäköisenä, että palveluhenkisyys vaatimus ja ”konsulttitaitojen” merkitys kasvaa.

Osaamisen luonne muuttuu siten, että opiskelijan/työntekijän viestintätaidot/mediataidot korostuvat. Monissa tehtävissä sosiaaliset taidot voivat olla tärkeämpiä kuin varsinainen ammatillinen substanssi. Tämä ei välttämättä aina paranna asiakaspalvelun laatua. Joka tapauksessa tulevaisuuden turvallisuusalaalla työskentelevän on ymmärrettävä, että turvallisuus on osa suurempaa kokonaisuutta. Koordinaatiokyky, ongelmanratkaisutaito ja tietoturvallisuuden kokonaishallinta tuo opiskelijalle elinkeinoelämässä vaadittavaa osaamista.

Asiantuntijoiden mukaan myös opetusmenetelmät muuttuvat. Ennustettiin, että internetin kautta suoritettavat opinnot yleistyvät nopeasti myös ammatillisessa koulutuksessa. Lukionhan on voinut suorittaa verkko-opintoina jo kauan. Asiantuntijoiden odotusten mukaan opiskelun paikka- ja aikasidonnaisuus katoaa lähes kokonaan. Kuitenkin, kuten aiemmin todettiin, perusopetuksen odotetaan tapahtuvan koulun seinien sisäpuolella.

Turvallisuusalan koulutuksen näkökulmasta nähtiin, että tekemätöntä työtä kyllä riittää tulevaisuudessa. On kuitenkin luotava sellaista oppimista, joka johtaa entistä suuremmin opiskelijan työllistymiseen. Toisaalta on luotava oppimista, jossa oppiminen ei kohdistu tiettyyn tehtävään, vaan luo syvällisempää ymmärrystä ja lähestymistä asioihin. Uusi oppimisen malli soveltuu ns. hyville opiskelijoille, mutta huolta kannettiin opiskelijoista, jotka eivät ole löytäneet omaa motivaatiota oppia juuri valittua alaa. Tällöin korostuu opintojen ohjauksen rooli. Opettajan työ hajoaa entistä enemmän, koska hänen on tuettava yhä enemmän opiskelijan yksilöllistä ammatillista kasvua ja oppimista. Koulutus muuttuu yksilölähtöisemmäksi ja räätälöidymmäksi, mikä vaatii lisää resursseja.

”Vaikka yleissivistys ei ole patentti mihinkään, se antaa liikkuma-alaa soveltaa osaamista alalta toiselle.”

Uudet osaamisvaatimukset luovat uusia haasteita, mutta myös uusia mahdollisuuksia ammatilliselle peruskoulutukselle. Taloudellista vastuuta siirretään organisaatiossa alemmas; tämä tarkoittaa, että suoritustason työntekijän on ymmärrettävä oman työn kustannusvaikutukset ja osattava toimia kokonaistaloudellisesti. Uudeksi oppiaineeksi

ehdotettiin ”kompleksisuuden hallintaa”. Tällä tarkoitettiin suunnitelmien laatimisen taitoja ja suunnitelmien ylläpitotaitoja. Kysymyksessä on kokonaisvaltainen ymmärrys riskienhallinnasta myös suoritustasolla. On ymmärrettävä syy--seuraus-suhteita myös yhteiskunnallisella tasolla. Jatkossa ruohonjuuritasonkaan tehtäviä ei voi hoitaa ilman vahvaa tietotekniikan osaamista. Vaikka koulutuksen joustavuutta korostettiin, ennustettiin myös muodollisten pätevyysien korostumista.

Yhdistämällä ammatillisia opintoja yleissivistäviin opintoihin saadaan oppimiseen lisää struktuuria ja mielekkyyttä.

5.10 Top ten -listat

Mannermaan (2010) mukaan Top ten -listoja käytetään melko yleisesti tulevaisuushakuisissa projekteissa ja hankkeissa. Niiden tavoitteena on kiteyttää alalle tärkeitä toimia tai ilmiöitä; Kootaan siis yhteen kaikkein olennaisimmiksi katsotut seikat. Tulevaisuusprojektin asiantuntijat laativat listat omiin arvioihinsa perustuen. Top ten -listat voivat sisältää alan kehityksen kannalta tärkeitä teesejä tai ne voivat olla lista haasteista, joita on odotettavissa. Mannermaan mukaan listojen rakentaminen on logiikaltaan hyvin kirjavaa. Tämän ennakointiraportin Top Ten - lista on laadittu ohjeeksi, jossa on kuvattu kaikkein keskeisimmät toimet tutkimuksen tulosten perusteella. Lista on tarkoitettu koulutuksenjärjestäjille ja koulutuksen kehittämisessä mukana oleville. Listoja voidaan käyttää keskustelujen pohjana tai niiden käynnistäjinä.

5.11 Tutkimuksen luotettavuus

Tulevaisuudentutkimuksen perusoletukset ovat Tarja Meristön mukaan (2009) seuraavat: Ensimmäinen oletus on, että tulevaisuutta ei voi ennustaa eli missään ei ole yhtä oikeaa vastausta kysymykseen, joka koskee tulevaisuutta. Toinen oletus on, että tulevaisuus ei ole ennalta määrätty eli on löydettävä jollakin menetelmällä todennäköisiä vaihtoehtoja. Kolmas oletus on, että tulevaisuuteen voi vaikuttaa omilla valinnoilla ja teoilla. Näihin oletuksiin on helppo tässäkin ennakointiraportissa yhtyä.

Tulevaisuustutkimuksen yhteydessä voidaan aina asettaa kysymys: kuinka totta johtopäätökset ovat? Ne ovat niin totta kuin haastateltujen asiantuntijoiden näkemysten ja aiempien julkaisujen haluamme olevan omista lähtökohdistamme ja omasta toimintaympäristöstämme tarkasteltuina. Jokaisen lukijan on muodostettava oma näkemyksensä asiasta. Tätä näkemystä pitää koko ajan vaalia omassa toimintaympäristössään.

Koska kyseessä on rajatun, pienehkön asiantuntijaryhmän ja vain muutaman tulevaisuutta koskevan julkaisun ja seminaarin analyysi, on tulosten yleistämiseen suhtauduttava varovaisesti. Toisaalta sillä, kuinka yleistettäviä tulokset ja johtopäätökset ovat, ei ole kovin suurta merkitystä. Tavoitteenahan oli uusien ajatusten ja kohdistetun tiedon lisääminen turvallisuusalan ammatillisen peruskoulutuksen kehittämistä varten pitemmällä aikavälillä. Mielestäni laadullinen arviointi tulevaisuudesta on aina subjektiivista. Tämän tiedon avulla oppilaitoksissa voidaan ohjata toimintaa siten, että halutun suuntaiseen tulevaisuuteen päästään sekä yritysten että koulutuksenjärjestäjien näkökulmasta-opiskelijaa unohtamatta!

Tällaisen tutkimuksen toteutuksessa esitetään aina myös kysymys siitä, miten tiukasti tutkittavaa aihetta ja näkökulmaa tulisi rajata. Tavoitteiltaan ja menetelmiltään tämän tyyppisessä tulevaisuustutkimuksessa liian tiukka raja-alue voisi kuitenkin johtaa liian kapea-alaiseen tarkasteluun, joka ei antaisi riittävää ajattelun väljyyttä uuden luomiselle. Jotkut sanovat tätä uuden luomista innovatiivisuudeksi. Kieltämättä työn aikana hiipi usein ajatus siitä, että homma karkaa käsistä ja laajenee liikaa, eikä vaadittavaa fokusta löydy. Toisaalta tavoitteena olikin osoittaa, kuinka moniulotteisessa kehitysympäristössä toimimme. Huomaamme, että tämä tutkimus tangeeraa sosiologiaa, psykologiaa ja monia muita tieteenaloja.

Kuvan 10 tiimalasista huomataan, että tarkastelun molemmilla puolilla tarkastellaan teknologista kehitystä, toisaalta koulutuksen ja toisaalta alojen kehityksen näkökulmasta. Tämä ”päällekkäisyys” ei mielestäni ole ongelmallista tämän tutkimuksen kannalta - päinvastoin, se on tarkoituksella esitetty niin. Eräänlainen päällekkäisyyden ongelma ilmeni myös PESTE-tarkastelussa. Monet asiat voidaan lukea kuuluvaksi useisiin luokkiin (P.E.S.T.E.) riippuen näkökulmasta ja arvioijasta.

Pidän eri alojen haluttujen ja toivottujen tulevaisuuksien saavuttamisen kannalta keskeisenä sitä, että tulevaisuushakuista työtä tehdään jatkuvasti kaikilla rintamilla. Tapaamisia, keskustelufoorumeita, seminaareja, workshoppeja, hankkeita ja tapahtumia tulee toteuttaa alojen lähtökohdista aktiivisesti kaikilla tasoilla samalla verkostoitumalla jatkuvasti. Sen tulee olla keskeinen osa toimintaa. Tällä tavalla luodaan sitä tulevaisuutta, jota halutaan. Samalla tulee otettua huomioon enemmän tai vähemmän systemaattisesti alaan vaikuttavat ulkoiset ja sisäiset muutostekijät.

Alueellisten näkökohtien huomioon ottaminen vaatisi aivan oman tutkimuksena. Vaikka haastatellut asiantuntijat ovat kaikki pääkaupunkiseudulta, ovat tutkimuksen tulokset mielestäni yleistettävissä koko maahan. Tuloksien yksi johtava piirre oli alueellisten ja toimialakohtaisten tarpeiden huomioiminen koulutuksen kehittämisessä. ”Vain fokuksitoitu

koulutus tuottaa”, sanoi eräs ELY-keskuksen toimihenkilö yhdessä seminaarissa. Tässä onkin koko ongelman ydin: miten fokusoitua koulutusta luodaan siellä, missä toimin?

6 Johtopäätöksiä

Tässä luvussa pyrin vastaamaan aikaisemmissa luvuissa esitettyihin kysymyksiin. Jaan tutkimuksen johtopäätökset tässä luvussa viiteen näkökulmaan: yksityisen turvallisuusalan tulevaisuuden pohdinta, turvallisuusalan ammatillisen koulutuksen tulevaisuuden pohdinta, verkostoitumismalli turvallisuusalan ammatillisen peruskoulutuksen kehittäjille, keskeiset tulevaisuusteedit (top ten -lista) koulutuksenjärjestäjille ja lopuksi asiantuntijoiden kommenttipuheenvuorot aiheesta. Pyrin esittämään johtopäätökset siten, että kaikki johdannossa mainitut tasot tulevat otetuksi huomioon. Nämä tasot ovat opiskelija, oppilaitos/ koulutuksenjärjestäjä/ opettajat ja yritykset.

Yritän koota aineiston perusteella löydettyt ammattiopistojen valtavat haasteet konkreettiseen muotoon, jotta asiat eivät jäisi roikkumaan ilmaan. Hyvin usein kehittämissuunnitelmat, hienot ideat ja visiot jäävät toteutumatta, koska niitä ei osata viedä käytäntöön.

Tämän luvun loppuosassa esitän muutamia konkreettisia ajatuksia toiminnan kehittämiseksi. Keskeinen paino tässä on ammattiopistojen verkostoitumisodotuksissa ja laadukkaan ennakointitiedon hankinnassa. Tutkimukseni toteutusprosessin aikana selvisi myös itselleni, kuinka helposti voi langeta tavallisen ajattelun ansoihin, kuten ”asiat menevät kyllä omalla painollaan” tai että ”tuo asia on päivänselvä”. Prosessi osoitti väkevästi, että koulutukseen vaikuttaviin ilmiöihin tulee suhtautua proaktiivisesti ja koulutusta tulee kehittää kokonaisvaltaisesti yhdessä yritysten kanssa. Muuten kehitystä ei tapahdu.

6.1 Yksityisen turvallisuusalan tulevaisuudesta

Turvallisuus-lehti julkaisi juhlanumerossaan (6/2010) osin leikkimielellä tehdyn artikkelin ja vision turvallisuus- ja riskienhallinta-alasta vuonna 2035. Artikkelissa useat alalla tunnetut henkilöt saivat esittää mitä hurjimpia visioita. Leikissä on vähintään totta toinen puoli. Tämän tutkimuksen johtopäätökset osuvat monessa kohtaa yksiin artikkelin visioiden kanssa. Lehdessä kuvattu tulevaisuus ei olekaan niin kaukana, kuin helposti voisi kuvitella. Muutostekijöitä artikkelissa ei tietenkään pohdiskeltu, mutta tässä tutkimuksessa niitä on pohdittu. Niiden vaikutus onkin ongelmallinen. Mihin suuntaan mennään ja millä perusteella?

Usein on kuultu heitto ”ennustaminen on vaikeaa-erityisesti tulevaisuuden ennustaminen”. Näin varmasti onkin, mutta tulevaisuuden ennakointiin on keinonsa. Tämän tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että meillä on liian vähän tutkittua tietoa.

Olen usein todennut oppilailleni, että turvallisuusajattelussa huonokin suunnitelma on parempi kuin ei suunnitelmaa lainkaan. Tässä pätee sama periaate: ammattiopistojen on panostettava pitkäjänteiseen suunnitteluun päivittäisten ongelmien ratkaisemisen sijasta. Olennaisinta on pyrkiä hallitusti oikeaan suuntaan. Samalla tavalla kuin riskienhallinnassa lähtökohtana on riskien tunnistaminen, tulevaisuuden hahmotuksessa on keskeistä niiden ilmiöiden tunnistaminen, jotka vaikuttavat alan koulutukseen.

Monilla aloilla on herätty siihen, että tarvitaan kokonaisvaltaista ajatusta alan kehittämiseksi - näin pitää olla asianlaita myös turvallisuusalalla. Kaikki keinot, jotka edistävät alan vetovoimaa, ovat tervetulleita. Turvallisuusala tarvitsee kehittyäkseen kokonaisvaltaista riskienhallinnan näkemystä, jossa tunnustetaan, että ammattialat ja opettajuus muuttuvat radikaalisti.

6.2 Turvallisuusalan ammatillisen peruskoulutuksen tulevaisuudesta

Ammattiopistot, jotka toteuttavat turvallisuusalan perustutkintoa, eivät kykene vastaamaan tulevaisuuden haasteisiin yksin. On verkostoiduttava muiden ammattiopistojen, aikuiskoulutuskeskusten, ammattikorkeakoulujen ja alan yhdistysten ja yritysten kanssa. On selvää, että vuonna 2001 ”pioneerihengessä” alkanut toiminta oppilaitoksissa turvallisuusalan perustutkinnon kehittämiseksi jatkuu. Vanhat kysymykset siitä, ollaanko kouluttamassa vartijoita kolmen vuoden koulutuksella 100 tunnin kurssituksen sijasta, vai tuotetaanko pelkästään jatkokoulutettavia henkilöitä, voitaneen pikkuhiljaa unohtaa. Nyt huomataan vihdoin, että alojen rajapinnat ovat häilyviä ja rajapinnoilla todellakin on tehtäviä, joita ei aiemmin ole luettu mihinkään alaan kuuluviksi. Vaikka turvallisuusalan perustutkinnon tunnettuus on edelleen paikoitellen heikohko alan yrityksissä ja tieto tutkinnon vaikuttavuudesta ohutta, ovat tutkinnon tulevaisuuden mahdollisuudet mielestäni hyvät. Nyt kannattaa katsoa eteenpäin.

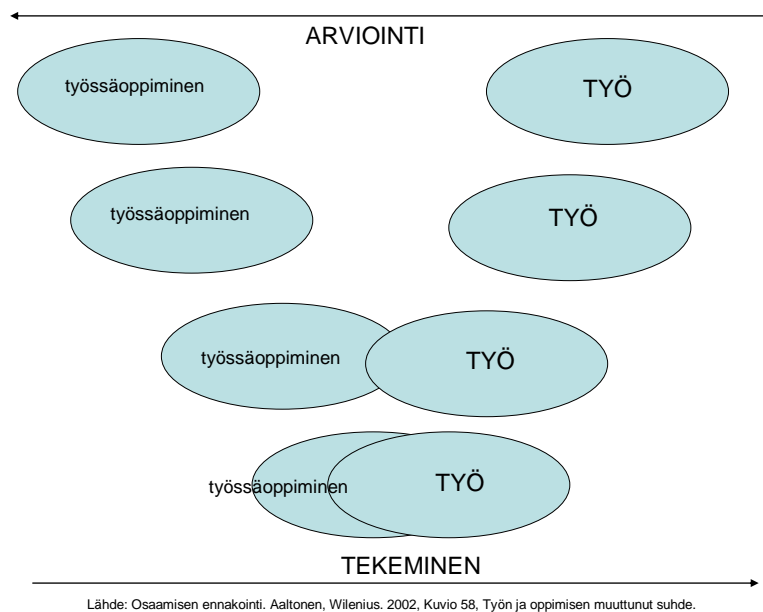
Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisema ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittämishankkeen loppuraportti (2010) asettaa tavoitteiksi seuraavat asiat: 1) tulee selvittää alojen tarpeet lisätä tutkintojärjestelmän joustavuutta lisäämällä opintojen valinnaisuutta, 2) tulee selvittää alojen sisällä olevien ammattitutkintojen kokonaisuus nykyisten osaamisvaatimusten näkökulmasta, 3) tulee tehdä ehdotuksia kehittämistarpeista ja tarvittavista resursseista, 4) tulee tehdä ehdotuksia arvioijien rekrytoinnin ja osaamisen varmistamiseksi. Tässä asiassa ollaan mielestäni ajan tasalla. Turvallisuusalallakin tulee kaikkia ammattitutkintoja tarkastella kokonaisuutena ottaen huomioon jatko-opinnot. Tietynlaista klusteriajattelua tarvitaan. Tätä ajattelua voitaisiin toteuttaa tulevaisuudessa alan liiketoiminnan näkökulmasta, alan oppilaitosten yhteistyönä tai yhdessä turvallisuusalaa lähellä olevien alojen kanssa.

Turvallisuusalan näkökulmasta tulevaisuus on vähintäänkin mielenkiintoinen. Pysyvätkö kaikki nuoret yhteiskunnan ja koulutuksen kehityksen vauhdissa mukana vai tulee syrjäytymisestä todella iso ongelma, joka ravistelee yhteiskunnan rakenteita? Opetuksen näkövinkkelistä erilaisten oppijoiden ja mm. maahanmuuttajien parempi ja aikaisempi ohjaaminen on keskeinen asiakokonaisuus.

Kun koulutus kehittyy, tai oikeammin, kun koulutusta kehitetään, ei voida mitenkään ohittaa käsitteitä ”verkko-opetus/oppiminen”, ”yhteisöllinen oppiminen” ja ”sosiaalinen media”. Nämä ovat jo nyt keskeisiä opetusmenetelmiä ja tulevat vaikuttamaan oppimiseen ja opetukseen koulutuksen kaikilla tasoilla tulevaisuudessa yhä enemmän. Opettajuuden suurena haasteena näen sen, että osaammeko toteuttaa koulutusta nuorten odotusten mukaisesti. Ongelmana on sukupolvien välinen kuilu; opettajat ovat pääasiassa vanhan koulutusjärjestelmän tuotteita ja asiakkaat eli opiskelijat ovat uuden tietoyhteiskunnan kasvatteja.

Hätönen kuvaa kirjassaan Eläköön opetussuunnitelma II (2006, 11) käsityksiä työstä ja ammattitaidosta seuraavasti: ”Koulutuksenjärjestäjän on tärkeää ennakoida työelämän tulevaisuuden osaamistarpeita ja laatia selkeä visio tulevaisuudesta. Työelämän edustajien kanssa tulee käydä yhteistä keskustelua sekä pohtia, millaisia ammatillisia pätevyyyksiä ja osaamisia eri aloilla toimimisessa ja kehittämisessä tarvitaan”. Tämä on tietenkin totta, mutta mitä tämä edellyttää opetusorganisaatioilta, opettajilta ja yrityksiltä? Seuraavassa esitän tästä muutamia näkökohtia.

Ensimmäinen päätelmä on se, että on luotava edellytykset yritysten ja ammatillisten oppilaitosten tiiviimmälle yhteistoiminnalle; toiminnan laatu ja sisältö on keskeistä. Ammatillisessa koulutuksessa on jo kauan jatkunut kuvan 11 mukainen kehitys, joka jatkuu myös tulevaisuudessa. Kehitys on ollut myönteinen kaikkien toimijoiden kannalta. Asioita opitaan tekemällä ja osaamisen arviointiin on saatu mukaan työelämän edustus. Varoituksen sana on kuitenkin paikallaan: Miten hoidetaan perusopetus, jos työssäoppimisjaksot laajenevat edelleen ja ohjauksen resurssit pysyvät ennallaan? Miten hoidetaan erilaiset oppijat, joiden määrä on kasvussa. Jos opiskelijat ovat yhä enemmän pois oppilaitoksesta, on kehitettävä tukimuotoja ja koulutettava opettajia. Toisaalta työelämän edustajat pelkäävät lisääntyvää työ määrää, kun ”oppilaitoksen vastuuta sysätään työpaikoille”. Tässä tarkoitetaan siis vastuuta oppimisesta ja osaamisen arvioinnista. Yksi pullonkaula onkin se, että yrityksissä toimivilla henkilöillä ei yksikertaisesti ole aikaa pedagogialle nykyisillä toimintatavoilla.

Kuva 12. Työn ja oppimisen muuttunut suhde. Aaltonen, Wilenius 2002.

Tämän tutkimuksen toinen päätelmä on, että koulutuksen piirissä toimivien on kyettävä irtaantumaan luotuneista tavoista, nykyisiin käsitteisiin ja entisiin toimintamalleihin ei saa jäädä vangiksi. Opettajan on kehitettävä moniottelijaksi moniprojektiympäristössä, siis opettajuudesta vihdoinkin aidoksi valmentajuudeksi. ”Jos olet tehnyt samalla tavalla kahden vuoden ajan, tarkastele asemaasi huolellisesti. Viiden vuoden päästä epäilevästi. Ja heitä kymmenen vuoden jälkeen koko systeemi menemään ja aloita alusta” (Alfred Perlman). On kuitenkin hyvä muistaa, että ei korjata sellaisia asioita, jotka toimivat. On luotava siis uutta-uusin ajatuksin, mutta menneitä aikoja kunnioittaen.

”Miten yksittäiset opettajat ja henkilöstöryhmät saadaan konkretisoimaan oppilaitoskohtaiset visiot oman työn kehittämisen lähtökohdaksi? Kovin helposti puhumme sujuvasti visioista yleisellä tasolla ja pienessä porukassa, kirjaamme ne, mutta emme työstä niitä päivittäisen toiminnan tasolle.”
(Sarala & Sarala 2010, 114).

Käyn läpi ensin muutamia ad hoc -tyyppisiä toimenpiteitä ja käytännön esimerkkejä, joita oppilaitoksissa voidaan toteuttaa vaikka heti koulun arjessa. Entisten rakenteiden kyseenalaistus tarkoittaa sitä, että opettajien työssä ajankäytön (resurssien allokoinnin) on uudistuttava, oppilaitosten on etsittävä uusia yhteistyön muotoja yritysten kanssa esimerkiksi työssäoppimisjaksojen toteuttamisessa, teoriakoulutuksen järjestämisessä ja osaamisen arvioinnissa. Tämä voisi käytännön tasolla olla yritysten ja oppilaitoksen tilojen ja laitteiden

yhteiskäyttöä sekä asiantuntijavaihtoa. Kuten aiemmin todettiin, nykyiset rakenteet eivät tue tällaista toimintaa. Rakenteita ja toimintatapoja on siis muutettava. Oppilaitokset voisivat paikallisesti suunnitella opintotarjottimensa ja opintojen jaksotukset yhdessä, jolloin kokonaisuus muodostuu kaikkien eduksi. Myös opetussuunnitelmatyössä ammattiopistojen tulisi tehdä yhteistyötä. Tällä tavalla kukin oppilaitos voisi keskittyä omiin vahvuusalueisiinsa. Kaikkien ei tarvitse osata, hankkia ja tehdä kaikkea. Joillakin aloilla näin tapahtuukin, ainakin pääkaupunkiseudulla.

Opetusmenetelmiin liittyvinä esimerkkeinä yhteistyöstä voisi olla yhteiset opinnäytetyö- ja pääsykoekäytännöt. Yhteiset opinnäytetyöseminaarit muiden ammattiopistojen kanssa voisi olla eräs oppimista ja verkostoitumista tukeva keino. Tähän liittyy myös ammattia tukevien opintojen liittäminen mukaan ammatillisiin opintoihin. Yhtenä esimerkkinä ammattiopistojen yhteisistä opinnoista alueellisesti voi olla vaikkapa jonkin ilmiön tai laajan luonnon katastrofin seuranta ja raportointi erilaisista näkökulmista. Tapauksiin voisi sisällyttää yhteisiä seminaareja, joita nuoret opiskelijat järjestävät. Tapauksen seuranta voi kestää koko opintojen ajan--kolme vuotta. Yhteiset oppimisalustat (Fronter, Moodle, Optima, Edulink) tai tiettyä tarkoitusta varten yhteisesti luotu portaali (kuten www.oravanpesa.fi) voisivat olla tässä teknisenä apuna. Yhteiset pääsykoekäytännöt antaisivat tasalaatuisuutta hakuprosessiin. Opettaja- ja opiskelijavaihto lisäisi mahdollisuuksia vertaisarviointiin.

Ammattiopistojen tulisi myös kehittää menetelmiä, joiden avulla seurataan valmistuneiden opiskelijoiden jatkosuunnitelmien toteutumista. Esimerkiksi säännöllinen yhteydenpito 1-2 vuotta valmistumisen jälkeen vanhoihin opiskelijoihin voisi tuottaa arvokasta tietoa oppilaitokselle, ja siinä on mahdollisuus myös opiskelijan ohjaukseen. Vanhat opiskelijat voisivat tulla entiseen opinahjoonsa nykyisten opiskelijoiden järjestämään seminaariin kertomaan kokemuksistaan.

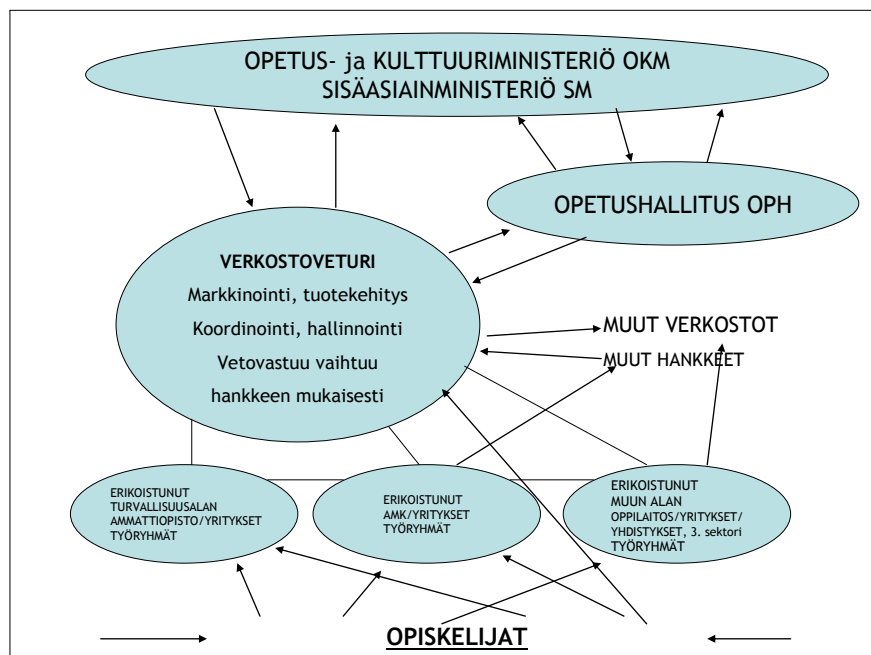
Helakorven (2008, 24) verkostoyhteiskunnan kriittiset tuotannon tekijät ovat verkostoituminen ja kumppanuus. Kolmas päätelmä onkin, että oppilaitosten on luotava toimintamalleja, joiden avulla verkostoituminen toteutuu uudella tavalla sekä toisien oppilaitosten että yritysten ja järjestöjen kanssa. Kolmas sektori hyvinvointipalvelujen täydentäjänä-tutkimuksen mukaan kolmannen sektorin rooli vahvistuu tulevaisuudessa, mutta järjestöiltä ei tule edellyttää valtion ja kuntien vastuunkannon paikkaajan roolia palvelujen tuottajana (lehdistötiedote, luettu 26.10.2009). Koulutuksen kehittämisessä järjestöjen ja yhdistysten panosta tulee lisätä.

Seuraavassa pyritään siirtämään Taatilan määritelmä organisaation kompetenssista oppilaitosympäristöön. ”Organisaation kompetenssilla tarkoitetaan sen sisäistä kykyä saavuttaa tarkastelijasta riippuvaisia tilannesidonnaisia tavoitteita. Organisaation sisäinen

kyvykkyys muodostuu tilannesidonnaisesta kombinaatiosta yksittäisiin henkilöihin, organisaation rakenteeseen ja omaisuuteen perustuvista organisaation hallitsemista attribuuteista, jotka ovat organisaation saatavilla tilanteessa.”

Oppilaitoksen näkökulmasta tarkastelijasta riippuvat tilannesidonnaiset tavoitteet tarkoittavat juuri niiden edellytysten luomista, joiden avulla täytetään sidosryhmien vaatimukset. Sidosryhmiä tässä tapauksessa ovat opiskelijat, yritykset, rahoittajat ja opettajat. Oppilaitoksen kyvykkyys muodostuu ajanhengessä olemisesta, henkilöstön sitoutumisesta ja osaamisesta sekä taloudellisista resursseista. Organisaation tulee kyetä myös kannustamaan henkilöstöä jatkuvaan uuden oppimiseen. Tästä yhdistelmästä voi kehkeytyä oppilaitoksen kompetenssi.

Neljäs päätelmä on, että tietoa koulutuksen vaikuttavuudesta on liian vähän. Laadukas ennakointitieto on keskeistä alan tulevaisuuden kannalta. Tiedon keräämisessä on tärkeää huomata, että määrällisiä tarpeita on mahdotonta ennakoida ilman systemaattisesti koottua käsitystä tulevaisuudessa tapahtuvista muutoksista. Jollakin tavalla on kyettävä sanallisesti kuvaamaan tulevaisuuden osaamisvaatimuksia ja työvoimantarvetta alan koulutusta kehitettäessä.

Kuva 13. Turvallisuuksalan oppilaitosten verkostomalli. Mukaillen Niemelä 2002.

Kuten aiemmin todettiin, verkostot ovat viestintäverkostoja. Kun kaaviota katsoo, voi vain ihmetellä, miten vähän yhteistyötä turvallisuuksalan ammattikorkeakouluilla, ammattiopistoilla, aikuiskoulutuskeskuksilla ja muiden alojen oppilaitoksilla on aikaisemmin

ollut. Tutkimuksen tulosten perusteella voidaan päätellä, että verkostoituminen on keskeisin ratkaisu tulevaisuuden haasteisiin. Tulosten perusteella moniammatillisen näkökulman toteutuminen on oikeastaan ainoa ratkaisu turvallisuusalalla. Kehitys kulkee siis vääjäämättä kokonaisvaltaiseen riskienhallintaan, jossa tietoa tarvitaan monista lähteistä. Tämä trendi on tunnistettavissa monilla aloilla. Tämän moniammatillisuuden tulee toteutua kaikilla tasoilla: poikkihallinnollisesti, poikkitieteellisesti ja ilman aluerajoja.

Verkoston, jonka odotan ja toivon muodostuvan lähitulevaisuudessa turvallisuusalan ammatillisen koulutuksen piirissä, tavoitteena tulee olla:

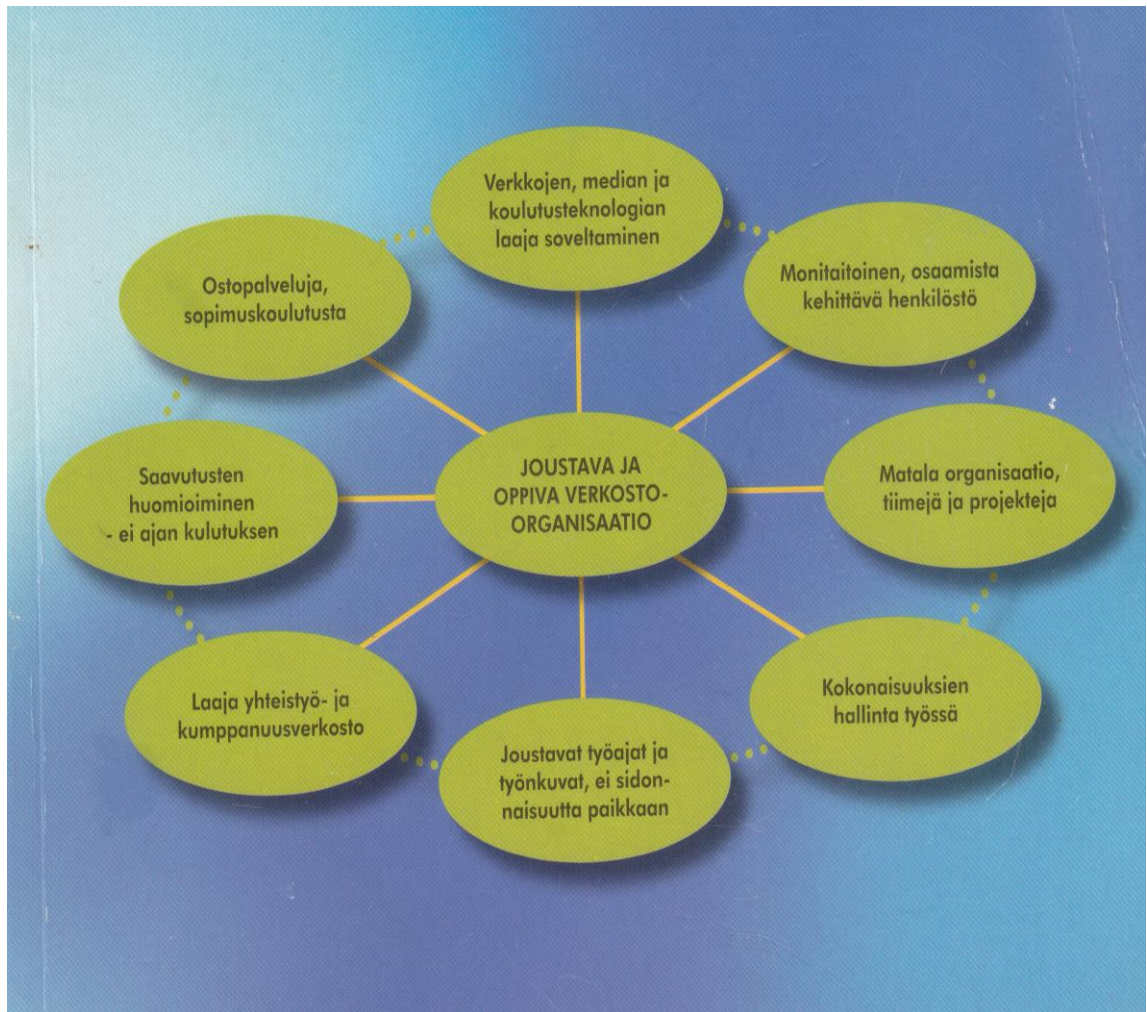
- koota yhteen turvallisuusalan 2. asteen ammatilliseen peruskoulutukseen liittyvää asiantuntijuutta
- nostaa esiin ajankohtaisia ja tulevia asioita, jotka haastavat oppilaitosten arjessa työskentelevät kehittämään uutta
- edistää systemaattista kehittämistä laaja-alaisesti ottaen huomioon myös alueelliset tarpeet
- luoda keskusteluyhteys koulutuksen kehittämisestä vastaavan hallinnon (OKM, OPH), eri turvallisuusalojen ja -koulutustasojen välille
- luoda yhteisiä käytänteitä ja keksiä keinoja, joiden avulla ne jalkautetaan myös oppilaitosten arkeen pysyviksi käytänteiksi
- edistää kansainvälistä asiantuntijayhteistyötä ja opiskelijavaihtoa turvallisuusalan ammatillisen peruskoulutuksen kehittämiseksi
- synnyttää uudenlaista yhteisten resurssien kohdentamista ja luoda edellytyksiä uudelle opettajuudelle ja työelämäyhteistyölle.

On selvää, että viimeinen kohta on ongelmallisinkin jo lähtökohdiltaan oppilaitoksissa.

Toiminnan käynnistäminen vaatii ensimmäisenä kehittämisedellytysten luomista. Niemelä (2002) ohjeistaa verkostonkutojia seuraavasti: Ensin tunnistetaan verkostoon tarvittavat aihiot ja tehdään tarvittavia valintoja. Seuraavaksi on vuorossa verkostoyhteistyön osapuolten kokoaminen. Valittu aihio, esimerkiksi jokin hanke tai tavoite, kehitetään yhdessä verkostovisioksi. Tässä vaiheessa on tärkeää, että osaamista tämän tyyppiseen toimintaan oppilaitoksissa ja yrityksissä parannetaan. Tällä tavalla parannetaan verkostovalmiuksia.

Seuraavana on vuorossa verkoston toiminnan käynnistäminen ja verkostoveturikysymys on ratkaistava. Kun verkoston toimintaedellytykset on luotu, voidaan verkostoveturia vaihtaa hankkeiden sisällön ja laadun perusteella. Verkoston avulla voidaan kaikkien mukana olevien oppilaitosten ja yritysten kilpailukykyä kehittää. Kuitenkin tulee muistaa, että tämä kilpailukyky tarkoittaa nimenomaan laadukkaampaa opetusta sekä opiskelijan että työnantajan näkökulmasta. Tämä puolestaan palvelee koko alan etua. Ongelmakohtia

verkostossa tulee varmasti olemaan ja niihin tuleekin varautua. Ongelmiin varautuminen lienee kuitenkin tuttua turvallisuusalan toimiville.

Kuva 14. Tulevaisuuden oppilaitos on joustava ja oppiva verkosto-organisaatio. Helakorpi 2006.

6.3 Top ten-lista koulutuksenjärjestäjille

Seuraavassa esitetty top ten-lista on koostettu tässä tutkimuksessa esiin nousseiden tulosten perusteella. Listassa olevat asiat eivät ole tärkeysjärjestyksessä, vaan tuloksista on nostettu esiin toimenpideluettelo, jossa jokainen seikka on yhtä tärkeä. Tämän listan avulla turvallisuusalan oppilaitoksissa työskentelevät ja koulutuksen kehittämisessä mukana olevat voivat pohtia asiaa omista, alueellisista lähtökohdista.

1. Think globally-act locally, ajattele globaalisti-toimi paikallisesti (periaate, jota on käytetty yleisesti ympäristösuojelun piirissä jo kauan).
2. Ota muutoksenhallinta ohjaavaksi osaksi oppilaitoksen operatiivista toimintaa.

3. Kehitä oppimisen teknologisia valmiuksia (mediaosaaminen, verkko-oppiminen, sosiaalinen media, mobiili - oppiminen, verkko-/mediatekniikka opetuksen sisällöksi).
4. Integroi ammattia tukevat opinnot ammatillisin opintoihin ja opinnäytetyöt työelämään. Tue yhteistyötä lukioiden kanssa.
5. Sisällytä opintotarjottimelle Venäjän ja Kiina kielen opintoja.
6. Sisällytä opintotarjottimelle kaupan ja hallinnon perusopintoja.
7. Luo edellytykset opettajan työn uudelle resurssoinnille, kehittymiselle ja osaamiselle.
8. Hyödynnä aikuiskoulutuksen ja nuorisoasteen koulutuksen yhteiset elementit.
9. Verkostoidu moniammatillisesti oppilaitoksen sisällä.
10. Verkostoidu alueellisesti ja valtakunnallisesti tarpeittesi mukaisesti (lukiot, muut ammattiopistot, muiden alojen ammattiopistot, ammattikorkeakoulut, järjestöt).

"Jos tahdot mennä nopeasti, kulje yksin. Jos tahdot mennä kauas, kulje yhdessä." - Afrikkalainen sanonta

6.4 Jatkotutkimusaiheita

Kun ajattelee tässä tutkimuksessa esille nousseita kysymyksiä tulevaisuuden turvallisuudesta ja/tai turvattomuudesta, tulee väkisinkin mieleen yhteiskunnan ehkäpä suurin riski: syrjäytyminen ja eriarvoistuminen meillä Euroopassa ja muualla. Millainen hyvinvointiyhteiskunta voi toteutua tulevaisuudessa? Miten yhteiskuntarauha varmistetaan tulevaisuudessa? Turvallisuusalan ja sen koulutuksen tulevaisuus on kytköksissä kaikkiin näihin isoihin kysymyksiin. Aivan samalla tavalla kuten turvallisuus on läpileikkaava ison tai pienen yrityksen organisaatiossa. Tämä on aihe, jonka tutkiminen yhteistyössä sosiaali- ja terveysalalla opiskelevien/toimivien tutkijoiden kanssa on keskeinen alan kannalta.

Looginen jatke tälle tutkimukselle on aloittaa toimintatutkimus, jossa edetään käytännön toimiin edellä esitettyjen johtopäätösten hengessä. Tähän soveltuisi eräänlainen turvallisuusalan ammattiopistojen ja yritysten verkostoitumishanke, jonka avulla luodaan yhteistyömalleja ja samalla pilotoidaan eli testataan kehitettyjä käytänteitä. Hankkeessa kannattaa tehdä vertaisarviointeja (benchmarking) mm. korkeakoulujen verkostoitumismalleista.

Hankeen sisältönä voi olla kansainvälisyys, monikulttuurisuus turvallisuusalan koulutuksessa ja vaikka verkko-oppimisen (verkko-opintomateriaalien luominen, sosiaalinen media, mobiilioppiminen, sulautettu tietotekniikka) kehittäminen turvallisuusalalla. Tuloksena tulisi olla toimintamallit ja toimintatavat, jotka edistävät turvallisuusalan oppilaitosten ja lukioden yhteistyötä, alan oppilaitosten keskinäistä yhteistyötä sekä kansallisesti että paikallisesti, kansainvälistymistä sekä ammatillisen peruskoulutuksen ja työelämän yhteisiä tavoitteita. Tämän hankkeen tai näiden hankkeiden avulla voidaan saada lisää arvokasta tietoa seuraavien tutkintojen perusteiden linjauksiin.

Opettajien työelämäjaksot ovat varmasti hyvä keino parantaa koulutuksen työelämälähtöisyyttä ja työelämävastaavuutta. Suomessa on meneillään suunnilleen 10 hanketta, jotka kehittävät opettajien ja työpaikkaohjaajien osaamista työpaikoilla. Työelämäedustajat tuovat esiin usein ongelman, jossa koulutusvastuuta ja opiskelijan osaamisen arviointivastuuta on siirretty liikaakin työpaikoille. Toteutuuko yhteistyössä win-win-periaate? Miten tavoitteisiin on päästy, mikä on opettajien työelämäjaksojen vaikuttavuus yritysten näkökulmasta ja miten toimintaa voitaisiin kehittää edelleen? Tämä asia vaatii lisää tietoa, jotta yhteistyön edellytykset vahvistuisivat.

Tieto turvallisuusalan perustutkinnosta valmistuneiden opiskelijoiden sijoittumisesta työelämään ja jatko-opintoihin auttaa koulutuksen suunnittelua ja nimenomaan kiinnittää

huomion nivelvaiheisiin 2. asteen opintojen jälkeen. Tästä aiheesta on vain vähän tutkittua tietoa. Osaamisen ennakointi 2007 (Varia/oph) ja Länsi-Lapin ammatti-instituutin (Heikkilä 2007) ovat harvoja aiheita käsitteleviä raportteja. Perustutkinnon merkityksen ja vaikuttavuuden selvittäminen vaatii lisää tietoa.

Ammattiopistoissa, joissa toteutetaan turvallisuusalan koulutusta, on kansainvälisyys ajankohtainen kehittämisen kohde ja kaipaa sekä tekoja että tutkimusta. Hankkeisiin osallistumisen lisäksi (ECVET, CIMO, Leonardo Da Vinci-hankkeet, Comenius-hankkeet) tulisi luoda pysyviä yhteistoimintamalleja eurooppalaisten oppilaitosten ja yritysten kanssa. Ammatillinen koulutus kokonaisuudessaan siirtyy pian opintoviikkoajattelusta opintopisteisiin, jossa opiskelu ei ole aikasidonnaista, vaan toteutuminen perustuu opiskelijan oppimisen ja osaamisen arviointiin. ECVET on suorituspisteiden keruu- ja siirtojärjestelmä ammatillisen perus- ja lisäkoulutuksen piirissä-European Credit (Transfer System for Vocational Education and Training). Yhtenä tavoitteena on opiskelijoiden ja työvoiman liikkuvuuden edistäminen Euroopassa.

Jatkuvaa tutkimusta tarvitaan, koska alan kehittämisen kannalta keskeinen tieto vanhenee nopeasti. Eräs haastateltava totesikin, että monien tutkimusraporttien ja diplomitöiden/opinnäytetöiden tieto ”happanee” nopeasti. Kuten aiemmin todettiin, on eri puolilla tehty ansiokasta työtä turvallisuusalan kouluttamisen ja yleensäkin koulutuksen kehittämiseksi, mutta tehty kehitystyö on ollut osittain päällekkäistä ja hyviä käytänteitä ei ole saatu hyödynnetyksi riittävästi. Tuntuu, että hukkaamme koko ajan tietoa ja resursseja. Nyt on aika herätä ja toimia yhdessä, on tämän raportin keskeisin viesti turvallisuusalan ammatillisen koulutuksen piirissä toimiville.

6.5 Loppusanat

Tässä ennakointiraportissa on kaikuluodattu vain muutamia maailmalla, yhteiskunnassa ja elinkeinoelämässä tapahtuvia ilmiöitä, joilla hyvin todennäköisesti on vaikutusta turvallisuusalan ammatilliseen peruskoulutukseen. Pitää kuitenkin muistaa, että monia ilmiöitä ja monia aiheita sivuavia tutkimuksia jäi pois ja monia ilmiöistä ei ole edes vielä tunnistettu. Heikkoja signaaleja on kuunneltava herkällä korvalla koko ajan. Toinen muistamisen arvoinen asia on se, että maailma, yhteiskunta, työelämä ja elämä sinänsä ei ole niin monimutkainen kuin luulisi-se on paljon monimutkaisempi!

Ei riitä, että me mietimme oppilaitoksissa pelkästään seuraavan päivän ohjelmaa, seuraavan viikon ohjelmaa tai seuraavan vuoden ohjelmaa. On tehtävä vähintäänkin 5-vuotissuunnitelmia, kuten ennen vanhaan Neuvostoliitossa. Oppilaitostenkin tulee ennakoida

tulevaisuutta lyhyellä, keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä. Jos se tuntuu vaikealta, niin se johtuu siitä, että se on vaikeaa. Sen takia näitä suunnitelmia kannattaakin tehdä porukalla.

Kolmantena on muistettava, että kaikkialla ja koko ajan voi oppia uutta. Ihmettelen usein, kuinka tyttäreni voi oppia soittamaan pianoa 30 minuutin opetuksella viikossa. Tuo määrä lähiopetusta on noin 0.4 opintoviikkoa lukukaudessa. Päätelmä on se, että jossain muuallakin täytyy tapahtua oppimista (harjoittelu, musiikki koulussa ja kotona, laulaminen, tanssiminen, elokuvat, tietokonepelit, harrastukset jne.). Toivottavasti tämä raportti herätti meissä kaikissa piilevän koulutuksen kehittäjän, keksijän ja verkostoitujan esiin. Tämä raportti on kohdistettu kaikille turvallisuusalan koulutuksen kehittämisessä mukana oleville.

Minä kiitän ohjaajiani Susanna Kivelää ja Jukka Ojasaloa ammattitaitoisesta otteesta ja syvällisestä ymmärryksestä eri aloja kohtaan. Haluan kiittää lämpimästi haastateltuja asiantuntijoita, jotka antoivat vilpittömän näkemyksensä asioista. Kiitokset myös kollegoille Vantaan ammattiopisto Variassa ja eri puolella Suomea siitä, että he ovat saaneet minut innostumaan yhä uudelleen.

Tätä kirjoittaessani alkoi monissa arabimaissa vallankumous, Kiinassa orastava levottomuus, tapahtui useita luonnonkatastrofeja, jotka vaikuttavat maailman talouteen, energian ja ruuan hinta lähti maailmalla voimakkaaseen nousuun ja Suomessa tuli suurin rakennemuutos, mitä ehkä koskaan on koettu: Nokian muuttunut tilanne. Suomen poliittinen puoluekenttä kuohahtelee ja kaiken lisäksi Ruotsissa alettiin yksityistää kirjastoja! Monella tavalla levottomia aikoja on siis odotettavissa tulevalla vuosikymmenellä.

Päätän tämän raportin siihen, mistä Elinkeinoelämän keskusliiton Oivallus-hankkeen loppuraportti aloittaa: ”Tulevaisuuskuvaan vastataan nostamalla luovuuden edistäminen kaiken koulutuksen läpileikkaavaksi teemaksi. Luovuus tarkoittaa mahdollisuusajattelua ja vaihtoehtoihin toimintatapoihin tarttumista. Luovuutta edistävä koulutus lähenee menetelmiltään työelämää: koulutus kannustaa kokeilemaan virheitä pelkäämättä ja tekemään yhdessä. Siksi koulutuksen pitäisi tästä eteenpäin panostaa taitoihin tietojen rinnalla ja yhdessä tekemiseen yksilösuorittamisen sijaan. Oppimismenetelmien vaihtelevuus valmentaa vaihtelevien työtapojen tehtäviin. Sirpaleisista oppimissisällöistä siirrytään kohti ilmiöitä ja ongelmia, mikä edesauttaa monimutkaisessa toimintaympäristössä luovimista. Koulujen avatessa oviaan yhä rohkeammin ympärilleen oppimista tapahtuu kaikkialla. Rakenteet korjataan tukemaan yhteisöllistä opettajuutta, joka viimekädessä mahdollistaa luovuutta edistävän oppimiskulttuurin toteutumisen. Oppimisen arviointi on keskeinen väline muutosten toteutumiseksi. Sitä opitaan, mitä arvioidaan.”(3).

Jos joku vielä ihmettelee afrikkalaisia viisauksia, joita tässä ennakointiraportissa on, niin vastaan: Eikös juuri Afrikka ole kasvuun perustuvan kvartaalitalouden ehdoilla toteutuvan tulevaisuutemme seuraava suuri kasvun ja muutoksen kohde - tulevaisuuden ennustaminen onkin siis helppoa? Vai onko sittenkään, voisiko hallitun talouden pieneneminen olla mahdollista, haluttua tulevaisuutta ja myös osa ratkaisua?

”Edellä kulkija kompastuu, jäljessä tulijat pitävät varansa.” Afrikkalainen sanonta

Lähteet

Aalto, Ahokas, Kuosa 2008. Yleissivistys ja osaaminen työelämässä 2030 - menetyksen eväät tulevaisuudessa. Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen raportti 2008/1.

Aho P., 2006. Yksityinen turvallisuusala: poliisin kilpailija vai yhteistyökumppani (elektroninen aineisto). Tampereen yliopisto, johtamistieteiden laitos, hallintotiede, turvallisuushallinto. <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu01434.pdf>

Ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittämishankkeen loppuraportti. 2010. TUTKE-hanke. Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Heiskanen, Leinonen, Järvensivu, Aho, 2008. Kohti uutta työelämää? Tutkimuksen näköala työelämän kehitykseen.

Heikkilä, 2007. Työhön sijoittuminen Länsi-Lapin ammatti-instituutin turvallisuusalan perustutkintokoulutuksen jälkeen. Opinnäytetyö. Laurea.

Helakorpi, 2008. Postmoderni ammattikasvatus - haasteena ubiikkiyhteiskunta. Hämeen ammattikorkeakoulu. Ammatillinen opettajakorkeakoulu. Hämeenlinna.

Helsingin Sanomat, 3.1.2010. Pääkirjoitus.

Hietanen, Ahvenainen, Lauttamäki, Nurmi, Poliisiammattikorkeakoulun tulevaisuusverstaas, loppuraportti. TUTU-ejulkaisuja 8/2009.

Hiltunen, Weak signals in organizational future learning. Väitöskirja. Aalto Print 2010.

Hätönen 2006. Eläköön opetussuunnitelma II, Opas ammatillisen koulutuksen järjestäjille ja oppilaitoksille.

Kohl, Kuosa, Salonen, 2006. Kestävän kehityksen torille 2020. Esiselvitys ympäristöalan koulutustarpeesta. Ympäristöministeriö.

Kohl, 2006 Sosiaalinen ulottuvuus tulevaisuuden voimavarana, Avauksia rajapintakeskusteluille. Sosiaali- ja terveysministeriö.

Kolmas sektori kilpailuyhteiskunnan hyvinvointipalvelujen täydentäjänä, <http://www.uta.fi/ajankohtaista2/tiedotteet/2003/1109.html>, lehdistötiedote, luettu 26.10.2009.

Leveälahti, Järvinen, Vesterinen, Selvitys ammatillisten osaamistarpeiden ennakkointimalleista. 2010.

Luotatko rahaan vai ystävään 2050. Kaskinen, Laitio, Mokka, Neuvonen, Demos Helsinki. Esitelmä 13.10.2009.

Mannermaa, Apumetodit, 2010. mannermaa.onet.tehonetti.fi/apumetodit.doc. Luettu 10.11.2010.

National framework for qualifications and other competence. Reports of the Ministry on Education 2009:24.

Oivallus-hanke, loppuraportti, 2011. Elinkeinoelämän keskusliitto.

Opetushallituksen WERA-web-raportointipalvelu, lähde: Tilastokeskus, luettu 10.2.2011.

Osallisena Suomessa, Kehittämissuunnitelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi. Jyväskylä 2010.

Paaso, Korento 2007. Osaava opettaja 2010-2020, toisen asteen ammatillisen koulutuksen opetushenkilöstön osaaminen, hankkeen loppuraportti.

Pelottomat puistot, kodikkaat korttelit. Kaupunkien turvallisuusohjelma. Sisäasiainministeriön julkaisuja 33/2010.

Poliisista päivää - Mikko Paateron blogi, http://www.poliisi.fi/poliisi/blog_mp.nsf. Luettu 10.11.2010.

Meristö, luento Laurea 13.2.2009.

Monten, 2010. Koulutus & työvoima, Helsingin seutu 2020 Osaamisella kohti tulevaisuutta

Poliisiammattikorkeakoulun tulevaisuusverstaas. Loppuraportti, TUTU-ejulkaisuja 8/2009.

Suomi verkossa 2019-projekti,
http://www.sitra.fi/fi/ajankohtaista/verkkostrategia_uutinen.htm

Stakesin tulevaisuusraportti 2007.

Stähle, Stähle, 2006. Tulevaisuusluotain, Osaamistarpeen ennakkointijärjestelmä.

Tulevaisuusvaliokunnan raportti, Silmät auki!, Tietoyhteiskunnan uhat ja mahdollisuudet. 2008.

Turvallinen ja moniarvoinen Suomi - sisäinen turvallisuus ja maahanmuutto 2020. Sisäasiainministeriön julkaisuja 25/2010.

Turvallisuusalan osaamistarpeiden ennakkointi- hankeraportti, Harain, Tarkoma, Vantaan ammattiopisto Varia, opetushallitus. 2008.

Turvallisuusalan perustutkinnon perusteet, määräys 18/011/2010, Opetushallitus.

Työmiehen totuus Olkiluodosta, Helsingin Sanomat 31.12.2010. Artikkel.

Sarala, Sarala, 2009. Oppiva organisaatio, oppimisen, laadun ja tuottavuuden yhdistäminen.

Taatila, 2004. Mitä on organisaation kompetenssi? Väitös.

Turvallisuus-lehti. Numero 6/2008.

Turvallisuus-lehti. Numero 6/2010.

Tulevaisuusseminaarit:

Kiinteistö- ja turvallisuusalan ennakointikamari-seminaari, 27.10.2010. Keskuskauppakamari. Vantaa.

Sosiaali- ja terveysala, tulevaisuus-seminaari, 17.9.2009, Laurea, Vantaa.

TAF-seminaari - Suomi vuonna 2025, 28.1.2011, Opetusalan ammattijärjestö OAJ, Tekniikan opettajat TOP.

Hyödyllisiä nettilähteitä tulevaisuuden haltuunottoon:

www.demos.fi

www.oravanpesä.fi

www.optuke2010.fi

www.festos

www.foresight.fi

www.pats

www.ecvet.net

www.ecvet-team.eu

www.futurasociety.fi

www.tvanet.fi

www.ennakointifoorumi.fi

www.taitotoimisto.fi

www.yritysharava.fi

Kuva- ja kaavioluettelo

- Kuva 1. Kooste turvallisuusalan koulutuksen kehityksestä. Harain 2010.
- Kuva 2. Suomen koulutusrakenne. Opetushallitus.
- Kuva 3. Turvallisuusalan koulutuksen mahdollisuudet. Sinisen meren strategia. 2008.
- Kuva 4. Osaamisen ja ammattitaidon käsitteistöä ja yhteyksiä. Helakorpi 2005.
- Kuva 5. Koulun kyky vastata yhteiskunnan muutokseen. Helakorpi 2008.
- Kuva 6. Koulutuksen ja oppimisen paradigmat Suomessa. Kuosa 2008.
- Kuva 7. Oppilaasta oppivaksi verkostotoimijaksi. Kuosa 2007.
- Kuva 8. Poliisiammattikorkeakoulun tulevaisuusverstaassa tunnistetut osaamistarpeet, joiden merkitys kasvaa. 2010.
- Kuva 10. Tutkimuksen tiimalasimainen luonne. Harain. 2010.
- Kuva 11. Tutkimuksen vaiheet
- Kuva 12. Työn ja oppimisen muuttunut suhde. Aaltonen, Vilenius 2002.
- Kuva 13. Uusi turvallisuusalan oppilaitosten verkostomalli. Mukaillen Niemelä 2002.
- Kuva 14. Tulevaisuuden oppilaitos on joustava oppiva verkosto-organisaatio. Helakorpi 2006.

Liitteet

Liite 1: Teemahaastattelut 2010	73
Liite 2: Muutostaulukko 1	75
Liite 3: Muutostaulukko 2	77
Liite 4: Muutostaulukko 3	79
Liite 5: Muutostaulukko 4	81
Liite 6: Muutostaulukko 5	84
Liite 7: Muutostaulukko 6	85
Liite 8: Muutostaulukko 7	87

Liite 1: Teemahaastattelut 2010

OMAN ALASI OSAAMINEN VUONNA 2020

Kysymysten tehtävänä on kartoittaa ”tekijöiden” (kokoonpano, asennus, huolto, myynti, perushoito, vartiointi, asiakaspalvelu) osaamisvaatimuksia aikaperspektiivissä, joka ulottuu vuoteen 2020. *Elinkeinoelämän keskusliiton julkaisema Tulevaisuus - luotain loppuraportti (2006) jakaa ammatit ryhmiin seuraavasti: tekijät, soveltajat ja näkijät.* Tässä tulevaisuustutkimuksessa ennakoidaan siis ”tekijöiden” osaamisvaatimuksia ja sitä kautta ammatillisen peruskoulutuksen mahdollisia kehityspolkuja - erityisesti turvallisuusallalla.

Kehityksen taustalla olevat ja tulevat tekijä:

1. **Nimeä** yhteiskunnallisen kehityksen (global vs. local) muutostekijöitä, jotka vaikuttavat oman alasi toimintaan lähimmän 10 vuoden aikana.
Käytä näkökulmina argumenteissasi
 - 1.1 poliittisia
 - 1.2 taloudellisia
 - 1.3 sosiaalisia
 - 1.4 teknologisia
 - 1.5 ekologisia
 - 1.6.arvojen muutoksiin ja kulttuuriin liittyviä muutostekijöitä

Alan/alojen innovaatiot tulevaisuudessa:

2. **Millaisia** uusia
 - 2.1 osaamisvaatimuksia
 - 2.2 tehtäviä
 - 2.3 tuotteita
 - 2.4 teknisiä sovelluksia odotat tulevaisuudessa omalla alallasi?

Rajapinnat ja osaaminen:

3. **Kuvaile** yksilön, oppilaitosten ja yritysten/yhdistysten roolien muutosta oppimisessa ja osaamisessa tulevaisuudessa?

Perusongelmien lisäksi pohdittiin haastatteluissa seuraavia alaongelmia:

1. **Mitä ammattisivistys merkitsee** sinulle omalla alallasi, - entä yleissivistys?
2. **Nimeä** oman alasi viestintä- ja palveluosaamisen keskeisimmät osa-alueet tulevaisuudessa?
3. **Nimeä** oman alasi yrittäjyysosaamisen keskeisimmät osa-alueet tulevaisuudessa?

4. Nimeä oman alasi ympäristöosaamisen keskeisimmät osa-alueet tulevaisuudessa?

Liite 2: Muutostaulukko 1
MUUTOSTAULUKKO 1/2.

POLIITTISET MUUTOSTEKIJÄT

Vaikutus > >Muutosajuri	Yhteiskuntaan ja turvallisuusalaan yleensä	Turvallisuusalan koulutukseen
1. valtionhallinnon muutokset > hajasijoituspolitiikka	Suuryksiköiden muodostuminen Alueellisten palvelujen alasajo. Eri viranomaisten yhteneväisten alueiden muodostaminen. (poliisi, pelastus, terveydenhoito, sosiaalityö...) Liike-elämän sääntöjen istuttaminen aloille, joille se ei sovellu > säästöt. Aluehallintoviranomaisten tehtävämuutokset Kuntien ja kaupunkien ”pakkoliitokset” Yhteiskuntarakennetta aletaan miettiä yhä enemmän kokonaisuutena	
2. Valtion roolin muutos, > Lainsäädännön muutokset,	Eu-tason ohjaus (tietoturvastrategiat, ympäristö ym.) Ympäristölaki Ulkomaalaislaki Valmiuslain uudistus Pelastuslain uudistus	Tiedon päivittäminen.
3. Kilpailutus ja viranomaisten roolin muutokset	Suoritteita halvalla, mutta valmius kärsii. Laatu ei ohjaa toimintaa. Viranomaisesta tulee konsultoiva kumppani. Valtiovallan yksityistämisen vaikutukset. Järjettömät säästöt.	Oikein kohdistettu koulutus.

	Julkisen sektorin resurssipula.	
MUUTOSTAULUKKO 1/2.		POLIITTISET MUUTOSTEKIJÄT

Vaikutus > > Muutosajuri	Yhteiskuntaan ja turvallisuusalaan yleensä	Turvallisuusalan koulutukseen
4. Rikollisuuden kasvu	Korruptio. Valtioon ei luoteta. Järjestäytyneen rikollisuuden vaikutus päätöksentekoon. Keskitytään rikollisten kiinniottoon, kun pitäisi keskittyä ennaltaehkäisevään toimintaan > tulevaisuudessa on pakko resurssoida ennakoiisiin toimiin enemmän.	Kun tehdään ennaltaehkäisevää työtä, tulee kyetä myös osoittamaan, mitä maksaa, jos mitään ei tapahtunutkaan.
5. Työvoiman muuttuminen	Ikärakenne - vaatii toimenpiteitä. Monikulttuurisuus - vaatii vielä enemmän toimenpiteitä kuin nykyiset kotoutusohjelmat ym. Esiintyy käymistä; ymmärtämättömyyttä, suvaitsemattomuutta, polemiikkia. Poliitikot on jälkijunassa.	Maahanmuuttajataustaisten huomioiminen koulutuksessa. Opintojen ohjaus jo aikaisessa vaiheessa.
6. Yhteiskunnan toimivuudelle elintärkeiden palvelujen saatavuuden varmistaminen	Luottamuksen säilyttäminen ja palvelujen luotettavuuden turvaaminen kuten rahahuolto, viestintäverkot ja -mahdollisuudet. Tietoturvallisuuden/tietosuojan keskeinen rooli. Vastuiden selkiinnyttäminen. Infra: myydäänkö vai pidetäänkö valtion hallinnassa?	Rakenteiden ymmärtäminen korostuu.

Liite 3: Muutostaulukko 2
MUUTOSTAULUKKO 2/1.

EKONOMISET MUUTOSTEKIJÄT

Vaikutus > >Muutosajuri	Yhteiskuntaan ja turvallisuusalaan yleensä	Turvallisuusalan koulutukseen
1. EU:n työaikadirektiivi	EU:n työaikadirektiivin ratifiointi (vuorokausityöajan päättyminen) Palomiesammatin arvostus laskee	
2. Viranomaispalvelujen liikelaitostuminen	Suuronnettomuusvalmius rapautuu Poikkeusolojen aikainen valmius rapautuu Myydään suoritteita - ei valmiutta.	
3. Positiivinen elinkeinoelämäusko	Kasvu jatkuu. Suomen paras kilpailuetu: ennakoitava ja turvallinen ympäristö. Yhteen hiileen puhaltaminen.	Koulutusta tarvitaan yhä enemmän

MUUTOSTAULUKKO 2/2.

EKONOMISET MUUTOSTEKIJÄT

Vaikutus > > Muutosajuri	Yhteiskuntaan ja turvallisuusalaan yleensä	Turvallisuusalan koulutukseen
4. Usko järjestelmään horjuu	Kuluttajan luottamus järjestelmän toimivuuteen usein kadoksissa. Massiiviset häiriöt kansainvälisessä rahaliikenteessä. Tietoturvaohka. Järjestelmät muuttuvat kompleksisempaan suuntaan. Resurssien riittävyys on uhka.	

Liite 4: Muutostaulukko 3
MUUTOSTAULUKKO 3/1.

SOSIAALISET MUUTOSTEKIJÄT

Vaikutus > > Muutosajuri	Yhteiskuntaan ja turvallisuusalaan yleensä	Turvallisuusalan koulutukseen
1. Ammatti-identiteetti muuttuu	viranomaisaloille vaikea saada laadukkaita henkilöitä Yli 50-vuotiaat ”ongelmajätettä” Työntekijät yhä enemmän määräaikaista > kovan turvallisuuden ammattitaidon hiipuminen. Yhteisöllisyys vähenee työssä, riskinä joukkuehengen hiipuminen. Turvallisuusosalalle ei saada laadukasta työvoimaa. Riskinä on, että korkein johto ja suorittava taso etääntyvät toisistaan (vrt. poliittinen eliitti ja kansa).	turvallisuusalan ammattien vetovoima hiipuu.
2. Turvallisuskulttuuri muuttuu > turvallisuuden/turvattomuuden tunne	Oman vastuun ottaminen korostuu jo varhain koulussa. Omaan asumiseen liittyvä turvallisuskulttuuri omaksutaan. Omavalvonnan osuus korostuu. Yhteisöllisyyteen joudutaan käyttämään enemmän paukkuja.	
3. Turvallisuusriskit, tuloerojen kasvu	Työttömät nuoret miehet. Pienentyneen kakun tilalle haetaan omanarvontuntoa ryhmistä, jotka voivat olla radikaaleja. Osittainen elintason lasku. Eriarvoistuminen kasvaa - sosiaalipolitiikassa on suurimmat haasteet.	Syrjäytymisen ongelma tuo ongelmia myös kouluhihin, tukipalvelut korostuvat

MUUTOSTAULUKKO 3/2.

SOSIAALISET MUUTOSTEKIJÄT

Vaikutus > > Muutosajuri	Yhteiskuntaan ja turvallisuusalaan yleensä	Turvallisuusalan koulutukseen
4. Sosiaaliset verkostot laajenevat edelleen	<p>verkostoja muodostuu salamana esim. katastrofin jälkeen. tieto kulkee nopeasti ja verkosto toimii ”salapoliisina” halutaan tietää (24/7) missä kukakin on, ja siitä halutaan kertoa muille, tietoa halutaan jakaa muiden kanssa</p> <p>>ajatusmallin muutos on tapahtunut vanhaan verrattuna. eriarvoistumisen ja klikkiytymisen vaara. globalisaatio on verkossa.</p> <p>Vanha yhteisöllisyys on kadonnut - nytkin halutaan yhteisöllisyyttä, mutta aivan toisista lähtökohdista. virtuaalikäyttäytymisessä ei opita oikeasti sosiaalisia taitoja, tarvitaan yhteistyötä naamatusten.</p> <p>Samalla aaltopituudella olevat ihmiset löytävät toisensa - lähtökohdista riippumatta</p>	Sosiaalisten verkostojen käyttö opetuksessa.

Liite 5: Muutostaulukko 4
MUUTOSTAULUKKO 4/1.

TEKNOLOGISET MUUTOSTEKIJÄT

Vaikutus > > Muutosajuri	Yhteiskuntaan ja turvallisuusalaan yleensä	Turvallisuusalan koulutukseen
1. Usko tekniikkaan	<p>Tekniikka helpottaa arjen työtä ja vapaa-aikaa monella tavalla</p> <p>Tiedonsaanti/-kulku reaaliaikaistuu, nopeutuu ja tarkentuu (esim. hälytysajoneuvon mobiiliyhteydet, ensihoito, automaatti-ilmoitukset päästöistä, onnettomuuksien ennaltaehkäisy).</p> <p>Vaikuttaa taktiseen ja tekniseen suunnitteluun.</p> <p>Tilastojen hyväksikäyttö tehostuu.</p> <p>Turvallisuustilanteen analysointi helpottuu.</p> <p>Yhteistyö sidosryhmien kanssa helpottuu.</p> <p>Erilaiset turvallisuuteen liittyvät serveripalveluita tarjotaan myös suurelle yleisölle.</p> <p>Kommunikointi ja asioiden hoitaminen siirtyy verkkoon lähes kokonaan.</p>	<p>Sovellustenhallinta. Perustietämys verkon vaaroista tulee olla kaikilla - ja tämä korostuu vaan.</p> <p>Uuden tekniikan tarve jatkuva.</p> <p>Laadukkaat sertifikaatit täyttävät nettikoulutusportaalit.</p>
2. Viranomaisten yhteistyön tiivistyminen	<p>Yhteistoiminta samankaltaisten palvelujen tuottamisessa helpottuu, mutta tarvitaan selkeää työnjakoa ja roolitusta eri toimijoiden välille (esim. security, safety, environment, rescue).</p> <p>Ongelmana on uusien järjestelmien yhteensopivuusvaatimukset vanhoihin.</p>	<p>jatkokoulutusta verkko-opintoina avoimen korkeakoulun malliin.</p>

<p>3. Loppukäyttäjän rooli/vastuu kasvaa - pienentyy (muuttuu)</p>	<p>Palveluiden käyttö ja kokonaisuuden turvallisuus korostuu. Tietoyhteiskunta ei ole arvo sinällään, jossa homma ei toimi. Koko ketju palveluntarjoajalta loppukäyttäjälle turvattava. Tietoturvastrategiat kehittyvät (EU-taso vs. Suomi) ja tietoturvallisuuden merkitys korostuu. Verkkomaailma on myös anarkistinen maailma (nurja puoli). Voisi olla parempi, että netin käyttö olisi osittain maksuperusteinen, jossa maksat liikenteen määrästä.</p>	<p>Tietoturvallisuus-aidot korostuvat. Tietosuojan ymmärtäminen.</p>
--	--	--

MUUTOSTAULUKKO 4/2.

TEKNOLOGISET MUUTOSTEKIJÄT

Vaikutus > > Muutosajuri	Yhteiskuntaan ja turvallisuusalaan yleensä	Turvallisuusalan koulutukseen
4. Palvelujen automatisointi	<p>kaksi vaihtoehtoa ovat näkyvissä: jatketaan nykyiseen tyyliin, jossa palvelut tuotetaan tyhmien päätteiden ja palvelimien kautta (vrt. verkkopankki, vakuutuspalvelut, terveydenhuolto) tai ubiikkiyhteiskunta, jossa ei ole tietokonetta, vaan ”tietokone” on se ympäristö, jossa eletään.</p> <p>RFID ja muut vastaavat sovellukset tulevat.</p> <p>Järjestelmien integrointi > tietoturvariski, kaikki jauhot samassa pussissa.</p> <p>Järjestelmien riippuvuussuhteet ovat avainasemassa.</p>	<p>Asentajien ja muiden tulee ymmärtää rakenteita, eikä pelkästään teknisiä, vaan myös sosiaalisia rakenteita.</p> <p>Miten hallitset eri järjestelmien välisiä riippuvuuksia?</p>
5. Uusien innovaatioiden löytyminen	<p>Ympäristönsuojelussa uusien innovaatioiden mahdollisuus (Saksan malliin).</p> <p>Innovaatiot syntyvät yleensä rajapinnoissa, jossa asiakkaan tai käyttäjän tarpeet ymmärretään syvällisesti.</p> <p>Älyverkot, jopa neuroverkot.</p>	<p>Oppilaitosten pysyminen todellisuudessa > yhteistyö yritysten kanssa.</p>

Liite 6: Muutostaulukko 5
MUUTOSTAULUKKO 5.

EKOLOGISET MUUTOSTEKIJÄT

Vaikutus > >Muutosajuri	Yhteiskuntaan ja turvallisuusalaan yleensä	Turvallisuusalan koulutukseen
1. Usko uuteen tekniikkaan	<p>Luontoa säästävien materiaalien ja aineiden kehitys.</p> <p>Ekologisten ja uudella tavalla turvallisten asuinalueiden suunnittelu, mallia Marjavantaa</p> <p>Ekologinen asuminen.</p> <p>Kokonaistaloudellisuus on keskeistä.</p> <p>Materiaalitehokkuus ja energiatehokkuus ohjaavat toteutettavia järjestelmiä.</p>	<p>Luontoa säästävien materiaalien ja aineiden kehitys.</p> <p>Ekologisten ja uudella tavalla turvallisten asuinalueiden suunnittelu.</p> <p>Ekologinen asuminen.</p> <p>> uutta sisältöä koulutukseen.</p> <p>Asentajien ja suunnittelijoiden tulee ymmärtää elinkaariajattelu.</p>
2. Ilmastonmuutos	<p>Bulkkituotannon keinoin ei selvitä, vaan on kehitettävä uutta.</p> <p>Turvallisuuskulttuuri kehittyy uudella tavalla, jossa on omaksuttava uutta jo esikoulusta alkaen.</p>	<p>Uutta sisältöä koulutukseen.</p> <p>Kokonaistaloudellisuus tuotava esiin.</p>
3. Ympäristöarvojen nousu	<p>Kokonaistaloudellisuus on keskeistä.</p> <p>Ympäristöajattelu ohjaa investointeja.</p> <p>Ympäristöystävälliset materiaalit ja aineet.</p> <p>Ympäristöarvot ohjaavat poliittisia päätöksiä.</p> <p>Koska Suomen ekologinen jalanjälki on valtava, joudutaan monesta asiasta vielä tinkimään.</p> <p>Toisaalta, siinä on myös uusien innovaatioiden mahdollisuus (Saksan malliin).</p>	<p>Kestävä kehitys.</p> <p>Elinkaariajattelu.</p> <p>Logistiikka.</p>

Liite 7: Muutostaulukko 6
MUUTOSTAULUKKO 6/1.

ARVOIHIN JA KULTTUURIIN LIITTYVÄT MUUTOSTEKIJÄT

Vaikutus > >Muutosajuri	Yhteiskuntaan ja turvallisuusalaan yleensä	Turvallisuusalan koulutukseen
1. Vastuut ja velvollisuudet muuttuvat	Riskin tuottajan vastuu lisääntyy. Yritykset haluavat olla yhä enemmän ekologistia ja turvallisuustietoisia. Viranomaisista konsultoiva kumppani. Osaako ihmiset pitää ”arkaluontoiset” tiedot itsellään?	
2. Turvallisuuden / turvattomuuden tunne kasvaa	Väkivalta, asuntopalot, tapaturmatiheys asettuu hyvälle länsimaiselle tasolle, pois itä - Euroopan tasolta. Turvallisuusauditoinnit lisääntyvät oman substanssiosaamisen alueelta (alakohtaisemmin).	
3. Monikulttuurisuus	Työelämässä toimivien kulttuuritaustat monipuolistuvat. Tämä aiheuttaa suvaitsemattomuutta ja väärinymmärryksiä (”käymistä”) eri aloilla.	

MUUTOSTAULUKKO 6/2.	ARVOIHIN JA KULTTUURIIN LIITTYVÄT MUUTOSTEKIJÄT	

Vaikutus > > Muutosajuri	Yhteiskuntaan ja turvallisuusalaan yleensä	Turvallisuusalan koulutukseen
4. Yksilöllisyyden korostuminen jatkuu	halutaan kuulua yhteisöihin, mutta ihan muista syistä kuin ennen - talvisota-henki on mennyt jo kauan sitten tunnistetaan ja osataan arvostaa omia tarpeita arvot yleensäkin muuntautuvat yhteiskunnan mukana On myönnettävä, että arvot muuttuvat yhteiskunnan mukana jatkuvasti.	Yksilölliset oppimispolut.

Liite 8: Muutostaulukko 7
MUUTOSTAULUKKO 7/1.

KOULUN TULEVAISUUTEEN LIITTYVÄT MUUTOSTEKIJÄT

Vaikutus > >Muutosajuri	Yhteiskuntaan ja turvallisuusalaan yleensä	Turvallisuusalan koulutukseen
1. Oppiminen muuttuu	<p>Tapahtuu suurimmaksi osaksi työpaikoilla.</p> <p>Osaamisen arviointi tapahtuu suurimmaksi osaksi työpaikoilla.</p> <p>Oppilaitokset luovat yrityksille rekrytointiväyliä.</p> <p>Yritysten tarpeiden kuunteleminen korostuu.</p> <p>Opettajien oltava kiinni vahvasti ”oikeassa” työelämässä.</p> <p>Perusasiat opitaan kuitenkin koulussa.</p>	<p>Opintojen ohjauksen resurssointi.</p> <p>Hyödynnettävä opintojen ja yhteistyön avulla opiskelijoiden rekrytointi yrityksiin. ”töitä tulee ainakin riittämään”</p> <p>On luotava sellaista oppimista, joka ei ole vain tiettyyn tilanteeseen sopivaa, vaan syvempää ongelmanratkaisutaitoa ja lähestymistä.</p> <p>Opettajan työ hajoaa entistä enemmän.</p> <p>Uusi oppimismalli kelpaa opiskelijoille, joilla on motivaatio ja halu oppia, mutta entä ne muut</p>
2. Osaamisvaatimukset muuttuvat	<p>Uusia ennaltaehkäiseviä opastus-, valistus-, tarkastus-, konsultointi- ja koulutustehtäviä ilmaantuu kuten väestönsuojat, taloyhtiöt, pientalot.</p> <p>Palveluhenkisyys ja ”konsulttitaidot” korostuvat.</p> <p>Tulos tai ulos-periaate.</p> <p>Hyvin spesifistä tiedon omaamista tarvitaan, > olet suppean kiilan kärjessä, osaat syvällisesti jonkun tietyn osa-alueen tai sitten olet moniosaaja.</p> <p>Pitää ymmärtää, että maailman muuttuessa, myös vaatimukset</p>	<p>Uusia mahdollisuuksia ammatilliselle peruskoulutukselle.</p> <p>Laaja-alainen ymmärrys korostuu (koko yritysturvallisuuden kenttä)</p> <p>Tarve moniosaajista.</p> <p>Muodollinen pätevyys korostuu.</p> <p>Viestintä yleensä, ennakoiva viestintä ja kriisiviestintä erilaisissa tilanteissa korostuu.</p> <p>Oppilaitosten kuunneltava yrityksiä herkillä korvalla.</p> <p>Opiskelijan tulee ymmärtää asioiden lainalaisuuksia > syy-</p>

	<p>turvallisuuden näkövinkkelistä muuttuvat.</p> <p>”turvallisuspäälliköistä” tulee ”laatupäälliköitä” eli näkökulma laajenee kohti kokonaisvaltaista riskienhallintaa.</p> <p>Toimintaympäristö komplisoituu koko ajan.</p> <p>Alihankintaketjun luotettavuus on se pointti.</p>	<p>seuraussuhteita myös yhteiskunnassa.</p> <p>Tarvitaan konsulttiosaamista, jossa osataan teknisen ymmärryksen lisäksi kertoa se asiakkaalle.</p> <p>Taloudellista vastuuta siirretään alemmas ja alemmas > on ymmärrettävä oman työn kustannusvaikutukset ja osattava toimia taloudellisesti.</p>
3. Osaamisen luonne muuttuu	<p>Koordinointikyky työssä korostuu.</p> <p>Viestintä ja mediataidot korostuvat.</p> <p>Taito löytää ratkaisuja ongelmiin korostuu.</p> <p>Monissa suoritustason tehtävissä sosiaaliset taidot voivat olla keskeisempiä kuin varsinaisten tehtävien suoritus. > tästä voi seurata myös huonompaa asiakaspalvelun laatua.</p> <p>Tietoturvallisuuden hallinta tuo hallittavuutta.</p> <p>Sosiaaliset taidot korostuvat.</p> <p>Turvallisuus on jatkossa on yhä enemmän osa jotain isompaa kokonaisuutta.</p>	<p>Uusia haasteita ammatilliselle peruskoulutukselle.</p> <p>> uudet tehtävät, uutta koulutusta, suunnitelmien laatimisen taidot ja suunnitelmien ylläpito lisääntyy.</p> <p>Kokonaisvaltainen riskienhallinta kehittyy.</p> <p>Kompleksisuuden hallinta oppiaineeksi.</p> <p>Jatkossa ei mitään ruohonjuuritasonkaan tehtäviä voi hoitaa ilman tietotekniikan perusosaamista.</p>

MUUTOSTAULUKKO 7/2.

KOULUN TULEVAISUUTEEN MUUTOSTEKIJÄT

Vaikutus > > Muutosajuri	Yhteiskuntaan ja turvallisuusalaan yleensä	Turvallisuusalan koulutukseen
4. Opetusmenetelmät muuttuvat	internetin kautta suoritettavat opinnot yleistyvät nopeasti myös ammatillisella puolella. Paikka- ja aikasidonnaisuus katoaa opetuksesta lähes kokonaan.	Tarve tehokkaan toiminnallisiin opetusmenetelmiin lisääntyy. Opetuksen uudet laitteet (iPad ym.) Tarvitaan näkökulma useammasta perspektiivistä. Erilaiset sertifikaatit eri turvallisuusalan ammattilaisille yleistyvät. Opettajien TET- paikkoja (työelämäjaksoja) yrityksiin, jotta he pysyvät kiinni ”todellisuudessa”. Opettaja muuttuu luennoitsijasta tutoriksi, joka tukee yksilön omaa oppimisprosessia. Homma muuttuu yksilölähtoisemmäksi ja räätälöidymmäksi. Se syö hemmetisti resursseja.